

**ITA Konsultants sadarbībā ar
Ilģuciema cietumu
Profesionālās Orientācijas Centru
Latvijas Pašvaldību Savienību
Nodarbinātības Valsts Aģentūru, Rīgas filiāli**

**PĒTĪJUMS PAR ILĢUCIEMA CIETUMA SIEVIEŠU
NODARBINĀTĪBAS IESPĒJĀM PĒC ATBRĪVOŠANĀS NO IESLODZĪJUMA**

SATURS

IEVADS	4
1. PĒTĪJUMA REZULTĀTI UN TO ANALĪZE	5
1.1. PĒTĀMĀS GRUPAS APRAKSTS	5
2. METODIKAS PAMATOJUMS	9
2.1. PĒTĪJUMA PAMATOJUMS UN SITUĀCIJAS APRAKSTS	9
2.2. PĒTĪJUMA MĒRĶIS	10
2.3. PĒTĪJUMA OBJEKTS	10
2.4. PĒTĪJUMA PRIEKŠMETS	10
2.5. IZVĒLĒTĀS METODOLOĢIJAS PAMATOJUMS	10
2.6. PĒTĪJUMA INSTRUMENTU APRAKSTS	11
2.6.1. <i>Sekundārie dati</i>	11
2.6.2. <i>Aptaujas anketa</i>	12
2.6.3. <i>Testi</i>	12
2.6.4. <i>Intervija</i>	13
2.7. <i>PĒTĪJUMA GRUPAS APRAKSTS</i>	13
2.8. DATU IEGUVE	14
2.8.1. <i>Sekundārie dati</i>	14
2.8.2. <i>Anketas</i>	14
2.8.3. <i>Testi</i>	15
2.8.4. <i>Intervijas</i>	15
2.9. <i>INFORMĀCIJAS APSTRĀDES UN ANALĪZES APRAKSTS</i>	15
2.9.1. <i>Sekundārie dati</i>	17
2.9.2. <i>Anketa</i>	17
2.9.3. <i>Testi</i>	18
2.9.4. <i>Intervijas</i>	20
3. NODARBINĀTĪBAS IESPĒJU NOVĒRTĒŠANA SIEVIETĒM PĒC ATBRĪVOŠANĀS NO IESLODZĪJUMA IZVĒLĒTAJOS PILOTREĢIONOS: RĪGA, LIEPĀJA, DAUGAVPILS	21
3.1. PĒTĪJUMA ANKETAS KVANTITATĪVĀ DAĻA	21
3.1.1. <i>Vispārējais situācijas raksturojums</i>	22
3.1.2. <i>Secinājumi un ieteikumi</i>	22

3.2.	NO IESLODZĪJUMA VIETĀM ATBRĪVOTO SIEVIEŠU SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS NODARBINĀTĪBAS JOMĀ 2003. GADĀ.....	23
3.3.	NO IESLODZĪJUMA VIETĀM ATBRĪVOTO SIEVIEŠU SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS NODARBINĀTĪBAS JOMĀ 2004. GADĀ.....	23
3.4.	NO IESLODZĪJUMA VIETĀM ATBRĪVOTO SIEVIEŠU SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS NODARBINĀTĪBAS JOMĀ 2005. GADA 10 MĒNEŠOS.....	23
3.5.	NO IESLODZĪJUMA VIETĀM ATBRĪVOTO SIEVIEŠU SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS SOCIĀLĀS REHABILITĀCIJAS JOMĀ 2003. GADĀ.....	23
3.6.	NO IESLODZĪJUMA VIETĀM ATBRĪVOTO SIEVIEŠU SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS SOCIĀLĀS REHABILITĀCIJAS JOMĀ 2004. GADĀ.....	24
3.7.	NO IESLODZĪJUMA VIETĀM ATBRĪVOTO SIEVIEŠU SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS SOCIĀLĀS REHABILITĀCIJAS JOMĀ 2005. GADA 10 MĒNEŠOS.....	25
3.8.	PĒTĪJUMA ANKETAS KVALITATĪVĀ DAĻA.....	26
4.	REZULTĀTU ANALĪZE UN INTREPRETĀCIJA.....	33
4.1.	PĒTĀMĀS GRUPAS PERSONĪBAS PSIHOĻOĢISKAIS PROFILS.....	33
4.2.	PĒTĀMĀS GRUPAS PSIHOĻOĢISKI EMOCIONĀLĀ STĀVOKĻA RAKSTUROJUMS.....	37
4.3.	PĒTĀMĀS GRUPAS MOTIVĀCIJAS SFĒRAS ANALĪZE.....	40
4.4.	PĒTĀMĀS GRUPAS ADAPTĀCIJAS SPĒJU RAKSTUROJUMS.....	45
5.	SECINĀJUMI.....	47
6.	PROFESIONĀLĀ APMĀCĪBA.....	48
	NOBEIGUMS.....	57
	IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS.....	58

IEVADS

Projekta “Pētījums par Ilģuciema cietuma sievietību nodarbinātības iespējām pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma” vispārīgais mērķis ir veicināt sociāli atstumto grupu iespēju darba tirgū. Savukārt, projekta tiešais mērķis ir veicināt atbrīvoto Ilģuciema cietuma sievietību nodarbinātības iespējas.

Projekta rezultātā tika veikti sekojoši **uzdevumi**:

Izpētīts akadēmiskās un profesionālās izglītības un spēju līmenis Ilģuciema cietuma sievietēm, t.i., noteiktas profesionālās iemaņas, spējas un darba pieredze, individuālais darba stils, kā arī dzīves vieta, vecums u.c.

Izpētīts ieslodzīto sievietību psiholoģiskais profils, t.i., psiholoģiskā līdzsvarotība, pašapziņas vērtējums, pašnovērtējums un attieksme pret līdzcilvēkiem, motivācija kvalitatīvām izmaiņām pēc ieslodzījuma un adaptācijas spējas dzīvei brīvībā.

Tika identificētas Ilģuciema cietuma sievietību apmācības vajadzības, kā rezultātā tika izveidotas trīs līmeņu apmācības etapu programmas pamatnostādnes. Trīs līmeņu apmācības programmas pamatnostādnēs tika iekļauti uzdevumi, kas saistīti ar ieslodzīto sievietību motivēšanu apgūt jaunas zināšanas un profesionālās iemaņas, pašapziņas celšanu, kā arī ar profesionālās apmācības iespēju paplašināšanu, nodrošinot kvalitatīvāku un efektīvāku mācību procesu ieslodzījumā.

Tika izstrādātas rekomendācijas Ilģuciema cietuma sievietību apmācībai/ tālāk izglītībai ar mērķi veicināt ieslodzīto sievietību prasmju un iemaņu profesionālajā jomā uzlabošanu un veicināt sievietību reintegrāciju pēc atbrīvošanās no cietuma.

Tika veikta nodarbinātības iespēju novērtēšana sievietēm pēc atbrīvošanās izvēlētajos pilotreģionos: Rīgā, Liepājā un Daugavpilī.

1. PĒTĪJUMA REZULTĀTI UN TO ANALĪZE

1.1. Pētāmās grupas apraksts

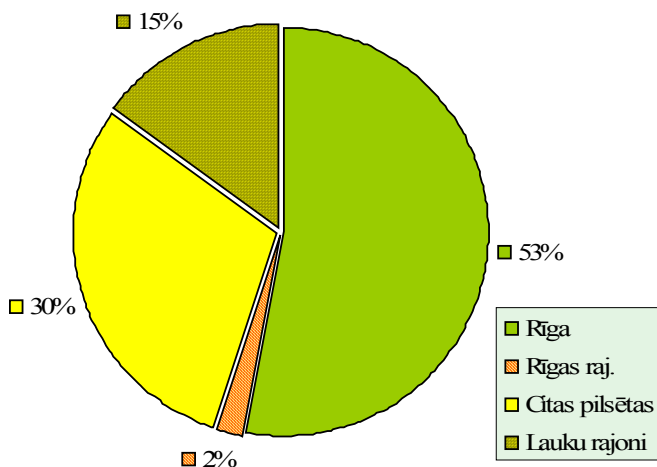
Par pētījuma mērķa grupu tika izvēlētas Ilģuciema cietuma ieslodzītās sievietes, kuras tuvāko 2-3 gadu laikā tiks atbrīvotas no ieslodzījuma. Pētījumā piedalījās respondentes vecumā no 17 līdz 61 gadam. Respondentes tika sadalītas piecās vecuma grupās (sīkāk skat. Attēlu nr.1):

- ...- 25 gadiem – 1. vecuma grupa;
- 26-35 gadiem – 2. vecuma grupa;
- 36-45 gadiem – 3. vecuma grupa;
- 46-60 gadiem – 4. vecuma grupa;
- 61-.... gadiem – 5. vecuma grupa.

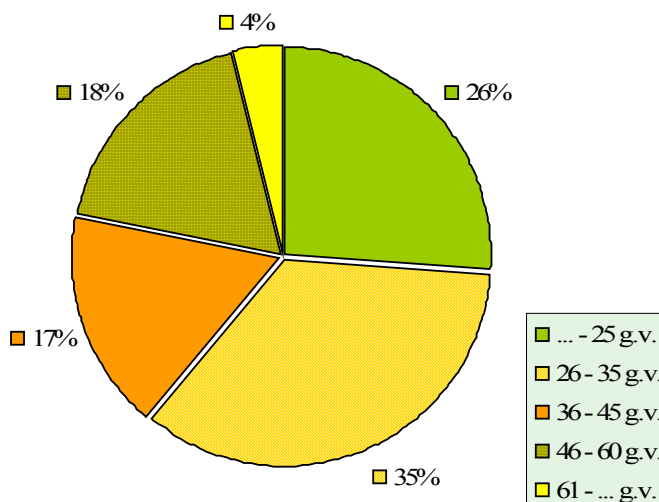
Pētījumā tika iesaistītas respondentes vecumā no 17 līdz 61 gadam. Kā redzams attēlā nr. 1., dalījums vecumposmos ir sekojošs: visvairāk respondentu 35% ir vecumā no 26-35 gadiem, 26% - vecumā līdz 25 gadiem, 18% - vecumā no 46-60 gadiem, 17% - 36-45 gadiem, pārējos 4% sastāda respondentes, kuras ir vecākas par 60 gadiem.

Šie skaitļi uzskatāmi parāda, ka izglītības un profesionālās apmācības jautājumiem ieslodzījumā ir jāpievērš un jāvelta pastiprināta uzmanība, jo vecumposmā līdz 25 gadiem

2. attēls. Respondentu sadalījums pēc pastāvīgās dzīvesvietas pirms ieslodzījuma.

Attēls 1. Respondentu dalījums pa vecuma grupām.

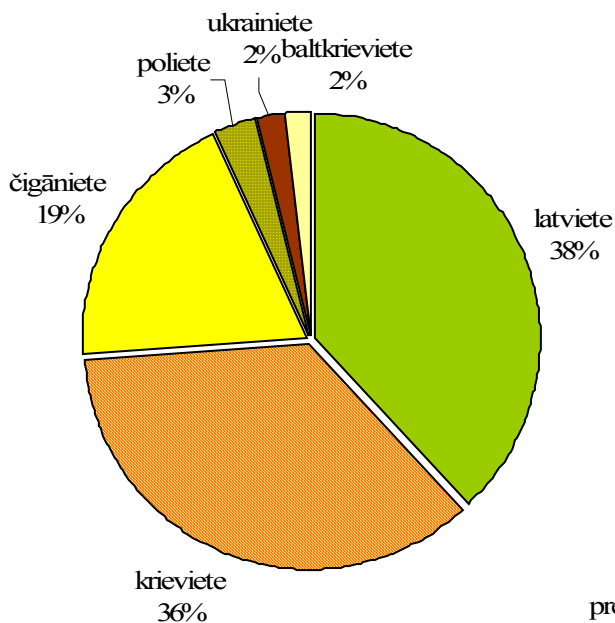
cilvēki cenšas iegūt izglītību, izvēlas savu profesiju, uzsāk darba gaitas. Tāpēc svarīgi, lai cietumā būtu iespējas gan mācīties, iegūstot ne tikai pamata, vidējo izglītību, kā arī profesionālo apmācību, gan arī regulāri saņemt informāciju par savām izglītības iespējām

Aplūkojot attēlu nr. 2., var redzēt, ka, lielākā daļa, t.i., 53%, pētījumā iesaistītās respondentes kā savu pastāvīgo dzīves vietu brīvībā uzrāda Rīgu, 30% respondentu – citas pilsētas Latvijā, 15% - lauku rajonus un vismazāk 2% - Rīgas rajonu.

Analizējot respondentes pēc nacionalitātēm, redzams, ka pētījumā piedalījās dažādu tautību respondentes: 38% - latvietes, 36% -

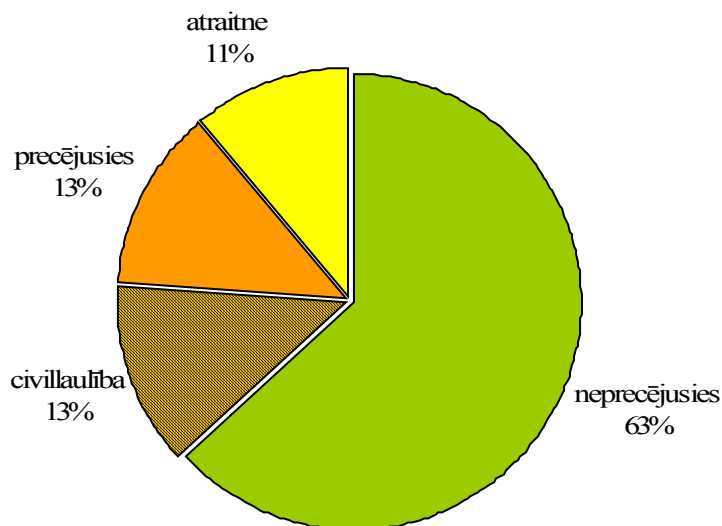
krievietes, 19% - čigānietes. Pārējos 7% sastāda polietes, ukrainietes un baltkrievietes. (Skat. attēlu nr.3).

3. attēls. Respondentu nacionalitāte.

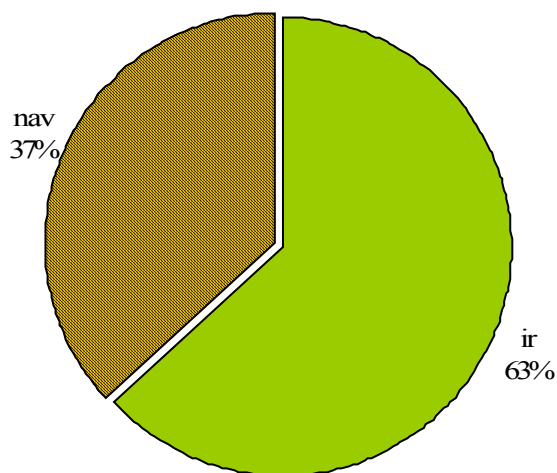
Raksturojot respondentes pēc ģimenes stāvokļa - 63% aptaujāto respondentu ir neprecējušās, 13% - dzīvo civillaulībā, vēl 13% - ir precējušās, bet 11% respondentu ir atraitnes. (Skatīt attēlu nr.4)

4. attēls. Respondentu ģimenes stāvoklis.

Attēlā nr.5. attēlots respondentu pēcnācēju esamība. Redzams, ka lielākajai daļai no aptaujātajām respondentēm, t.i., 63% ir pēcnācēji, savukārt 37% respondentu uz aptaujāšanas brīdi nav.

5.attēls. Respondentu pēcnācēju esamības raksturojums

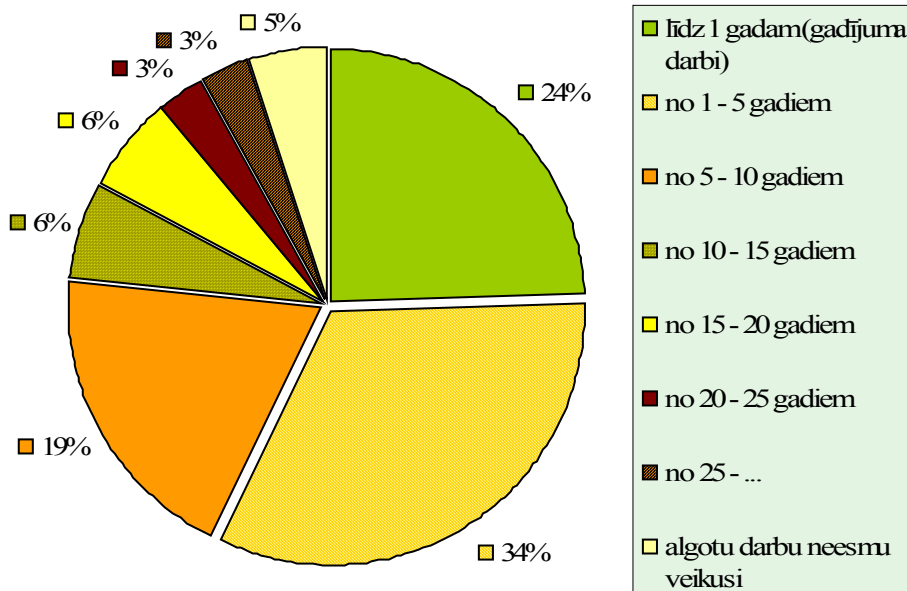

Tā kā viens no pētījuma pamatuzdevumiem bija izpētīt akadēmiskās un profesionālās izglītības un spēju līmeni Ilģuciema cieta sīevietēm, t.i., noteikt profesionālās iemaņas, spējas un darba pieredzi, tad būtiski bija apskatīt respondentu kopējā darba pieredzi.

Aplūkojot attēlu nr. 6., var redzēt respondentu iepriekšējās darba pieredzes sadalījumu. Lielākajai daļai respondentu, t.i., 34% līdzšinējā kopējā darba pieredze ir no 1-5 gadiem, 24% respondentu darba pieredze nav ilgāka par 1 gadu, vai arī viņas ir veikušas gadījuma darbus,

19% respondentu kopējā darba pieredze ir no 5 – 10 gadiem, 6% - no 10-15 gadiem, 6% - no 15-20 gadiem, 5% nav veikuši algotu darbu, 3% respondentu darba pieredze ir no 20-25 gadiem un vēl 3% kopējā darba pieredze ir vairāk par 25 gadiem.

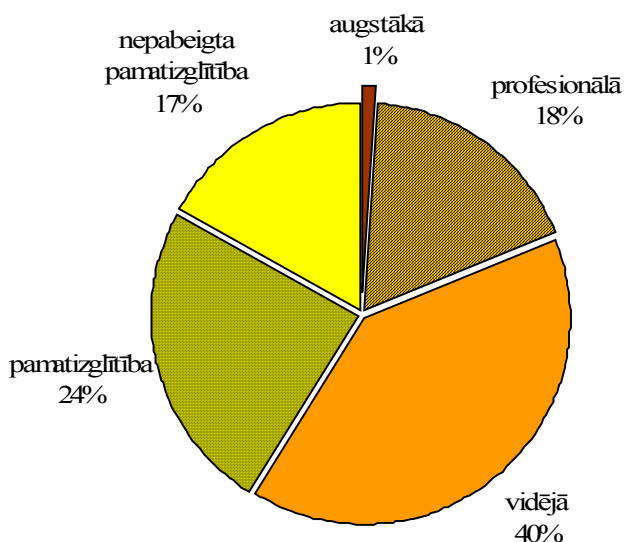
6. attēls. Respondentu iepriekšējā darba pieredze.

Papildinot respondentu iepriekšējās darba pieredzes analīzi, minams sekojošs fakts: intervijas laikā (sīkāk analizējot jautājumu par iepriekšējo darba pieredzi), daļa respondentu atzina, ka kopējā darba pieredze ir tik maza tāpēc, ka viņas ir strādājušas gadījuma vai sezonālos darbus, par kuriem saņēmušas atalgojumu tieši no darba devēja (bez darba attiecību likumīgas noformēšanas, tātad naudu saņēmušas tieši „uz rokas”).

Daudzas no šīm respondentēm pauda viedokli - kamēr pastāv iespēja šādā veidā nopelnīt līdzekļus ikdienas vajadzību apmierināšanai, nav nepieciešams pilnveidoties, mācīties, apgūt profesiju vai arī krāt darba pieredzi. Dažas no respondentēm (vecumā no 50 un vecākas) ir ļoti kategoriskas un pesimistiski noskaņotas nākotnē saņemt no valsts sociālās garantijas, kuras viņas iegūtu, strādājot algotu darbu un maksājot nodokļus valstij.

7. attēls. Respondentu iegūtā izglītība.

Lielākā daļa, t.i., 40%, respondentēm ir iegūta vidējā izglītība, kas liecina, ka pagātnē viņas visai sekmīgi uzsākušas savu izglītošanās ceļu, 24% - pamatizglītība, 18% - profesionālā izglītība, 17% respondentu ir nepabeigta pamatizglītība un tikai 1% - ir augstākā izglītība (skatīt attēlu nr. 7).

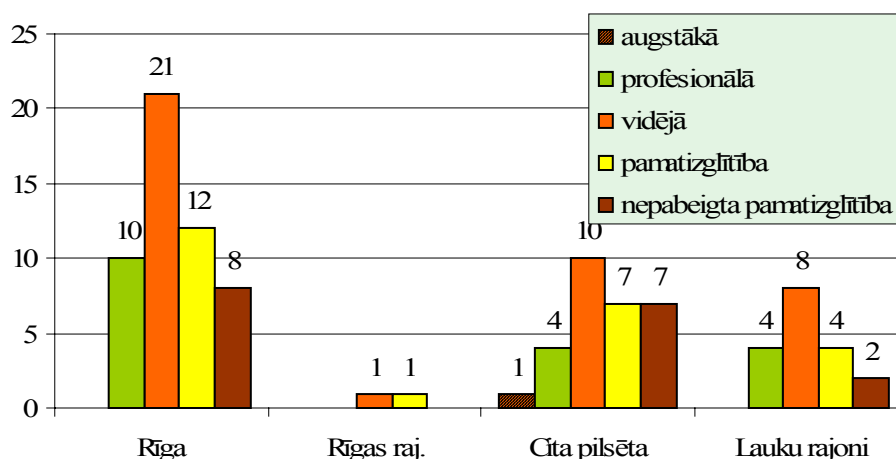
Lai veiktu pētījumā izvirzītos uzdevumus, bija būtiski meklēt kopsakarības starp pētījuma respondentu uzrādīto dzīves vietu brīvībā un viņu esošo izglītību. Izglītības iespējas Latvijā ir dažādas,

un sākotnēji projekta eksperti pieņēma, ka ieslodzītajām, kuru patstāvīgā dzīvesvieta ir pilsētas (īpaši, galvaspilsēta) izglītības līmenis jeb iegūtā izglītība varētu būt augstāka, taču šis pieņēmums neapstiprinājās.

Pētījumā izmantotās aptaujas anketas rezultāti parādīja, ka proporcionāli sadalījums korelācijā dzīvesvieta - izglītība ir līdzīgs. Respondentēm ir dažāds izglītības līmenis, neatkarīgi no tā, vai viņas dzīvojušas un mācījušās pilsētā vai laukos.

Iegūtie rezultāti, kuri redzami attēlā nr. 8, redzama sekojoša aina:

8. attēls. Sakarības starp respondentu norādīto dzīvesvietu brīvībā un izglītības līmeni.

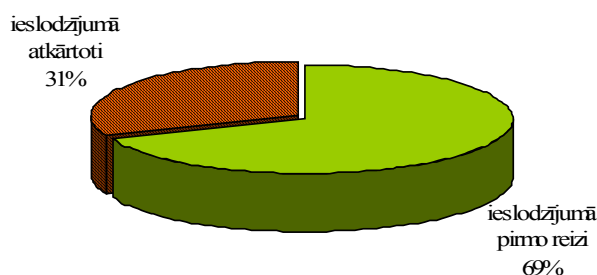

Rīga – 21% respondentu ir vidējā izglītība, 12% – pamatizglītība, 10% – profesionālā izglītība, 8% – nepabeigta pamatizglītība. Rīgas rajonā – 1% respondentu ir pamatizglītība un 1% – vidējā izglītība. Citās pilsētās – 10% respondentu ir vidējā izglītība, 7% - pamatizglītība, 4% – profesionālā izglītība, 7% – nepabeigta pamatizglītība. Lauku rajoni – 8% respondentu ir vidējā izglītība, 4% – pamatizglītība, 4% – profesionālā izglītība, 2% – nepabeigta pamatizglītība.

Esot ieslodzījumā, sievietē iegūst īpašu sociālo statusu – viņa, iespējams, vēl neapzinās, kā tas ietekmēs turpmāko dzīvi brīvībā (draugu, paziņu negatīvā attieksme, potenciālo darba devēju atteikumi, nievājošas piezīmes no apkārtnējo cilvēku puses u.c.). Tātad, ja sievietē ieslodzījumā ir pirmo reizi, viņa var nenovērtēt šīs negatīvās sekas un savas nākotnes iespējas vērtēt pārāk neadekvāti realitātei. Savukārt, atkārtota atrašanās cietumā var veicināt pieradumu, ka ikdienā nav jāpieņem sadzīviski svarīgi lēmumi, ka nav jā rūpējas par mājokli un ēdienu, nav jāplāno tuvākā nākotne. Atrodoties ieslodzījumā atkārtoti, var mazināties spēja uzņemties atbildību par savu dzīvi.

9. attēls. Respondentu atrašanās ieslodzījumā.

Tāpēc likumsakarīgs bija jautājums par respondentu atrašanos cietumā: pirmo reizi vai atkārtoti. Saskaņā ar iegūtajiem rezultātiem, kurus var aplūkot attēlā nr. 9, varam konstatēt, ka 69% no visām respondentēm ieslodzījumā atrodas pirmo reizi un 31% - ieslodzījumā atrodas atkārtoti.

2. METODIKAS PAMATOJUMS

2.1. Pētījuma pamatojums un situācijas apraksts

Ievērojama nabadzības un sociālās atstumtības riska grupa ir bijušie ieslodzītie. 2002. gadā no ieslodzījuma vietām tika atbrīvoti 2517 ieslodzīto, tajā skaitā 129 sievietes. 2003. gadā tika atbrīvoti 2578 ieslodzīto.

Šīs grupas iekļaušanos sabiedrībā apgrūtina gan sabiedrības negatīvā attieksme pret šo personu iepriekšējo sodāmību, gan zudušās sociālās iemaņas, kas nepieciešamas ikdienas dzīves organizēšanai. Zemā izglītības līmeņa, profesionālo zināšanu trūkuma, neatbilstošo prasmju un darba devēju negatīvās attieksmes dēļ vairumam no viņiem grūti iekļauties darba tirgū (skat. 1.4.). Profesionālajā izglītībā bija iesaistīti apmēram 5,5% no notiesāto kopskaita.

Bijušie ieslodzītie nevēršas valsts un pašvaldību iestādēs sociālo, nodarbinātības un dzīvesvietu jautājumu risināšanai, tādēļ, meklējot iztikas iespējas, atkārtoti izdara likumpārkāpumus.

Nopietna problēma ir samērā augstais saslimstības līmenis ar HIV infekciju ieslodzīto vidū (skat. 1.7.4.). 2003. gadā Latvijā 468 ieslodzīto bija HIV inficēti, bet 20 konstatēta kombinēta AIDS un tuberkulozes infekcija. No ieslodzījumu vietas atbrīvoto personu veselības stāvoklis vidēji ir sliktāks nekā citām iedzīvotāju grupām.

Kaut arī saskaņā ar likumdošanu, personai, kura atgriežas no ieslodzījumu vietas ir jāpiedāvā dzīvojamā platība, prakse pierāda, ka liela daļa šo personu agri vai vēlu zaudē ierādīto dzīvojamo telpu. Kopš 2003. gada spēkā stājušies likuma grozījumi, saskaņā ar kuriem ieslodzītajiem, kuri atsavinājuši dzīvokli vai piekrituši tā atsavināšanai, vairs nav tiesību saņemt pašvaldību dzīvojamo platību. Lielajās pilsētās problēmu rada apstākļi, ka no ieslodzījuma vietām atbrīvotajiem jāgaida rindā uz pašvaldības dzīvojamās platības saņemšanu, savukārt mazajās lauku pašvaldībās pašvaldību dzīvojamā fonda praktiski nav.

(Labklājības Ministrija „Latvijas Nacionālais rīcības plāns nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanai (2004-2006)” 22.lpp)

Bijušo ieslodzīto iekļaušanos darba tirgū apgrūtina viņu zemais izglītības līmenis, darba tirgus prasībām neatbilstošās prasmes un darba devēju motivācijas trūkums pieņemt viņus darbā. Pētījuma¹ dati liecina, ka bijušie ieslodzītie vairāk nekā citu grupu iedzīvotāji izmanto neformālos kanālus, veidojot savu dzīvi brīvībā, ir mazāk motivēti saņemt informāciju par valsts un pašvaldību piedāvātajām iespējām un ir pasīvāki nekā citas iedzīvotāju grupas aktīvo nodarbinātības pasākumu izmantošanā.

(Labklājības Ministrija „Latvijas Nacionālais rīcības plāns nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanai (2004-2006)” 9.lpp)

Pateiz Ilģuciema cietumā atrodas 402 ieslodzītās sievietes, no kurām 52% ir no Rīgas, 21% no Daugavpils, 11% no Liepājas un 16% no pārējiem Latvijas reģioniem (salīdzinoši 2002. gadā vidēji cietumā atradās 451 ieslodzītās, bet 2003. gadā – 491). Ieslodzītās sievietes ir vecumā no 18 līdz 60 gadiem un pāri (visvairāk 20% ir vecumā no 25-30 gadiem, tālāk seko vecuma grupa no 35- 40 gadiem ar 14,5% un vecuma grupa no 30 –35 gadiem ar 13,5 %). Ieslodzīto sieviešu izglītības līmenis ir ļoti zems, pārsvarā tā ir pamatskolas izglītība, turklāt 20 ieslodzītās ir vispār bez izglītības. Šeit nepieciešams uzsvērt, ka katastrofāls zināšanu trūkums ir ieslodzītajām bērnu mātēm. Šobrīd Ilģuciema cietumā atrodas 11 bērnu mātes un 14 bērni. Jaunākajai mātei ir 18 gadi.

¹ LU FSI 2003. gada pētījums “Sociālās atstumtības varbūtība un tās iemesli bezdarba riska apdraudētajām iedzīvotāju grupām”

Viena no bērnu mātēm ir pilnīga analfabēta, savukārt divas mātes lasa ar lielām grūtībām. Daudzas no šīm sievietēm ir kļuvušas mātes, lai arī pašas to nav vēlējušās (lielākā daļa ieslodzīto sieviešu un arī meiteņu nāk no sociāli nelabvēlīgām ģimenēm un nezina, ko nozīmē kļūt mātei, uzņemties mātes lomu.) Zināšanu trūkums un nepietiekama informētība seksuālas dabas un dzimumdzīves jautājumos ir šādu gadījumu cēlonis.

No visām ieslodzītajām 68% ir sodītas pirmo reizi, 17% - otro reizi, 15% - trīs un vairāk reizes. Starp ieslodzīto izdarītajiem likuma pārkāpumiem kā raksturīgākie minami: slepkavības (visvairāk - 15%), zādzības (12%), tiešie miesas bojājumi, laupīšanas, narkotisko un psihotropo vielu neatļauta izgatavošana, iegādāšanās u.c. Tikai 33% sieviešu cietumā soda izciešanai pavada līdz 3 gadiem, pārējie 67% cietumā pavada daudz ilgāku laiku (33% no 3 –5 gadiem, 30% no 5-10 gadiem, virs 10gadiem – 3%, bet līdz mūža beigām –1 cilvēks).

Patreiz cietumā darbojas pamatskola, arodskola, rehabilitācijas programma “Mirjama”, programma “Dzīves skola”. Tā kā mūsdienās ļoti strauji ir attīstījušās dažādas tehnoloģijas un ir notikušas lielas pārmaiņas darba tirgū (arvien augstākas prasības attiecībā uz strādājošo izglītību, profesionālajām iemaņām un spējām), sievietēm pēc atbrīvošanās no cietuma ir ievērojami grūtāk atrast darbu nekā tas bija pirms vairākiem gadiem.

Viss augstāk minētais liecina par to, ka ir nepieciešams pilnveidot un paplašināt ieslodzīto sieviešu izglītības iespējas, piemērojot speciālu apmācības programmu, kas ietvertu gan sieviešu pašapziņas celšanu, gan motivēšanu, gan arī profesionālo apmācību (aktīvi iesaistot pašas ieslodzītās, uzklusot viņu viedokli un veicinot pozitīvu viņu personīgās attieksmes veidošanos pret iekšējās – morālās un ārējās pasaules norisēm).

2.2. Pētījuma mērķis

Vispārīgais mērķis - veicināt sociāli atstumto grupu iespēju darba tirgū;

Tiešais mērķis - veicināt atbrīvoto Ilģuciema cietuma sieviešu nodarbinātības iespējas.

2.3. Pētījuma objekts

Ilģuciema cietuma sievietes, kurām 1-2 gadi līdz atbrīvošanai

2.4. Pētījuma priekšmets

Nodarbinātības iespējas Ilģuciema cietuma sievietēm pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma

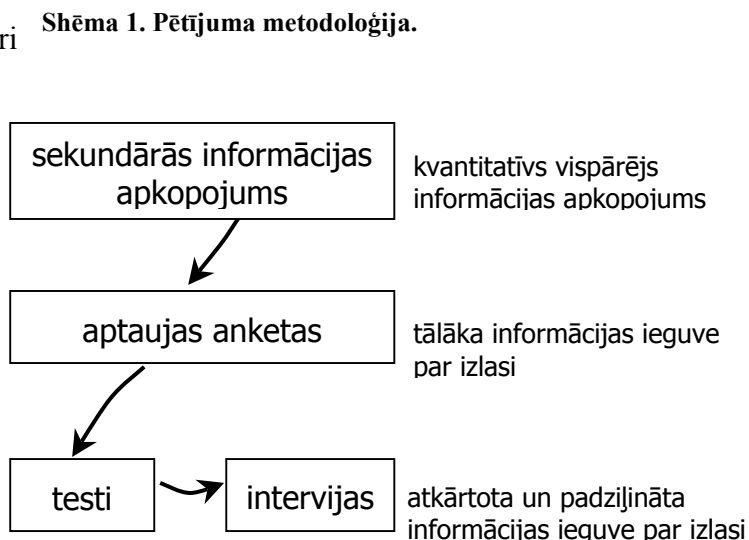
2.5. Izvēlētās metodoloģijas pamatojums

I Pētījuma veikšanai izvēlēti četri instrumenti (skat. shēmu 1.) :

- Sekundāro datu izpēte,
- Aptaujas anketa,
- Tests,
- Intervijas.

SEKUNDĀRO DATU IZPĒTE

Lai uzsāktu pētījuma metodoloģijas detalizētu izstrādi, sākumā tika savākti pieejamie dati par visām notiesātajām sievietēm, kas atrodas ieslodzījumā Ilģuciema cietumā. Sekundārie dati deva iespēju novērtēt pētījuma tālākas metodoloģijas izvēli, izlases grupas

lielumu, kā arī papildināja pētījuma rezultātā iegūto datus.

APTAUJAS ANKETA

Anketas ir testēšanas instruments, kas, pateicoties faktoranalīzes pārbaudei, sakrītības un paredzamības koeficientu uzrādījumam un dotajām korektūru skalām, sniedz ļoti precīzus rezultātus. Anketas ir arī vienkārša un statistiski visvieglāk apstrādājamā metode.

Aptaujas anketā tika iekļauti gan slēgta, gan atvērta tipa jautājumi tādēļ, ka ar slēgtajiem jautājumiem ir iespējams iegūt statistiski pietiekamas, kvantitatīvas zināšanas par pētāmo problēmu; ar atvērtajiem jautājumiem - kvalitatīvas zināšanas, kuras nevar izteikt skaidros uzskaitījumos. Lai pārbaudītu iegūto rezultātu ticamību – anketā tika ietverti kontroljautājumi. Ņemot vērā apstākļu specifiku (ierobežoto laiku, telpu trūkumu ieslodzīto salīdzinoši zemo ieinteresētības pakāpi u.c.), tika izvēlēta grupveida anketēšana rakstiskā formā.

TESTI

Psiholoģiskie testi plaši tiek izmantoti dažādos pētījumos. Ar šādu testu palīdzību nosaka psiholoģiskās atšķirības starp indivīdiem un tādējādi var veidot priekšstatu par katram indivīdam raksturīgajam iezīmēm. Savukārt, vēlāk, apkopojot iegūtos rezultātus, var izdalīt konkrētas cilvēku grupas raksturīgākās iezīmes. Testi sniedz daudz informācijas par pētāmajiem un ir ļoti noderīgs paņēmiens, lai izpētītu konkrētu cilvēku grupu, tad ja tiek ievēroti vairāki nosacījumi: testam ir jābūt *objektīvam, stabilam, kā arī derīgam jeb validam*. *Objektivitātes* prasība ir izpildīta tad, ja, testējot, aprēķinot rezultātus un interpretējot, tiek ievērota vienota procedūra attiecībā pret visiem pētāmajiem. Testa *stabilitāte* nozīmē to, cik lielā mērā tā rezultātus var ietekmēt gadījumsfaktori – nogurums, noskaņojums u.c. (plaši pielietotiem psiholoģijas testiem, tai skaitā šajā pētījumā izmatotajiem, stabilitāte ir 90%). Testa *derīgums jeb validitāte* nozīmē tā saturisko vērtību. Valids ir tas tests, kura rezultāti apraksta tieši pētāmo lietu.

Šajā pētījumā tika izmantoti 2 dažādi testi: intelekta tests un profesionālās orientācijas izvēles tests.

Tā kā testu stabilitāte un derīgums nav absolūti, tad korektas informācijas iegūšanai tiek izmantotas vēl citas metodes, proti šajā pētījumā **aptaujas un intervijas metode**.

INTERVIJA

Intervija ir mutiskā aptauja, kurā pētnieks tieši uzdod jautājumus pētāmajam un fiksē viņa atbildes. Intervija kā informācijas iegūšanas metode, tika izvēlēta tādēļ, ka tā sniedz drošākus un daudzpusīgākus rezultātus nekā aptauja, lai arī aizņem daudz laika. Intervējot ir iespējams precīzāk noteikt, vai pētāmais nesniedz sociāli vēlamās atbildes, īsto atbilžu vietā. Tāpat ir iespēja kontrolēt, vai pētāmais nav paviršs savā attieksmē, vai viņš iedziļinās un pilnībā izprot jautājumus. Intervijas laikā var izvērtēt intervējamās personas attieksmi, ieinteresētību, kā arī konstatēt atsevišķas personības iezīmes, intelekta līmeni, sociālās spējas, motivāciju u.c.

2.6. Pētījuma instrumentu apraksts

2.6.1. Sekundārie dati

Sekundāro datu savākšanas procesā tika izanalizēti visi pieejamie un uz pētījuma tematiku attiecināmie statistiskie dati par ieslodzītajām sievietēm: vecuma grupa, izglītība, iepriekšējā darba pieredze, ģimenes stāvoklis, ģeogrāfiskais izvietojums u.c. bez datu apstrādes Ilģuciema cietuma telpās norisinājās arī ekspertu pārrunas ar ieslodzītajām sievietēm. Pārrunas bija nestrukturētas, brīvā formā, atļaujot pēc iespējas lielāku informācijas iegūvi, izmantojot paplašinātus jautājumus.

2.6.2. Aptaujas anketa

Aptaujas anketas jautājumus sastāda Profesionālās Orientācijas Centra eksperti.

Aptaujas anketas ir anonīmas, bet numurētas.

Anketa saturiski sastāv no vairākām daļām (A, B, C, D daļas), kurās ietverti jautājumi un atbildes – katram jautājumam doti vairāki atbilžu varianti, no kuriem jāizvēlas viens.

A un B daļas ir vērstas uz psiholoģiskā profila noteikšanu – iekļauti psiholoģiskās dabas jautājumi (ieslodzīto sieviešu psiholoģiskā līdzsvarotība, pašapziņas vērtējums, pašnovērtējums, attieksme pret citiem, motivācijas sistēma, adaptācijas spēja u.c.).

Aptaujas anketas C un D daļā ir iekļauti jautājumi, kas saistīti ar ieslodzīto sieviešu profesionālo spēju, iemaņu noteikšanu, apmācības spēju līmeņa noteikšanu konkrētai profesijai (izglītības līmenis, darba pieredze, individuālā darba stila noteikšana u.c.) .

Aptaujas anketas sākuma daļa sastāv no informatīviem jautājumiem, ar mērķi noskaidrot respondenta vecumu, tautību, ģimenes stāvokli, vai ir bērni, dzīves vietu, izglītību, darba pieredzi.

A daļa sastāda apgalvojumus ar mērķi noskaidrot psiholoģisko līdzsvarotību vai nelīdzsvarotību.

B daļas mērķis ir noteikt pašapziņas vērtējumu un attieksmi pret citiem.

C daļas mērķis noskaidrot pašreizējās vajadzības un nākotnes vēlmes – motivācijas sistēmas izzināšana.

D daļas mērķis noskaidrot adaptācijas spējas jaunā cilvēku grupā un apstākļos.

Kopā anketa ietver informatīvu jautājumu 10 pozīcijas, A daļā 7 jautājumi, B daļā 4 jautājumi C daļā 4 jautājumi, D daļā 2 jautājumi.

2.6.3. Testi

INTELEKTA TESTS (CFIT)

CFIT autors ir R. Kettels (1958). Intelektā testi radās jau pagājušā gadsimta sākumā, pirms vēl tika definēts, kas tad īsti ir intelekts. Intelektā testi mēra intelekta koeficientu – IQ. Šodien eksistē daudzas un dažādas intelekta definīcijas. Dažas no šīm definīcijām norāda, ka intelekts ir spēja risināt problēmsituācijas, spēja pielāgoties jaunai videi, apstākļiem; tā ir cilvēka spēja plānot savu intelektuālo darbību problēmsituācijās, atlasīt piemērotas stratēģijas to risināšanā, risināt uzdevumus un piesaistīt esošajām zināšanām jaunas. No šīm definīcijām izriet, ka nosakot respondenta intelekta līmeni ir iespējams noteikt arī viņa spējas mācīties līmeni.

Intelektā testi līdz ar eksperimentālo pētījumu un statistisko pārbaudes metožu attīstību ir pārveidojušies tā, ka tos var orientēt uz visu iedzīvotāju spējām (intelekta koeficients). Mūsdienu testi balstās uz patlaban populārākajām intelekta teorijām.

CFIT (Culture Free Intellect Test) tulkojumā kā – intelekta tests,, brīvs no kultūras ietekmes”(pazīstams arī ar nosaukumu “Kettela intelekta tests”). Šajā testā pētāmais saskaras ar vienkāršiem zīmējumiem – zīmēm. Tests ir paredzēts, lai noteiktu intelektuālās attīstības līmeni pat tiem cilvēkiem, kuri nepazīst pat ābeci – respektīvi, neatkarīgi no tādu faktoru ietekmes kā izglītības līmenis, statuss un loma sabiedrībā u. c. Testu izmanto, lai pētītu cilvēkus gan individuāli, gan grupā.

Tests sastāv no divām daļām, katrai no tām ir četri subtesti. Visi dotie uzdevumi ir grafiskā veidā. Katra subtesta izpildes laiks ir ierobežots.

Katram uzdevumam ir tikai viena pareizā atbilde. Līdz ar to tests ir orientēts uz konverģento domāšanas tipu – uz vienīgā risinājuma meklēšanu, kas likvidē problēmu kopumā. Testa mērķis

noteikt intelektuālās attīstības līmeni neatkarīgi no apkārtējās vides apstākļiem (kultūras, izglītības u.c.). [„ACT - PRECC”, 1999, autori: R. Rimskaja, S.Rimskij.]

KĻIMOVA TESTA MODIFIKĀCIJA „IZVĒLE”.

Nosacīti visas profesijas ir iespējams iedalīt 5 lielās grupās atkarībā no tā, kas ir galvenais darba „objekts” (cilvēks, dabas objekti, tehnika, māksla vai zīmju sistēma). Ar šī testa palīdzību, vadoties pēc savām interesēm, spējam un prasmēm, cilvēks var noskaidrot, kāda tipa profesijas viņam vairāk piemērotas. Kļimova testa modifikācija ir balstīta uz individuālo personības īpašību un profesiju tipu atbilstību ar mērķi noskaidrot respondenta raksturojumu par prasmēm, iemaņām un interesēm no dotajiem pieciem personības tipiem. Šis tests ir izstrādāts, lai noteiktu respondenta profesionālās intereses – kādām profesijām tiek dota priekšroka. Tas palīdz apzināt kādas ir konkrētā cilvēka prasmes un spējas un kādās profesijās viņš vislabāk var tās pielietot, kas savukārt palīdz plānot tālāko dzīvi karjeras jomā.

Tests satāv no 30 apgalvojumiem, respondentam doti divi atbilžu varianti – „jā” un „nē”, no kuriem jāizvēlas tikai viens atbilstošākais. Šīs metodikas izpildes laiks nav ierobežots – aptuveni aizņem 10-15 min. laika. [www.azps.ru].

2.6.4. Intervija

Intervijas jautājumus izstrādāja Profesionālās Orientācijas Centra eksperti. Intervija ir strukturēta ar daļu slēgta un daļu atvērta tipa jautājumiem.

Intervijas anketa sastāv no 2 daļām. Pirmā daļa sastāv no 6 dažādu profesionālo tipu aprakstiem apgalvojuma formā. Respondentei ir jānovērtē, cik lielā mērā katrs no dotajiem apgalvojumiem atbilst tieši viņai – pilnībā, daļēji atbilst, vai neatbilst nemaz. Intervijas anketas otrā daļa sastāv no 15 atvērta tipa jautājumiem (par respondentu plāniem pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma sakarā ar mācībām, darbu, dzīvesvietu; respondentu stiprās, vājās puses; apmierinātība ar piedāvātajām mācību iespējām ieslodzījumā; par psiholoģisko gatavību dzīvei brīvībā, kā arī par apgūtajām profesijām).

Intervijas jautājumi tika sastādīti, pamatojoties uz aptaujas anketās un testā iegūtajiem rezultātiem. Šie jautājumi ir izvērstāki un padziļinātāki nekā aptaujas anketās iekļautie. Ar padziļinātās intervijas palīdzību tika aptaujāta daļa no pētījuma respondentēm, ar mērķi sīkāk izziņāt jautājumus, kas saistīti ar sieviešu emocionālo stāvokli, pašapziņu un pašnovērtējumu, sociālās saskarsmes spējam u.c. jautājumi. Intervijās iegūtie rezultāti papildina aptaujas anketās iegūto informāciju, tādējādi ļaujot pētījumu izvērst plašāku un padziļinātāku. Kopā intervijās piedalījās 51 respondente.

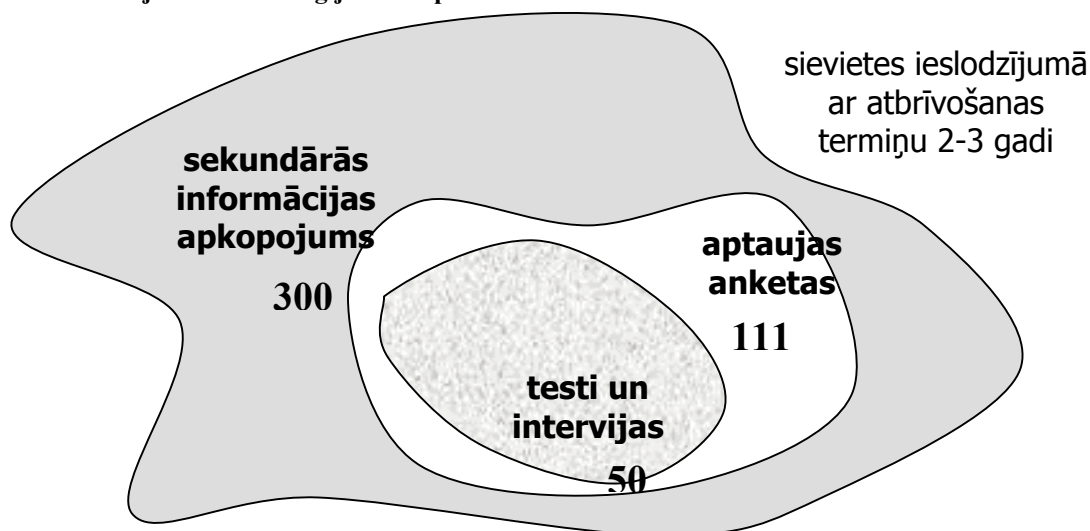
2.7. Pētījuma grupas apraksts

Par projekta mērķa grupu tika izraudzītas ieslodzītās sievietes, tādēļ, ka sievietēm pēc atbrīvošanās no cietuma ir salīdzinoši grūtāk adaptēties darba tirgū un atrast darbu nekā vīriešiem (kā piemēram, ja vīrieši var darīt, tā saucamos, melnos darbus: rakšanas darbi; dažādu smagumu pārvešana, celšana u.c., tad sievietēm “melno darbu” iespējas ir daudz mazākas. (Skatīt shēmu nr.1 un nr.2).

Pētījumā kopā tika aptaujātas 111 ieslodzītās Ilģuciema cietuma sievietes (no visas Latvijas). Kontrolgrupa tiks izveidota pēc sekojoša atlases principa - tika izvēlētas tās ieslodzītās sievietes, kurām līdz soda izciešanas beigām uz pētījuma norises laiku bija atlicis no 2 līdz 3 gadiem.

1. sekundārie dati tika savākti par 300 respondentēm.
2. grupas respondentu skaits, kuras aizpildīja speciāli izstrādātu Aptaujas anketu, bija 111.
3. grupas respondentu skaits tika samazināts līdz 50, lai nodrošinātu pētījuma validitāti. 2 grupas respondentes pildīja Intelektuālo testu (CFIT) . Pēc testu aizpildīšanas 2. grupas respondentes tika aicinātas uz interviju. Intervija ilgs 30 – 45 minūtes.

Shēma 2. Pētījuma metodoloģija un respondenti.

2.8. Datu ieguve

2.8.1. Sekundārie dati

Sekundāro datu savākšana norisinājās ar Ieslodzījuma Vietu Pārvaldes atļauju laika posmā no 2005.gada 8.septembra līdz 29. septembrim Ilģuciema cieta telpās (datu analīze norisinājās gan POC telpās, gan ITA Konsultants biroja telpās.) Sekundāro datu savākšanas procesā tika izmantoti visi uz pētījuma tematiku attiecināmie, pieejamie statistiskie dati par Ilģuciema cieta ieslodzītajām sievietēm: vecuma grupa, izglītība, iepriekšējā darba pieredze, ģimenes stāvoklis, ģeogrāfiskais izvietojums u.c. Eksperti apkopoja pieejamo informāciju, apstrādāja un izanalizēja. Bez statistiskās informācijas savākšanas un apstrādes notika arī ekspertu pārrunas ar ieslodzītajām sievietēm – pārrunas norisinājās brīvā formā Ilģuciema cieta telpās.

2.8.2. Anketas

Anketēšana norisinājās ar Ieslodzījuma Vietu Pārvaldes atļauju laika posmā no 2005. gada 29 septembra līdz 2005.gada 14.oktobrim Ilģuciema cieta telpās. Anketēšanas laikā tika ievērota ieslodzījuma vietas noteiktā kārtība un iekšējie kārtības noteikumi. Anketēšana norisinājās pa vairākām kārtām, katrā anketēšanas kārtā respondentes tika dalītas divās grupās, vadoties pēc valodu principa: vienā grupā latviski runājošās, otrā – krieviski runājošās respondentes.

Pirms anketēšanas uzsākšanas, eksperti respondentes iepazīstināja ar projekta mērķiem un uzdevumiem, kā arī ar projekta veicējiem. Respondentes tika informētas arī par to, ka projekts ietver sevī vairākus uzdevumus un ka viņām ar projekta ekspertiem būs jātiekas vēl atkārtoti. Tādēļ eksperti aicināja respondentes būt atsaucīgām un iesaistīties projekta aktivitātēs.

Pēc tam eksperti iepazīstina ar konkrēto aptauju un sniedz instrukciju aptaujas anketas aizpildīšanai. Pirms anketu aizpildīšanas, respondentēm bija iespēja uzdot sev neskaidros jautājumus, uz kuriem eksperti sniedza atbildes. Respondentēm aptaujas anketas tika izdalītas patstāvīgai aizpildīšanai.

Anketēšanas procesā ekspertiem nācās saskarties ar sekojošām situācijām, proti: respondente lasīt vai rakstīt neprasmes dēļ (apmēram 1 no 10 respondentēm) nebija spējīga individuāli aizpildīt aptaujas anketu. Šādos gadījumos respondente aizpildīja anketu ar speciālista palīdzību, kurš strādāja ar konkrēto respondentu individuāli vai nu lasot priekšā jautājumus vai ierakstot anketā informāciju, kuru sniedza respondente uz konkrētajiem anketas jautājumiem.

Aptaujas anketas ir anonīmas.

Anketēšana tika organizēta gan no cietuma, gan Profesionālās Orientācijas Centra ekspertu puses. Šajā procesā nācās sastapties ar dažādiem neparedzamiem šķēršļiem, piemēram, ieslodzītās atrodas darbā, veic dažādus priekšniecības uzdotus uzdevumus, ir svarīgāki sadzīves pienākumi – jāmaina veļa, jāapmeklē veikals, kas ir 1 reizi mēnesī utml. Ir ieslodzītās, kuras vienkārši atsakās no iesaistīšanās projekta uzdevumos.

2.8.3. Testi

Testi norisinājās ar Ieslodzījuma Vietu Pārvaldes atļauju laika posmā no 2005. gada 17.oktobra līdz 2005.gada 28.oktobrim Ilģuciema cietuma telpās. Testēšanas laikā tika ievērota ieslodzījuma vietas noteiktā kārtība un iekšējie kārtības noteikumi. Testēšana norisinājās pa vairākām kārtām, katrā anketēšanas kārtā respondentes tiks dalītas divās grupās, vadoties pēc valodu principa: vienā grupā latviski runājošās, otrā – krieviski runājošās respondentes.

Respondentēm testi tika izdalīti patstāvīgai aizpildīšanai. Katra testa instrukcija tika izskaidrota visai respondentu grupai kopā.

Pirmais tika pildīts Kļimova testa modifikācija „Izvēle”(tas ir salīdzinoši vienkāršāks un daudz ātrāk aizpildāms – šajā gadījumā tika izmantots kā „iesildošais” tests).

Pēc Kļimova testa aizpildīšanas sekoja Intelektuālais tests. Tests sastāv no divām daļām, katrai no tām ir četri subtesti. Visi dotie uzdevumi ir grafiskā veidā. Katra subtesta izpildes laiks ir ierobežots.

Pirms katra subtesta aizpildīšanas, eksperti sniedza aizpildīšanas instrukciju visai respondentu grupai kopā. Respondentes kopīgi ar testēšanas ekspertiem izpildīja dotos testa piemērus. Pēc instrukcijas noklausīšanās, respondentēm bija iespēja uzdot neskaidros jautājumus saistībā ar testa aizpildīšanu, uz kuriem eksperti sniedza atbildes.

Apzinoties, ka testu aizpildīšana ir darbietilpīgs un nogurdinošs process, tad projekta eksperti savlaicīgi sagatavoja dažādas nelielas dāvanas – balvas katrai ieslodzītajai, kura piedalījās projekta aktivitātēs (pildspalvas, saldumi). Nelielās balvas kalpoja arī kā sava veida motivējošs faktors.

2.8.4. Intervijas

Intervijas norisinājās ar Ieslodzījuma Vietu Pārvaldes atļauju laika posmā no 2005. gada 31.oktobra līdz 2005.gada 18.novembrim Ilģuciema cietuma telpās.

Intervijas norisinājās vienā no cietuma telpām. Intervijas tika veiktas viens pret vienu, intervijas ilgums no 30 līdz 45 minūtēm. Telpā, kurā notika intervijas, drošības apsvērumu dēļ (pakļaujoties cietuma iekšējās drošības noteikumiem) atradās kā no cietuma darbiniekiem.

Uz interviju katra respondente tika uzaicināta noteiktā laikā. Intervēšana tika uzsākta, eksperts - intervētājs respondenti atkārtoti iepazīstināja ar projekta mērķiem un uzdevumiem, kā arī ar projekta veicējumiem (lai nerastos pārpratumi, jo ikdienā ieslodzītā samērā bieži tiek iesaistītas dažādās aptaujās). Intervijas laikā respondente sniedza ziņas par sevi, savu dzīves un darba pieredzi, vienlaicīgi izklāstot savas domas un plānus (ir spiesta domāt, plānot) par savām darba iespējām pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma.

Intervijas notika gan latviešu, gan krievu valodā.

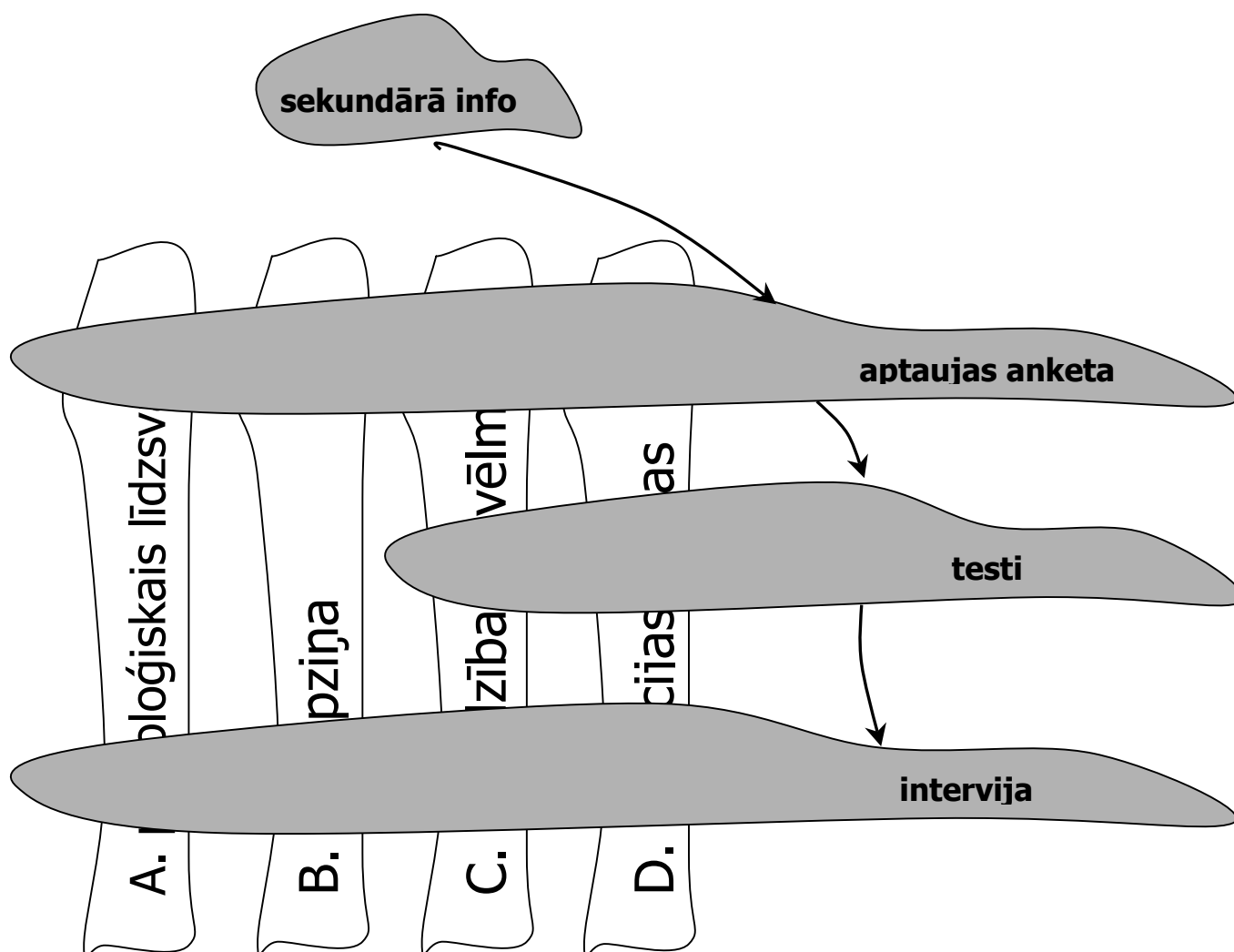
Ar padziļinātās intervijas palīdzību tika aptaujāta daļa no pētījuma respondentēm (50), ar mērķi sīkāk izziņāt jautājumus, kas saistīti ar sieviešu emocionālo stāvokli, pašapziņu un pašnovērtējumu, sociālās saskarsmes spējām u.c. jautājumi. Intervijās iegūtie rezultāti papildina aptaujas anketas iegūto informāciju, tādējādi ļaujot pētījumu izvērst plašāku un padziļinātāku.

2.9. Informācijas apstrādes un analīzes apraksts

Zemāk redzamā shēmā nr.3 attēlotā informācijas apstrāde un analīze dalās divās dimensijās: 1. daļa – horizontālās līnijas – parāda, kā tiek iegūti rezultāti pēc katras metodes atsevišķi

2. daļa – vertikālās līnijas – parāda, kā iegūtie rezultāti savstarpēji tiek savienoti un interpretēti – kā tiek iegūts gala rezultāts no visām izmantotajām metodēm.

Shēma 3. Informācijas apstrāde un analīze.

Pētījuma instrumenti – aptaujas anketa, testi, intervija tika izvēlēti ar konkrētu mērķi kā atbilstošākās „palīgierīces” objektīva un vispusīga pētījuma izveidei. Kā aptauja, tā testi un galvenokārt intervija ar respondentēm – katrs no šiem pētījuma instrumentiem dod savu ieguldījumu kopējā rezultātu sasniegšanā.

Gan anketas, kas ir testēšanas instruments ar vienkāršu struktūru un statistiski visvieglāk apstrādājamas, sniedz ļoti precīzus rezultātus, gan arī testi, ar kuru palīdzību nosaka psiholoģiskās atšķirības starp indivīdiem un tādējādi, veidojot priekšstatu par katram indivīdam raksturīgajam iezīmēm, sniedz daudz informācijas par pētāmajiem. Testi un ir ļoti noderīgs paņēmiens, lai izpētītu konkrētu cilvēku grupu un vēlāk, apkopojot iegūtos rezultātus, var izdalīt konkrētas cilvēku grupas raksturīgākās iezīmes. Anketu un testu rezultātus, kuros jau skaidri iezīmējas respondentu pašvērtējums, spēja adaptēties, psiholoģiskā un emocionālā līdzsvarotība, vajadzību un vēlmju dominējošās tendences, teicami papildina intervija. Intervija kā informācijas iegūšanas metode sniedz drošākus un daudzpusīgākus rezultātus nekā aptauja. Intervējot ir iespējams precīzāk noteikt, vai pētāmais nesniedz sociāli vēlamās atbildes, īsto atbilžu vietā. Tāpat ir iespēja kontrolēt, vai pētāmais nav paviršs savā attieksmē, vai viņš iedziļinās un pilnībā izprot jautājumus. Intervijas laikā var izvērtēt intervējamās personas attieksmi, ieinteresētību, kā arī konstatēt atsevišķas personības iezīmes, intelekta līmeni, sociālās spējas, motivāciju u.c.

Katrs no pētījuma instrumentiem papildina viens otru, sniedz iespējas meklēt sakarības, analizēt gan katra konkrētā respondenta, gan arī visu pētījumā iesaistīto respondentu sniegtās atbildes, lai veidotos kopējais gala rezultāts – pētījums.

2.9.1. Sekundārie dati

Sekundārie dati tika apkopoti tabulās un diagrammās, kā arī piezīmju veidā un izmantoti kā bāzes materiāls turpmākam ekspertu darbam. Sekundāro datu apstrādes process ir nestrukturēts, tas rada strukturētu pamatu tālākam pētījumam. Sekundāro datu analīzes procesā iegūtie dati ir iekļauti aprakstā par pētījuma grupu.

2.9.2. Anketa

Anketā norādītās informācijas izpētei un iegūto rezultātu interpretācijai zemāk tiek sniegts uzskaitījums tām pozīcijām, kuras ir īpaši nozīmīgas šī pētījuma uzdevumu izpildei:

1. Uzskaitītas visas anketās norādītās profesijas un izceltas 5 visbiežāk minētās.
2. Uzskaitīti visi anketās norādītie darbi, kas veikti ieslodzījumā, izcelti 5 visbiežāk minētie.
3. Uzskaitīti visi anketās minētie respondentu talanti, īpašās spējas izcelti 5 visbiežāk minētie (B4).
4. Uzskaitītas un sagrupētas minētās respondentu dzīvesvietas 4 grupās.
5. Apzināta respondentu piederība tautībai.
6. Noskaidrots respondentu psiholoģiski - emocionālā stāvokļa raksturojums ieslodzījumā (A1 – A6).
7. Noskaidrota respondentu spēja kontrolēt savas emocijas (A7).
8. Noskaidrots respondentu pašvērtējuma līmenis. (B1-B3).
9. Noskaidrots respondentu motivācijas mainīt savas dzīves kvalitāti līmenis (C1-C4).
10. Apzināts respondentu spējas adaptēties līmenis (D1-D2).

1. D blokā tiek noteikts cilvēka adaptācijas līmenis, kas iedalās – zems, vidēji zems, vidēji augsts, augsts.

- Par zemu adaptācijas līmeni norādīs D1 un D2 atbildes „grūti”.
- Par vidēji zemu adaptācijas līmeni norādīs D1 un D2 atbildes „samērā grūti”.
- Par vidēji augstu adaptācijas līmeni norādīs D1 un D2 atbildes „samērā viegli”.
- Par augstu adaptācijas līmeni norādīs D1 un D2 atbildes „viegli”.

2. B bloka jautājumus korelēt ar C bloka jautājumiem.

B blokā tiek noteikts cilvēka pašvērtējuma līmenis, kas iedalās – zems, vidēji zems, vidēji augsts, augsts.

- Par zemu pašvērtējuma līmeni norāda B1, B2, B3 un B4 atbildes „nekad”.
- Par vidēji zemu pašvērtējuma līmeni norāda B1 – B4 atbildes „reti”.
- Par vidēji augstu pašvērtējuma līmeni norāda B1 – B4 atbildes „bieži”.
- Par augstu pašvērtējuma līmeni norāda B1 – B4 atbildes „vienmēr”.

C blokā tiek noteikts cilvēka motivācijas līmenis, kas iedalās – zems un augsts.

- Par zemu motivācijas līmeni norādīs C1 – C4 atbildes „nē”.
- Par augstu motivācijas līmeni norādīs C1 – C4 atbildes „jā”.

Korelācija tika veikta starp sekojošiem jautājumu blokiem:

1. Jautājums „Izglītība” saistībā ar C jautājumu bloku. Noskaidrot kāda ir sakarība starp respondentes iegūtās izglītības līmeni un motivācijas mainīt savas dzīves kvalitāti līmeni.
2. Jautājums „Izglītība” un „Dzīvesvieta”. Noskaidrot kāda ir sakarība starp respondentes iegūtās izglītības līmeni un uzrādīto patstāvīgo dzīvesvietu ārpus ieslodzījuma.
3. Jautājums „Vecums” saistībā ar C jautājumu bloku. Noskaidrot kāda ir sakarība starp respondentes vecumu un motivācijas mainīt savas dzīves kvalitāti līmeni.
4. Jautājums „Dzīvesvieta” saistībā ar C jautājumu bloku. Noskaidrot kāda ir sakarība starp respondentes dzīvesvietu pirms ieslodzījuma un motivācijas mainīt savas dzīves kvalitāti līmeni.
5. Jautājums „Tautība” saistībā ar C jautājumu bloku. Noskaidrot kāda ir sakarība starp respondentes tautību un motivācijas mainīt savas dzīves kvalitāti līmeni.

2.9.3. Testi

Ar E.A. Kļimova testa modifikācijas palīdzību tiek noteikta respondenta interešu, spēju un prasmju atbilstība vienam vai vairākiem profesionālās darbības sfēru tipiem (kuru galvenie darba „objekti” ir - cilvēks, dabas objekti, tehnika, māksla vai zīmju sistēma). (*Skatīt tabulu nr.1*)

Darbs ar dabas objektiem

Personiskās prasmes	Personiskās spējas	Nodarbes	Profesijas
Pierakstīt novērojumus, izskaidrot, pētīt, audzēt un kopt augus, klasificēt, vispārināt, pārbaudīt, eksperimentēt, salīdzināt, izstrādāt projektus, rūpēties par dzīvniekiem, strādāt dabā, pētīt un izprast parādības un notikumus, analizēt, noskaidrot.	<ul style="list-style-type: none"> - Zinātkārs - Iekšēji vērsti (intraverti) - Metodisks - Analītiski - Domājošs 	<ul style="list-style-type: none"> - Ar interesi vēroju dzīvnieku uzvedību un augu attīstību - Labprāt lasu par dabu un dzīvnieku pasauli. - Labprāt un bieži palīdzu citiem rūpēties par dzīvniekiem, kopt augus. - Cenšos lai mani augiem vai dzīvniekiem būtu labi dzīves un augšanas apstākļi. - Citi cilvēki uzskata, ka man labi izdodas gādāt par augiem un dzīvniekiem. - Ar interesi vēroju apkārtni, vēlos izprast dzīvās un nedzīvās dabas likumsakarības. 	<ul style="list-style-type: none"> - Dadabaszinību profesijas - Lauksaimniecības profesijas - Mežsaimniecības profesijas - Zemes ierīcības profesijas -

Darbs ar tehniku

Personiskās prasmes	Personiskās spējas	Nodarbes	Profesijas
Darboties ar instrumentiem, iekārtām, vadīt automašīnas, veikt darbu ar rokām, labot, remontēt, konstruēt, pielāgot, projektēt, restaurēt, risināt tehniskus uzdevumus, montēt, grupēt, klasificēt, celt, būvēt, izmantot savu ķermeņa koordināciju, gatavot, izgatavot, darīt fizisku darbu.	<ul style="list-style-type: none"> - Praktisks - Lietišķs - Precīzs - Patstāvīgs - Darbīgs - Racionāls 	<ul style="list-style-type: none"> - Patīk vērot mašīnu, mehānismu, ierīču darbību. - Patīk lasīt par mašīnu, dažādu mehānismu, ierīču uzbūvi un darbību. - Lietas, ko es pagatavoju brīvajā laikā, parasti izraisa interesi citos cilvēkos. - Labprāt ilgāku laiku varu kaut ko meistarot, remontēt, šūt, konstruēt. - Citi uzskata, ka man ir spējas darbā ar tehniku. - Interesē izpētīt mašīnu, ierīču un mehānismu darbības principus. 	<ul style="list-style-type: none"> - Rūpniecības un energoapgādes profesijas. - Celtniecības profesijas. - Mehānikas, elektromehānikas un remonta profesijas. - Transporta profesijas. - Militārās profesijas.

Darbs ar cilvēkiem

Personiskās prasmes	Personiskās spējas	Nodarbes	Profesijas
Vadīt diskusijas, uzstāties auditorijas priekšā, izteikties, intervēt, motivēt, ietekmēt, izskaidrot, tulkot, atrisināt strīdus, pārdot, apkalpot citus, uzņemties iniciatīvu, uzņemties atbildību, kontaktēties ar cilvēkiem, reklamēt, izveidot darbības plānu, pārliecināt, organizēt, izrīkot, vadīt citus, uzmundrināt, informēt, dot padomus, rūpēties, palīdzēt, uzklaustīt, uzņemt viesus, mācīt, iejusties otrā cilvēkā, saprast viņu.	<ul style="list-style-type: none"> - Sabiedriska - Draudzīga. - Uzņēmīga. - Ideālistiska - Izpalīdzīga - Iejūtīga - Enerģiska - Ārēji vērsti (ekstraverti) - Saprotoši - Taktiski - Emocionāli - Laiņi 	<ul style="list-style-type: none"> - Viegli bez iekšēja sasprindzinājuma var uzsākt sarunas ar nepazīstamiem cilvēkiem. - Man patīk pavadīt laiku kopā ar vienaudžiem vai jaunākiem bērniem, ja viņus vajag ar kaut ko nodarbināt, vai palīdzēt viņiem. - Parasti man izdodas atrisināt nesaskaņas starp vienaudžiem vai bērniem. - Vienmēr, kad ir iespējams, cenšos palīdzēt cilvēkiem, pat nepazīstamiem. - Man bieži izdodas pārliecināt biedrus, pieņemt manu darbības plānu. - Parasti man izdodas atrisināt konfliktus un izvairīties no strīdiem. 	<ul style="list-style-type: none"> - Pārvaldes un vadības profesijas. - Izglītības darba profesijas. - Veselības aprūpes profesijas. - Humanitāro un sociālo zinātņu profesijas. - Pakalpojumu sfēras profesijas - Tirdzniecības profesijas. - Militārās profesijas.

Darbs ar zīmju sistēmām

Personiskās prasmes	Personiskās spējas	Nodarbes	Profesijas
Izskaitļot, aprēķināt, veikt maksājumus, apstrādāt informāciju ar datora palīdzību, novērtēt, vērtēt, projektēt, veikt grāmatvedības operācijas, pierakstīt reģistrēt, analizēt informāciju, klasificēt, sakārtot, pirkt, iegādāties, nosūtīt, strādāt ar biroja aprīkojumu (dators, fakss), vākt, kārtot, sistematizēt informāciju, šķirot, veidot tabulas, noformēt dokumentāciju, pierakstīt datus tabulu veidā, ievērot ierasto kārtību, sekot precīziem norādījumiem.	<ul style="list-style-type: none"> - Precīzs - Kārtīgs - Racionāls - Rūpīgs - Apzinīgs - Vērīgs - Metodisks - Praktisks - Analītiski domājošs 	<ul style="list-style-type: none"> - Ar prieku kaut ko skaitu, aprēķinu rasēju. - Rakstu darbos man ir maz kļūdu. - Ilgāku laiku varu minēt sarežģītāku mīklu, risināt grūtu uzdevumu, krustvārdu mīklu, rēbusu. - Man izdodas precīzi un skaidri izteikt domas rakstveidā. - Man patīk apgūt svešvalodu vārdus, man tas padodas. - Patīk lasīt literatūru, ko daudzi uzskata par garlaicīgu (zinātniski populāro, literatūras kritiku, publicistiku). 	<ul style="list-style-type: none"> - Ekonomikas, finanšu nozares profesijas. - Skaitļošanas programmēšanas profesijas. - Biroja darba profesijas. - Valodniecības profesijas.

Darbs ar mākslas tēliem

Personiskās prasmes	Personiskās spējas	Nodarbes	Profesijas
Iztēloties notikumus, plānot, attēlot vizuāli, ilustrēt, zīmēt, paskaidrot, improvizēt, spēlēt kādu mūzikas instrumentu, iejusties lomā, tēlot, izmantot intuīciju, vadīt, organizēt pasākumus, pilnveidot, modernizēt, radīt kompozīciju, izteikt savas izjūtas, fantazēt, izdomāt, dziedāt, sacerēt, rakstīt.	<ul style="list-style-type: none"> - Emocionāls - Ideālistisks - Izteismīgs - Neatkarīgs - Oriģināls - Radošs - Jūtīgs - Impulsīvs - Elastīgs - "Estēts" 	<ul style="list-style-type: none"> - Patīk savu apkārtni padarīt skaistāku. - Citi uzskata, ka man ir spējas kādā noteiktā mākslas jomā. - Labprāt piedalos mākslinieciskā pašdarbībā. - Manus jaunrades rezultātus atzīst arī citi cilvēki. - Nenogurstoši varu nodarboties ar iemīļoto mākslas veidu (mūziku, zīmēšanu u.t.t.). - Cenšos izprast radošu cilvēku meistarības noslēpumus un vēlos darīt kā viņi (atskaņot, zīmēt, noformēt, izgatavot u.pml.). 	<ul style="list-style-type: none"> - Tēlotāja un lietišķās mākslas profesijas. - Izpildītāj mākslas profesijas. - Pakalpojumu sfēras profesijas.

Ar intelekta testa palīdzību tiks noskaidrots respondenta intelekta līmenis. Tā būs iespējams noteikt viņa apmācāmības līmeni jeb spēju mācīties, iegūstot jaunas zināšanas, prasmes un iemaņas, līmeni. Testa apstrādes rezultātā (pēc testa atslēgas) tiek iegūts respondenta intelekta līmeņa radītājs – augsts, vidējs, zems.

2.9.4. Intervijas

Pirmajā intervijas anketas daļā tiks noskaidrots, kurus no 6 dažādiem profesionālo tipu aprakstiem respondentes biežāk izvēlas kā sev atbilstošus.

Intervijas anketas otrajā daļā tiks apskatīti jautājumi, kas saistīti ar:

1. respondentu psiholoģisko gatavību, ar nākotnes plāna esamību dzīvei pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma;
2. respondentu bažām, uztraukumiem par dzīvi brīvībā, tai skaitā, informācijas avotiem, kur var saņemt palīdzību;
3. respondentu personības profilu;
4. respondentu apmierinātību ar mācību un darba iespējām ieslodzījumā un viņu vēlmi mācīties un strādāt turpmāk;
5. respondentu profesionālo pieredzi pirms ieslodzījuma un ieslodzījumā;
6. respondentu informētību par darba meklēšanas veidiem un iespējām;
7. respondentu vajadzību iesaistīties izglītojošā atbalsta grupā ieslodzījumā;

3. NODARBINĀTĪBAS IESPĒJU NOVĒRTĒŠANA SIEVIETĒM PĒC ATBRĪVOŠANĀS NO IESLODZĪJUMA IZVĒLĒTAJOS PILOTREĢIONOS: RĪGA, LIEPĀJA, DAUGAVPILS

Silvija Šimfa,

LPS padomniece sociālajos un veselības jautājumos

Pētījuma mērķis - izpētīt nodarbinātības iespējas sievietēm pēc atbrīvošanās no cietuma Rīgas, Liepājas un Daugavpils reģionos (reģionos, no kuriem nāk ieslodzītās).

Pētījuma reģioni Rīgas, Liepājas un Daugavpils tika izvēlēti tādēļ, ka no šiem reģioniem ir visaugstākais ieslodzīto sieviešu skaits Ilģuciema cietumā kopumā.

Pētījums norisinājās laika posmā no 2005.gada 29.septembra līdz 2005.gada 22.novembrim. Pētījumu veica projekta eksperte - LPS padomniece sociālajos un veselības jautājumos Silvija Šimfa sadarbībā ar pilotreģionu pašvaldībām un sociālajiem dienestiem.

Pētījums tika veikts ar anketēšanas metodi, ar kuras palīdzību tika pētīta no ieslodzījuma vietām atbrīvoto sieviešu situācija nodarbinātības un sociālās rehabilitācijas jomā izvēlētajos pilotreģionos.

Aptaujas anketa izstrādāta tieši šim pētījumam. Aptaujas anketu sastāda 14 jautājumi par no ieslodzījuma vietām atbrīvoto sieviešu situāciju nodarbinātības un sociālā rehabilitācijas jomā. Jautājumi tiek iedalīti (pie rezultātu apstrādes) divās daļās: pētījuma anketas kvantitatīvā daļa (no 1. līdz 7. jautājumam, 7.jautājumu ieskaitot) un pētījuma anketas kvalitatīvā daļa (no 8. – 14.jautājumam).

Dati tika vākti par 2003. gadu, 2004. gadu un 2005. gada 10 mēnešiem.

Anketa tika izsūtīta :

- Daugavpils pilsētas domei,
- Daugavpils rajona padomei,
- Rīgas pilsētas domei,
- Rīgas rajona 23 pašvaldību sociālajiem dienestiem,
- Liepājas pilsētas domei,
- Liepājas rajona padomei.

Aizpildīta anketa saņemta no :

- Daugavpils pilsētas domes,
- Daugavpils rajona padomes,
- Rīgas pilsētas domes,
- Olaines pilsētas domes,
- Liepājas rajona padomes,
- Liepājas pilsētas domes.

No Ādažu pagasta padomes, Daugmales pagasta padomes, Siguldas novada domes tika saņemta atbilde, ka viņu pašvaldībās šādu personu minētajā laika periodā nav bijis.

3.1. Pētījuma anketas kvantitatīvā daļa

1. sadaļa „Vispārējais situācijas raksturojums” un 2., 3., 4. sadaļas „No ieslodzījuma vietām atbrīvoto sieviešu situācijas raksturojums nodarbinātības jomā”

Šīs sadaļas aizpildītas tikai Olaines pilsētas anketā, Daugavpils pilsētas, Daugavpils rajona un Liepājas rajona anketās.

Šo sadaļu neaizpildīšana Rīgas domes un Liepājas domes anketās varētu būt skaidrojama ar to, ka nodarbinātības, darbā iekārtošanas jautājumi ir NVA filiāļu (valsts institūcija) kompetencē, bet pašvaldību sociālo dienestu kompetencē ir sociālās rehabilitācijas jautājumi.

Taču klients ir viens, un ideālais variants būtu dažādu profesionāļu komandas darbs ar katru klientu kompleksā palīdzībā viņam noteiktu problēmu risināšanā. Šim nolūkam visiem dažādu jomu profesionāļiem būtu jābūt labi informētiem un zinošiem vienam par otra kompetencēm un jāvienojas par to, kurš uzņemas konkrētā gadījuma vadību.

3.1.1. Vispārējais situācijas raksturojums

Olaines pilsētā reģistrēto brīvo darba vietu skaits ir divreiz mazāks nekā reģistrēto darba meklētāju un bezdarbnieku skaits. Daugavpils pilsētā un rajonā šī situācija ir sliktāka un tur brīvo darba vietu skaits ir trīsreiz mazāks par darba meklētāju un bezdarbnieku skaitu.

Liepājas rajonā reģistrēto bezdarbnieku skaits ir tikai nedaudz mazāks nekā Liepājas pilsētā un rajonā reģistrēto brīvo darba vietu skaits.

Olainē kā bezdarbniece 2004. gadā reģistrējusies 1 no ieslodzījuma atbrīvota sieviete, 2003. gadā - 3 šādas sievietes, 2005. gada 10 mēnešos - tādu nav.

Daugavpilī 2004. gadā kā bezdarbnieces reģistrējušās 10 no ieslodzījuma vietām atbrīvojušās sievietes, 2003. gadā - 9, 2005. gada 10 mēnešos - 7.

Olainē ne viena no tām šai laika posmā nav iekārtojusies darbā, Daugavpilī tikai 1 no 10 reģistrētajām 2004. gadā.

Liepājas rajonā vienīgā no ieslodzījuma atbrīvojušās sievietes nav reģistrējusies kā bezdarbniece.

3.1.2. Secinājumi un ieteikumi

Latvijas likumdošana nenosaka nekādas priekšrocības darba tirgū no ieslodzījuma atbrīvotām sievietēm. Taču viņu fiziskie, psiholoģiskie, zināšanu, prasmju, iemaņu, sadzīvīskie resursi ir vājāki un nekvalitatīvāki nekā pārējiem konkurentiem darba tirgū. Tas rada nevienlīdzīgas iespējas un līdz ar to legālu nenodarbinātību šo sieviešu vidū. Anketas atbildes liecina, ka pārsvarā šīs sievietes, kas absolūtajā vairākumā ir darbspējas vecumā, tiek izmantotas nelegālajā darba tirgū, līdz ar to ir neaizsargātas pret diskrimināciju no darba devēju puses. Par viņām netiek maksāti nodokļi, līdz ar to šīs sievietes ir pakļautas lielam nabadzības riskam pārejošas vai nepārejošas darbnespējas gadījumā, kā arī sasniedzot pensionēšanās vecumu. Tas ir papildus slogs uz valsts un pašvaldību sociālās drošības sistēmu.

Aptauja liecina, ka pēdējo triju gadu laikā populārākās profesijas, kurās ir vislielākais darba meklētāju un tai pašā laikā darba piedāvājumu skaits ir pārdevējs un apkopējs. Tālāk seko palīgstrādnieks, pavārs, šuvējs, autovadītājs, kasieris, grāmatvedis, operators un citas profesijas.

Tās galvenokārt ir profesijas, kurās (ar dažiem izņēmumiem) mazāk svarīgs ir kāds noteikts izglītības līmenis, bet gan labi apgūtas darba iemaņas, precizitāte, rūpīgums, atbildības sajūta un godīgums. Daudzu no ieslodzījuma atbrīvoto sieviešu personības raksturojums liecina, ka tieši šo īpašību viņām pietrūkst.

Attiecībā uz bijušajiem cietumniekiem sabiedrībā valda stigmatizējoša nostāja. Darba devēji nevēlas pieņemt darbā sodītus cilvēkus. Pastāv arī oficiāli ierobežojumi attiecībā uz profesijām, kas saistītas ar ieroču nēsāšanu: armija, apsardze, policija u.c. Tas vēl vairāk sašaurina darba tirgu no ieslodzījuma atbrīvotajām sievietēm.

No ieslodzījuma atbrīvoto sieviešu nodarbinātība ir kompleksa problēma, kas jārisina:

- no vienas puses katras konkrētās personas individuālās psihosociālās problēmas,
- no otras puses jāmaina sabiedrības un darba devēju attieksme,

- no trešās - jānodrošina pašvaldību un valsts institūciju speciālistu, nevalstisko un reliģisko organizāciju darbinieku sadarbība, koordinēta rīcība, palīdzot katrai konkrētajai no ieslodzījuma atbrīvotajai personai,
- no ceturtais - vismaz sākuma posmā pēc atgriešanās brīvībā jāsniedz valsts atbalsts (viens no variantiem varētu būt subsidētās darba vietas) darba iegūšanā,
- no piektās - **jāatrisina izglītības, latviešu valodas apmācības, profesionālās orientācijas un nodarbinātības jautājums sievietēm atrodoties cietumā. Tas ir īpaši svarīgs, jo prasīs ievērojami mazāk līdzekļu un dos daudz lielāku kvalitatīvo efektu nekā šo visu pasākumu veikšana pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma.**

3.2. No ieslodzījuma vietām atbrīvoto sieviešu situācijas raksturojums nodarbinātības jomā 2003. gadā.

Daugavpils pilsētā, kā bezdarbnieces reģistrējušās, 9 no ieslodzījuma vietām atbrīvotās sievietes ir vecumā no 21 līdz 55 gadiem. Tikai trijām no tām ir profesija šuvēja, skolotāja, pavāre. Šuvēja un pavāre apmeklējušas pārkvalifikācijas kursus, taču darbā nav iekārtojušās.

Daugavpils rajonā 2 no reģistrētajām sievietēm 23 un 47 gadus vecas ir bez profesijas, nav apmeklējušas pārkvalifikācijas kursus, strādā gadījuma īslaicīgos darbos zemnieku saimniecībās, algotajos pagaidu sabiedriskajos darbos.

Olainē 3 reģistrētās bezdarbnieces ir vecumā no 30 līdz 41 gadam. Viņām ir šuvējas, frizieres, apkopējas profesijas.

Liepājas rajonā 1 sieviete strādājusi gadījuma darbus.

3.3. No ieslodzījuma vietām atbrīvoto sieviešu situācijas raksturojums nodarbinātības jomā 2004. gadā.

Daugavpils pilsētā, kā bezdarbnieces reģistrējušās 10 no ieslodzījuma vietām atbrīvotās sievietes, kuras ir vecumā no 20 līdz 58 gadiem. Tikai divas no viņām ir veļas gludinātājas un apkopējas profesija. Bet tikai viena no viņām – 41 gadu vecā sieviete strādā par veļas gludinātāju pastāvīgā darbā. Divas no šīm 10 sievietēm apguvušas šuvējas un adītājas profesijas pārkvalifikācijas kursus, taču nestrādā.

Daugavpils rajons neuzrāda ne vienu no ieslodzījuma atbrīvotu sievieti šajā gadā.

Olaine uzrāda 27 gadus vecu sievieti ar šuvējas profesiju, kura nestrādā un nav arī apmeklējusi nekādus pārkvalifikācijas kursus.

3.4. No ieslodzījuma vietām atbrīvoto sieviešu situācijas raksturojums nodarbinātības jomā 2005. gada 10 mēnešos.

Daugavpils pilsētā, kā bezdarbnieces reģistrējušās, 7 no ieslodzījuma vietām atbrīvotās sievietes ir vecumā no 22 līdz 56 gadiem. Četrām no viņām ir frizieres, apkopējas, sētnieces un šuvējas profesijas. Diemžēl ne viena no viņām nestrādā. 39 gadus vecā šuvēja ir mācījusies šuvēju kursus.

Daugavpils rajons un *Olaine* neuzrāda ne vienu no ieslodzījuma atbrīvotu sievieti šajā gadā.

3.5. No ieslodzījuma vietām atbrīvoto sieviešu situācijas raksturojums sociālās rehabilitācijas jomā 2003. gadā.

Daugavpils pilsēta 12 no ieslodzījuma atbrīvotajām sievietēm izmaksājusi katrai Ls 15, piecām sniegusi palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā.

Daugavpils rajons 23 gadus vecajai sievietei ir izmaksājis pabalstu Ls 15, piešķīris trūcīgās personas statusu, trīs mēnešus izmaksāja arī GMI pabalstu, taču pārtrauca tā izmaksu tādēļ, ka persona nepildīja līdzdarbības pasākumus, pašvaldība izremontēja viņas mājoklī krāsni, nomainīja grīdas segumu, nopirka gultu, palīdzēja ar apaviem, apģērbu, gultas veļu no humānās palīdzības sūtījumiem. 47 gadus vecā sieviete atgriezās vecāku mājās, pašvaldība piešķīra trūcīgās personas statusu, izmaksā GMI pabalstu.

Olaines pilsēta 2 no ieslodzījuma atbrīvotajām sievietēm trīs reizes izmaksājusi katrai Ls 15, vienai 1 reizi izmaksājusi Ls 15, vienai sniegusi palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā.

Liepājas rajons 1 no ieslodzījuma atbrīvotajai sievietei izmaksājis naudas pabalstu, tā kā viņa dzīvo kopā ar vecākiem, tad palīdzību dzīvokļa jautājumos nav lūgusi.

RĪGA

Vidzemes priekšpilsēta:

16 no ieslodzījuma atbrīvotās sievietes vecumā no 18 līdz 59 gadiem saņēmušas : iztikas līdzekļus, transporta mēneškartes, veselības aprūpi – zobārstniecība, hepatīta ārstēšana, medikamentu apmaksu. Pašvaldība 4 ir apmaksājusi ārstēšanos no atkarībām, 3 dokumentu atjaunošanas izdevumus un 1 sanitārās grāmatiņas kārtošanas izmaksas. 10 saņēmušas atbalstu dzīvokļa jautājumu risināšanai, 1 personai piešķirts trūcīgās statuss un dzīvoklis sociālajā mājā. Visas sievietes saņēmušas informatīvo atbalstu un konsultācijas, piemēram, pensijas, mātes tiesību atjaunošanas jautājumos. Ar vienu veikts motivācijas darbs atkarību ārstēšanai.

Ziemeļu rajons:

10 no ieslodzījuma atbrīvotās sievietes vecumā no 19 līdz 61 gadam saņēmušas : GMI pabalstu, transporta mēnešbiļetes. 61 gadu vecajai sievietei dienests iegādājies veselības apdrošināšanas polisi, izmaksāts Ziemassvētku pabalsts, piedāvātas mantas no humānās palīdzības. 2 ir izsniegta izziņa par atbilstību maznodrošinātas personas statusam, lai risinātu dzīvokļa jautājumu .1 persona saņēmusi dzīvokļa pabalstu.

Kurzemes priekšpilsēta:

13 no ieslodzījuma atbrīvotās sievietes vecumā no 24 līdz 64 gadiem saņēmušas : 3 pamatpabalstus un 3 braukšanas kartiņas, 2 atjaunota pase, 1 apmaksāti menedžeru kursi, 2 risināti dzīvokļu jautājumi, 4 atjaunota nodokļu grāmatiņa, visām sniegts psiholoģiskais un psihosociālais atbalsts.

Latgales priekšpilsēta:

26 no ieslodzījuma atbrīvotās sievietes vecumā no 19 līdz 54 gadiem saņēmušas : visas saņēmušas GMI pabalstu un braukšanas kartiņu, 2 – pabalstus medikamentu iegādei, 2 – stomatologa pakalpojumu apmaksai, 20 – pabalstus higiēnas mērķiem, 8 – apmaksāta dokumentu atjaunošana, 7- izsniegta izziņa par atbilstību maznodrošinātas personas statusam, visas saņēmušas informāciju, psihosociālo atbalstu, resursu piesaisti.

Zemgales priekšpilsēta:

5 no ieslodzījuma atbrīvotās sievietes vecumā no 26 līdz 50 gadiem saņēmušas : 3 GMI pabalstus katru Ls 21 apmērā.

3.6. No ieslodzījuma vietām atbrīvoto sieviešu situācijas raksturojums sociālās rehabilitācijas jomā 2004. gadā.

Daugavpils pilsēta 3 no ieslodzījuma atbrīvotajām sievietēm izmaksājusi katrai Ls 15, vienai sniegusi palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā, divām izsniegusi produktu paku.

Daugavpils rajons neuzrāda ne vienu no ieslodzījuma atbrīvotu sievieti šajā gadā.

Olaines pilsēta vienai no ieslodzījuma atbrīvotajai sievietei izmaksājusi Ls 33 un palīdzējusi dzīvokļa jautājuma risināšanā, vienai piešķīrusi Ls 23,4 ārstniecības pakalpojumu apmaksai, vienai izmaksājusi katrai Ls 18 un citai Ls 54.

RĪGA

Vidzemes priekšpilsēta:

10 no ieslodzījuma atbrīvotās sievietes vecumā no 17 līdz 69 gadiem saņēmušas : iztikas līdzekļus, transporta mēneškartes, veselības aprūpi : zobārstniecība, hepatīta ārstēšana, citu ārstniecības pakalpojumu un medikamentu apmaksu. Pašvaldība 1 ir apmaksājusi ārstēšanos no atkarībām, 3 dokumentu atjaunošanas izdevumus. 3 saņēmušas atbalstu dzīvokļa jautājumu risināšanai. Visas sievietes saņēmušas informatīvo atbalstu un konsultācijas, piemēram, pensija, mātes tiesību atjaunošanas, darbā iekārtošanās jautājumos. Ar vienu veikts motivācijas darbs atkarību ārstēšanai.

Ziemeļu rajons:

10 no ieslodzījuma atbrīvotās sievietes vecumā no 19 līdz 61 gadam saņēmušas : GMI pabalstu, transporta mēnešbiļetes. 61 gadu vecajai sievietei dienests iegādājies veselības apdrošināšanas polisi, izmaksāts Ziemassvētku pabalsts, piedāvātas mantas no humānās palīdzības. 2 ir izsniegta izziņa par atbilstību maznodrošinātas personas statusam, lai risinātu dzīvokļa jautājumu .1 persona saņēmusi dzīvokļa pabalstu.

Kurzemes priekšpilsēta:

6 no ieslodzījuma atbrīvotās sievietes vecumā no 19 līdz 43 gadiem saņēmušas : 3 pamatpabalstus un 3 braukšanas kartiņas, 2 apmaksāti kursi, 2 iekārtotas skolā, 1 atjaunota nodokļu grāmatiņa, visām sniegts psiholoģiskais un psihosociālais atbalsts.

Latgales priekšpilsēta:

36 no ieslodzījuma atbrīvotās sievietes vecumā no 23 līdz 67 gadiem saņēmušas : visas saņēmušas GMI pabalstu un braukšanas kartiņu, 1 – pabalstu apģērba iegādei, 3 – pabalstus higiēnas mērķiem, 5 – apmaksāta dokumentu atjaunošana, 22 - izsniegta izziņa par atbilstību maznodrošinātas personas statusam, visas saņēmušas informāciju, psihosociālo atbalstu, resursu piesaisti.

Zemgales priekšpilsēta:

10 no ieslodzījuma atbrīvotās sievietes vecumā no 19 līdz 54 gadiem saņēmušas: 7 - trīs GMI pabalstus katru Ls 21 apmērā, 2 – divus GMI pabalstus katru Ls 21 apmērā, 1- vienu GMI pabalstu Ls 21 apmērā. 5 saņēmušas transporta pabalstu, 5 - trūcīgas personas izziņu, 2 – pabalstu dokumentu atjaunošanai.

3.7. No ieslodzījuma vietām atbrīvoto sieviešu situācijas raksturojums sociālās rehabilitācijas jomā 2005.gada 10 mēnešos.

Daugavpils pilsēta 5 no ieslodzījuma atbrīvotajām sievietēm izmaksājusi katrai Ls 15 un izsniegusi produktu paku, vienai sniegusi palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā,

Daugavpils rajons neuzrāda ne vienu no ieslodzījuma atbrīvotu sievieti šajā gadā.

Olaines pilsēta vienai no ieslodzījuma atbrīvotajai sievietei izlietojusi Ls 183, kur ietilpst GMI izmaksa un ārstniecības pakalpojumu apmaksu, divām izmaksājusi katrai Ls 18 un sniegusi palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā.

Liepājas pilsēta 1 no ieslodzījuma atbrīvota 43 gadus veca kliente saņem Rehabilitācijas centra pakalpojumus, sociālo pabalstu, viņai tiek palīdzēts kārtot nodokļu grāmatiņu, bezdarbnieku uzskaiti. Viņa nav paspējusi, bet pieprasīs risinājumu mājoklim, kārtos ģimenes ārsta pierakstu, medicīniskās pārbaudes.

RĪGA

Vidzemes priekšpilsēta:

6 no ieslodzījuma atbrīvotās sievietes vecumā no 21 līdz 54 gadiem saņēmušas : iztikas līdzekļus, transporta mēneškartes, veselības aprūpi : zobārstniecība, citu ārstniecības pakalpojumu un medikamentu apmaksu.1 ir saņēmusi atbalstu dzīvokļa jautājumu risināšanai. Visas sievietes saņēmušas informatīvo atbalstu un konsultācijas darbā iekārtošanās jautājumos.

Ziemeļu rajons:

6 no ieslodzījuma atbrīvotās sievietes vecumā no 18 līdz 50 gadiem saņēmušas : GMI pabalstu, transporta mēnešbiļetes, izziņu par atbilstību trūcīgas personas statusam bezmaksas medicīnisko pakalpojumu saņemšanai., kā arī dzīvokļa jautājumu risināšanai.1 persona saņēmusi pabalstu algas nodokļu grāmatiņas atjaunošanai.

Kurzemes priekšpilsēta:

11 no ieslodzījuma atbrīvotās sievietes vecumā no 26 līdz 43 gadiem saņēmušas : 3 pamatpabalstus un 3 braukšanas kartiņas, 4 piedalāsursos, 3 atjaunota nodokļu grāmatiņa, piedāvāts darbs, 1 piedāvāti rehabilitācijas pasākumi atkarības problēmas risināšanai, 1 tiek risināts dzīvokļa jautājums, visām sniegts psiholoģiskais un psihosociālais atbalsts.

Latgales priekšpilsēta:

33 no ieslodzījuma atbrīvotās sievietes vecumā no 20 līdz 64 gadiem saņēmušas : visas saņēmušas GMI pabalstus un braukšanas kartiņas, 1 – apmaksāta dokumentu atjaunošana, 21 - izsniegta izziņa par atbilstību maznodrošinātas personas statusam, visas saņēmušas informāciju, psihosociālo atbalstu, resursu piesaisti.

Zemgales priekšpilsēta:

9 no ieslodzījuma atbrīvotās sievietes vecumā no 23 līdz 54 gadiem saņēmušas trīs GMI pabalstus katru Ls 21 apmērā un trūcīgās personas izziņu, 5 saņēmušas transporta pabalstu, 2 – pabalstu medicīnas pakalpojumu apmaksai, 1 – pabalstu dokumentu atjaunošanai.

3.8. Pētījuma anketas kvalitatīvā daļa

8. KĀDAS BIEŽĀK NOVĒROJAMĀS PSIHOLOĢISKĀS UN VESELĪBAS PROBLĒMAS IR ŠĪM SIEVIETĒM UN KĀDU IESPAIDU TĀS ATSTĀJ UZ ŠO SIEVIEŠU NODARBINĀTĪBAS JAUTĀJUMU RISINĀŠANU ?

Daugavpils pilsēta:

No ieslodzījuma vietām atbrīvotās sievietes bieži psiholoģiski nav gatavas integrēties sabiedrībā, ir zaudētas vajadzīgās darba iemaņas, kā arī ir dažādas veselības problēmas (tuberkuloze u.c.), kas aprūtinā nodarbinātības jautājumu risināšanu.

Daugavpils rajons :

Veselības problēmu nav. Pēc sociālo darbinieku datiem psiholoģiskās problēmas arī netiek atzīmētas.

Olaines pilsēta :

Biežāk šīs sievietes slimo ar dažādām infekcijas slimībām, gastroenteroloģiskām saslimšanām, kā arī ar plaušu tuberkulozi. Viņas bieži ir atkarīgas no alkohola un narkotikām, tāpēc nemeklē pastāvīgu algotu darbu.

Liepājas pilsēta :

psiholoģiskās problēmas (emocionālā nestabilitāte, neprasme komunicēt ar citādiem cilvēkiem darba meklēšanā), veselība – hroniskas slimības, kā arī alkoholisms.

Rīga:

- Zems pašvērtējums. Atkarības- narkotiskās, alkoholiskās.
- No visām aplūkotajā periodā pēc sociālās palīdzības vērsušajām sievietēm neviena nav minējusi vai sūdzējusies par psiholoģiska rakstura problēmām. Vienai klientei bijusi alkohola atkarība. Palīdzību veselības problēmu risināšanā lūgušas četras sievietes jeb 18,18 % sieviešu. Minētās veselības problēmas: acu katarakta, poliartrīts, spondiloze, divpadsmitpirkstu zarnas čūla, anēmija, stomatoloģiskas saslimšanas. Viena no sievietēm ar veselības traucējumiem ir vecuma pensionāre. Nevienai no minētajām sievietēm nav I vai II grupas invaliditāte.
- Psiholoģiskās problēmas biežāk ir tās, ka sievietes vaino sevi visā, kas ar viņām noticis. Veselības problēmas pārsvarā ir tām sievietēm, kas intravenozi lietojušas narkotiskās vielas, hepatīti B,C. Parasti uz nodarbinātību atstāj iespaidu hroniskās kaites.
- Darbā ar šīm sievietēm ir novērojams, ka adaptāciju sabiedrībā kavē atbalsta sistēmas trūkums (ģimenes, draugi), mājošanas neesamība un ienākumu trūkums. Tas neapšaubāmi rada psiholoģiska rakstura problēmas – bailes un neziņa, satraukums, haotisms un traucēta uzmanība, kas vistiešāk ietekmē nodarbinātības jautājuma risināšanu. Pēc atbrīvošanās klientēm, kurām pastāv veselības problēmas (kā piem.- sirds slimības, onkoloģiskās saslimšanas, HIV, utl.) visbiežāk pastāv veselības aprūpes, tai skaitā stomatoloģijas pakalpojumu pieejamības un medikamentu iegādes problēmas.

9. KĀDS IR ŠO SIEVIEŠU IZGLĪTĪBAS LĪMENIS UN KĀDA LOMA IR IZGLĪTĪBAS UN PĀRKVALIFIKĀCIJAS PASĀKUMIEM SEKMĪGĀKAI ŠO SIEVIEŠU IEKĻĀUŠANAI DARBA TIRGŪ?

Daugavpils pilsēta:

Šo sieviešu izglītības līmenis pārsvarā ir vidējais vai tehniskais (ļoti reti augstākā izglītība). Šogad viena no šādām sievietēm (uzskaitē 5) apguva datorapmācības kursus, divas izteikušas vēlēšanos piedalītiesursos: nagu kopšanas specialitātē un apdares darbu apgūšanā.

Daugavpils rajons:

Abām sievietēm ir pamatizglītība. Līdz ar to ir problēmas iekļauties darba tirgū.

Olaines pilsēta :

Izglītība – vispārējā vidējā vai profesionāli tehniskā. Pārsvarā par pārkvalifikācijas jautājumiem neinteresējas.

Liepājas pilsēta:

Nav prognozējams (potenciāli 2 sievietēm nav pat pamatskolas izglītības).

Rīga:

- Izglītības līmenis zems, darba tirgus prasībām neatbilstoša kvalifikācija. Noteicošā loma izglītībai un pārkvalifikācijai, valsts valodas prasmei.
- Šīs klientu grupas vidū visvairāk ir sieviešu ar pamatzglītību – pavisam 35% sieviešu, 10% sieviešu ir nepabeigta pamatzglītība, 25% sieviešu - vidējā, 25 % - vidējā speciālā, bet 5 % sieviešu – augstākā izglītība. Latviešu valoda kā dzimtā ir 18,18 % sieviešu, 13,64 % sieviešu pārvalda latviešu, lai arī tā nav viņu dzimtā valoda, 4,54 % gadījumu latviešu valodas prasme ir daļēja, bet 63,64 % gadījumu sievietes latviešu valodu nepārvalda vai

vispār nesaprot. Interesi par vispārējās izglītības turpināšanu pārsvarā izrāda gados jaunākās klientes. Daļa sieviešu interesējas par latviešu valodas apguvi, iesaistās NVA organizētajosursos, bet ziņas par kursu pabeigšanu vai kvalifikācijas eksāmena nokārtošanu pie mums nonāk ārkārtīgi retos gadījumos. Pārsvarā šīs sievietes materiāli sevi nodrošina ar neoficiālos darbos gūtajiem ienākumiem.

- Ļoti būtiski ir šīm sievietēm sniegt iespēju pārkvalificēties un iegūt izglītību(tikai programmām jābūt pieejamām ieslodzījuma vietās), jo, kad viņas atbrīvojas, tad ideālais variants būtu, ka viņas jau spētu konkurēt darba tirgū, nevis tad tikai sākt savu pārkvalifikāciju.
- Izglītības līmenis sodu izcietušām sievietēm ir ļoti dažāds. Pēc palīdzības ir vērsies arī neliels skaits sieviešu, kuras ir analfabētes. Bieži vien ir nepabeigta pamatskolas izglītība. Tām sievietēm, kurām ir pamatskolas izglītība ieslodzījuma laikā ir iespēja apgūt, kādu no piedāvātajām profesijām, kas visnotaļ ir pozitīvi vērtējams, jo tad viņām pēc atbrīvošanās ir vieglāk iekļauties darba tirgū. Lielai daļai sieviešu ir arodizglītību, bet viņas šajā profesijā nav strādājušas un vēlas to mainīt.

10. JŪSU VIEDOKLIS PAR NO IESLODZĪJUMA VIETĀM ATBRĪVOTO SIEVIEŠU VĒLMI UN IESPĒJĀM ATRAST DARBU UN REINTEGRĒTIES SABIEDRĪBĀ. KĀDAS ŠAI JOMĀ IR PROBLĒMAS NO PAŠU SIEVIEŠU PUSES, NO VALSTS PUSES UN NO PAŠVALDĪBAS PUSES ?

Daugavpils pilsēta:

Mēs uzskatām, ka šīm sievietēm ir vēlēšanās atrast darbu un reintegrēties sabiedrībā, bet šī iespēja ir apgrūtināta, jo ilgu laiku bija izolētas no sabiedrības, zaudētas profesionālās iemaņas un darba devēji bieži atsakās pieņemt darbā.

Daugavpils rajons:

Jaunākā sieviete nebija un arī pašreiz nav motivēta atrast pastāvīgu darba vietu. Viņu apmierina īslaicīgie gadījuma darbi. Ņemot vērā viņas tieksmi uz alkohola lietošanu un aso raksturu, darba devējs viņu ilgi netur pie sevis.

Vecākā sieviete vēlētos atrast pastāvīgu darbu, bet zemais izglītības līmenis un nevēlēšanās apgūt kādu no specialitātēm, liedz to darīt.

Olaines pilsēta :

Ja no ieslodzījuma vietām atbrīvotajām sievietēm ir vēlēšanās, viņām ir visas iespējas saņemt dažādus pakalpojumu veidus jau ieslodzījuma vietā un pēc tam arī dzīvesvietā. Pašām sievietēm trūkst vēlēšanās un motivācijas reintegrēties sabiedrībā. Pašvaldībās vairāk vajadzētu pievērst uzmanību no ieslodzījuma vietām atbrīvoto sieviešu rehabilitācijas pasākumiem.

Liepājas pilsēta:

- Sievietēm: grūtības pieņemt darba laiku un respektēt darba devēju, grūtības plānot savu darba
- Darba devējam: neuzticēšanās
- Pašvaldību un Valsts iestādēm: nepieciešams subsidēto darba vietu skaits aktuālajās profesijās (šuvēja, friziere u.c.)

Rīga:

- Vēlme ir, bet iespējas ir ļoti ierobežotas augstāk minēto apstākļu dēļ. Ierobežotas iespējas NVA pakalpojumu saņemšanai, nav pašvaldības soc. pakalpojumu sniedzēju tīklojuma.
- Salīdzinājumā ar klientu-vīriešu grupu sievietes izrāda daudz lielāku interesi par integrācijas pasākumiem, apzinīgāk pilda sadarbības ar Sociālo dienestu līgumā noteiktos uzdevumus un

aktīvāk iesaistās savu sociālo problēmu risināšanā. Pārsvārā gadījumu šīs sievietes atrod darbu un materiāli sevi nodrošina, bet kā jau minēju- tās pārsvārā ir neoficiālas darba attiecības.

- Nav adekvāti atalgotu darba vietu, joprojām ir pieejama darba devējam informācija, ka sieviete ir izcietusi cietumsodu, pašas sievietes bieži vien ir ar atkarības problēmām, kas pēc atbrīvošanās aktualizējas, tas traucē meklēt darbu, sievietēm ir zema pašapziņa, lai meklētu sev labu darbu. Ja sievietes nav rīdzinieces, viņām jāatgriežas mazajās pašvaldībās, tad praktiski viņai nav iespējas atrast darbu, it sevišķi, ja noziegums bijis saistīts ar slepkavību.
- No ieslodzījuma vietas atbrīvojušās sievietes darbaspējīgā vecumā visas ir izteikušas vēlēšanos strādāt. Jāatzīst gan, ka darbu atrast nav tik viegli. To kavē gan zemais izglītības līmenis vai profesijas neesamība, gan sieviešu neapmierinātība ar nodarbinātības valsts aģentūras piedāvātā darba atalgojumu.

11. VAI ŠĪM SIEVIETĒM PASTĀV PAŠPALĪDZĪBAS GRUPAS, KĀDA IR TO LOMA SEKMĪGĀ SOCIĀLĀS REHABILITĀCIJAS PROCESĀ UN IEKĻĀUŠANĀ DARBA TIRGŪ ?

Daugavpils pilsēta:

Sociālo lietu pārvaldē šobrīd pašpalīdzības grupu šīm sievietēm nav.

Daugavpils rajons:

Šīs sievietes ir sociālo darbinieku uzskaitē, bet uz kontaktu iet ne īpaši labprāt. Īpaši jaunākā sieviete, kurai ir savs, līdzvērtīgs viņai, draugu loks.

Olaines pilsēta:

Mūsu pašvaldībā šādu pašpalīdzības grupu nav, jo nav bijusi ieinteresētība no pašu sieviešu puses.

Liepājas pilsēta :

Nav.

Rīga:

- Nav.
- Nē. Pašpalīdzības grupu veidošana šai grupai (no ieslodzījuma vietām atbrīvotās personas) būtu sociāli nepedagoģisks pasākums. Novērojumi ieslodzījuma vietās un sociālā darba pieredze rāda, ka bijušo ieslodzīto kontakti ar citiem no ieslodzījuma atbrīvotajiem neveicina viņu sociālo rehabilitāciju. Tieši otrādi- tie veicina „paslīdēšanu” un recidīvu kriminālu darbību. Visrezultatīvākā sociālā rehabilitācija norit tiem klientiem, kam ir iespēja pilnībā nomainīt ierasto vidi- dzīvesvietu, darbu, kontaktpersonas.
- Sievietēm nav vajadzīgas pašpalīdzības grupas, jo viņas nedarbojas, un nedarbojas tādēļ, ka sievietes neuzticas viena otrai, it sevišķi tās, kuru noziegumi ir saistīti ar narkotisko vielu tirdzniecību(un par šādiem noziegumiem sodu izcieš 80% sievietes).
- Jāatzīst, ka patreiz pašpalīdzības grupas sodu izcietušām sievietēm nepastāv. Uzskatu, ka šādas grupas būtu nepieciešamas, kā arī nepieciešami rehabilitācijas centri. Iespēja piedāvāt šādus pakalpojumus sekmētu rehabilitācijas procesa norises gaitu.

12. KĀDAS TENDENCES NOVĒROJAT DARBĀ AR ŠĪM SIEVIETĒM GADU GAITĀ ?

Daugavpils pilsēta:

Šīm sievietēm bieži nav mājokļa un darba, ir materiālās grūtības, kā arī saslimstība ar tuberkulozi.

Daugavpils rajons:

Šīs sievietes nav īpaši motivētas mainīt savu dzīves stilu, ļoti liels kūtrums darīt kaut ko dzīves uzlabošanai.

Olaines pilsēta :

Sievietes no ieslodzījuma vietām atgriežas izglītotākas par savām tiesībām, bet pienākumu apziņa kļūst arvien zemāka.

Liepājas pilsēta:

Vēl nav.

Rīga:

- Palielinās atkarību problēmas.
- Šīs grupas sievietēm salīdzinājumā ar vīriešiem ir novērots ievērojami zemāks recidīvisms, t.i. atkārtota krimināla darbība un piespriests brīvības atņemšanas sods. Pērn klientu-vīriešu vidū recidīvisms bija konstatēts 74,26 % vīriešu, klientu-sieviešu vidū – 0 %, t.i. nevienai sievietei. Kopumā pēdējo trīs gadu laikā klientu-sieviešu vidū recidīvisms tika konstatēts tikai 9,09 % gadījumu. Arī skaitliski šīs grupas klientu vidū sievietes ir ievērojami mazāk salīdzinājumā ar vīriešiem. Pērn šī attiecība bija 89,38 % vīrieši un 10,62 % sievietes. Visvairāk klientes ir vecuma grupā no 30 līdz 39 gadiem. Vidējais vecums – 33...34 gadi.
- Sievietēm nepieciešams vairāk emocionālais, psiholoģiskais atbalsts, profesionāli kļūst arvien profesionālāki un līdz ar to tiek pievērsta uzmanība vairāk psihosociālajam darbam ar minēto mērķa grupu, nevis tikai dokumentu atjaunošanas problēmām. Problēmās ieskatās dziļāk. Uz doto brīdi, ja sieviete ir gatava līdzdarboties savas sociālās situācijas uzlabošanā, viņai no pašvaldības puses tiek sniegts pietiekošs atbalsts.
- Darbā ar šīm sievietēm salīdzinoši ar 2003.gadu var teikt, ka sievietes no ieslodzījuma vietām atgriežas daudz informētākas par to, kas viņām pienākas un kur kādu palīdzību var lūgt. Viņas ir vairāk motivētākas mainīt savu situāciju, kā arī meklēt darbu.

13. VAI JŪSU PAŠVALDĪBAI IR SADARBĪBA AR VALSTS PROBĀCIJAS DIENESTU UN IESLODZĪJUMA VIETĀM, KĀ TĀ IZPAUŽAS?

Daugavpils pilsēta:

Sociālo lietu pārvalde (SLP) pagaidām maz sadarbojas ar Valsts Probācijas dienestu (VPD), kurš uzsāka savu darbību Daugavpilī 2004. gada 23. februārī. 2006. gadā sadarbībā ar VPD plānotam uzsākt darbu ar šādām sievietēm un organizēt pašpalīdzības grupas, kā arī kopā ar VPD, veikt apmācību Sociālās uzvedības korekcijas programmas ietvaros. Sociālo lietu pārvaldes pārstāvis piedalās Daugavpils cietumu administratīvajā komisijā.

Daugavpils rajons:

Probācijas dienests Daugavpilī ir izveidots tikai 2004. gadā, kontakti ar rajona pašvaldībām ir nodibināti, bet sadarbība notiek pamatā informācijas līmenī.

Sadarbība ar ieslodzījuma vietām ir epizodiska, pamatā pirms personas atbrīvošanās no ieslodzījuma vietām, kad tiek risināts dzīves vietas jautājums.

Olaines pilsēta :

Pašvaldībai ir sadarbība ar Valsts Probācijas dienestu, kā arī ar ieslodzījuma vietām. Sadarbība izpaužas kā informācijas apmaiņa, kas palīdz jau laicīgi sagatavoties pašvaldību attiecīgajiem dienestiem uzņemt cilvēku, kas atbrīvojies no ieslodzījuma vietas un izstrādāt rīcības plānu.

Liepājas pilsēta:

Sadarbība ar cietumiem – caur Probācijas dienestu. Probācijas dienests pērk pakalpojumu no Liepājas pilsētas Domes Sociālā rehabilitācijas centra.

Rīga:

- Ir laba sadarbība ar šīm iestādēm informācijas apmaiņā par personām, kuras atbrīvosies, par viņu problēmām, kuras būs jārisina.
- Ir sadarbība ar VPD. Klienti pieņemšanas laikā Sociālajā dienestā tiek informēti par VPD, tā adresi, telefoniem, pieņemšanas laikiem, rehabilitācijas programmām. Ar klientiem (ar pirmreizējiem klientiem ieteikuma formā, recidīvos gadījumos - obligāti) tiek slēgta vienošanās (sadarbības līgums), ka, risinot savas sociālās problēmas, viņi apmeklēs VPD. Ir informācijas apmaiņa kopīgi risināmajos sociālos gadījumos. Ar ieslodzījuma vietām sadarbība ir tikai vajadzības gadījumā, ja nepieciešama papildus informācija par klientu. Savukārt no ieslodzījuma vietām šad un tad pirms klienta atbrīvošanas tiek saņemta informācija par klienta atbrīvošanas datumu un nepieciešamo turpmāko sociālo palīdzību.
- Jā, ir sadarbība, ja tā to var nosaukt. Tā izpaužas tā, ka probācijas darbinieks piezvina sociālajam darbiniekam un jautā, ko viņš ar konkrēto gadījumu ir darījis, vai arī mēģina iegūt informāciju par klientu, paši nezinot, ko ar šo informāciju iesāks. Bet būs jau labi, tikai jāpagaida, kamēr probācija attīstīsies. Nu pēc 5 gadi būs viss kārtībā ar sadarbību.
- Sadarbība ar Valsts Probācijas dienestu patreiz vēl ir sākuma stadijā. Sadarbībā ar šo dienestu klientiem tiek piedāvātas dažādas rehabilitācijas programmas.

14. KAS BŪTU JĀMAINA VALSTS UN PAŠVALDĪBU PALĪDZĪBĀ ŠĪM SIEVIETĒM ?

Daugavpils pilsēta:

No ieslodzījuma vietām atbrīvotajām sievietēm jābūt sakārtotiem dokumentiem (personas kods, pase u.c.), kuru bieži vien nav. Nepieciešams ciešāk sadarboties VPD, NVA un SLP. Sociālo pakalpojumu nodaļai pilngadīgām personām jāstāda rehabilitācijas plāni un jāstrādā ar šīm sociālās izslēgtības personām, lai veiksmīgāk reintegrētos sabiedrībā.

Daugavpils rajons:

Atgriežoties no ieslodzījuma vietām, daudzām personām nav sakārtoti pat personīgie dokumenti un tas ir jādara pašvaldībām.

Lai veicinātu sekmīgu visu problēmu risinājumu ir jāstrādā kompleksā valsts probācijas dienestam, NVA filiālēm un pašvaldību sociālajiem darbiniekiem ar katru personu individuāli.

Olaines pilsēta :

Vispirms jau attieksme no abu pušu pārstāvjiem. Ir nepieciešama liela pacietība un iecietība darbā ar šiem cilvēkiem.

Liepājas pilsēta:

Nodrošināt subsidētās darba vietas. Izstrādāt atbalsta sistēmu pašvaldībām (alternatīvā palīdzība).

Rīga:

- Nepieciešami rehabilitācijas centri, dienas centri, specializēti dažādi pārkvalifikācijas kursi sievietēm piemērotām profesijām. Paplašināt pirmskolas iestāžu tīklu bērniem.
- Ņemot vērā, ka aptuveni 68 % šo sieviešu neprot valsts valodu vai to prot nepietiekoši labi, būtu nepieciešamas papildus programmas latviešu valodas apguvei atrodoties ieslodzījuma vietā.
- Vairums sieviešu izvēlas pelnīt iztiku tā vietā, lai pabeigtu vispārējo izglītību vai apgūtu kādu profesiju. Apvienot darbu ar mācībām vakarskolā daudzām nav pa spēkam. Būtu nepieciešams materiāli atbalstīt sievietes, kas vēlas pabeigt pamatizglītību. Tas varētu būt materiāls pabalsts minimālās mēnešalgas apmērā, ar nosacījumu, ka šīs sievietes sekmīgi

apgūst mācību vielu. Otra iespēja būtu trīspusējs līgums. Trešā – mācību kredīta iespēja ar īpaši atvieglotiem nosacījumiem.

- Sievietēm ar bērniem ir problēma atgriezties ģimenē, ja ir zaudētas aprūpes tiesības vai atņemta vecāku vara. Iesaistot Bāriņtiesu un psihologus, varētu palīdzēt sievietēm, kuras vēlas atgūt šīs tiesības. Nozīmīga loma šajā procesā ir dienesta Atbalsta nodaļai ģimenēm ar bērniem un pašas mātes vēlmei atgūt bērnu aprūpes tiesības.
- Jādomā par sociālajām mājām vai lētajām dzīvojamajām platībām, bet, ko darīt ar mazajām pašvaldībām, neredzu risinājumus, jo mazās pašvaldības atšķirībā no Rīgas nespēj sniegt sievietēm pietiekošu palīdzību ne materiālu, ne psihosociālu.
- Lai uzlabotu esošo situāciju sievietēm pēc ieslodzījuma, būtu nepieciešams veidot rehabilitācijas centrus un atbalsta grupas. Jāatzīst, ka būtiski šo sievietu adaptāciju sabiedrībā kavē pati sabiedrības nosodošā attieksme. Būtu lietderīgi izvērst informatīva rakstura pasākumus sabiedrības izglītošanā.
- Lai uzlabotu rehabilitāciju Sociālajā dienestā, uzskatu, ka uz vietas būtu jābūt pieejamai psihologa konsultācijai.

4. REZULTĀTU ANALĪZE UN INTREPRETĀCIJA

Balstoties uz aptauja anketās iegūtajiem rezultātiem kā papildinošs pētījuma līdzeklis tika izstrādāti padziļinātās intervijas jautājumi. Tā kā intervijas metode bija papildinošs un cieši sasaistīts ar aptaujas anketas metodi, tad šo abu pētījuma instrumentu rezultātu analīze un interpretācija tika veikta kopā.

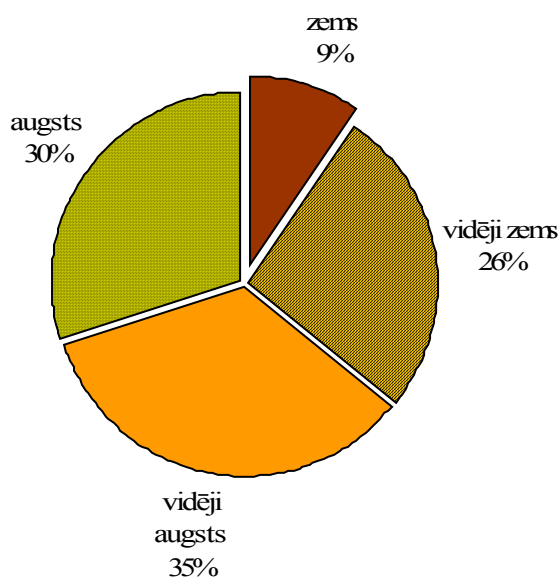
4.1. PĒTĀMĀS GRUPAS PERSONĪBAS PSIHOLOĢISKAIS PROFILS.

Pētījuma laikā kā būtisks faktors tika pētīts respondentu psiholoģiskais profils.

Psiholoģijā pašapziņa definēta kā pašapzināšanās struktūra, kas veido apziņas kodolu un veidojas no agras bērnības caur pakāpeniski sarežģītākām daļījumiem – “Es un citi”, “savējie un svešie” [9]. Uzsākot pētījumu, projekta eksperti hipotētiski pieņēma, ka, atrodoties ieslodzījumā, sieviešu pašapziņas līmenis un pašvērtējums būs salīdzinoši zems. Ieslodzījums var likt cilvēkam justies atstumtam, izolētam un nevērtīgam. Šo izolētību veicina saspringtās savstarpējās attiecības ieslodzīto vidū, stingrie iekšējās kārtības noteikumi un obligāti veicamie pienākumi ieslodzījumā, ierobežotā, noslēgtā vide. Kā arī ilgstoša atšķirtība no tuviniekiem un ģimenes, arī sabiedrības nosodījums (lielākajai daļai sabiedrības cietums asociējas ar kaut ko negatīvu, apkaunojošu).

Lai gan projekta eksperti, ņemot vērā visu augstāk minēto, pieņēma, ka respondentu pašvērtējums būs zemāks nekā citu sabiedrības slāņu pārstāvjiem, tomēr pētījuma dati to neapstiprina. Tieši pretēji, kā uzskatāmi var redzēt attēlā nr. 10., 30% respondentu ir augsts un 35% - vidēji augsts pašvērtējuma līmenis, kas norāda, ka lielākajai daļai respondentu (65%) ir pozitīva pašapziņa. Savukārt 26 % respondentu pašvērtējums ir vidēji zems, un tikai 9% - zems.

10.attēls. Respondentu pašvērtējuma līmeņa atspoguļojums.

Pašvērtējums psihologu skatījumā tiek definēts kā “Es” koncepcijas pamatkomponents, kas raksturo gan cilvēka apmierinātību kopumā, gan arī apmierinātību ar savām spējām, īpašībām, ārējo izskatu un sekmēm dažādos darbības veidos. [4] Pozitīvs pašvērtējums (pašcieņa), tiek uzskatīts par galveno pamatu veiksmīgai mācīšanai, darbam, attīstībai, saskarsmei, attiecībām ar ģimeni, tuviniekiem [10]

Interviju laikā, respondentes tika lūgtas raksturot savas pozitīvās īpašības. Sākotnēji tika saņemtas atturīgas atbildes, taču vēlāk, ar uzvedinošu jautājumu palīdzību, respondentes, izteica daudz labu un atzinīgu vārdu par sevi. Daudzi no

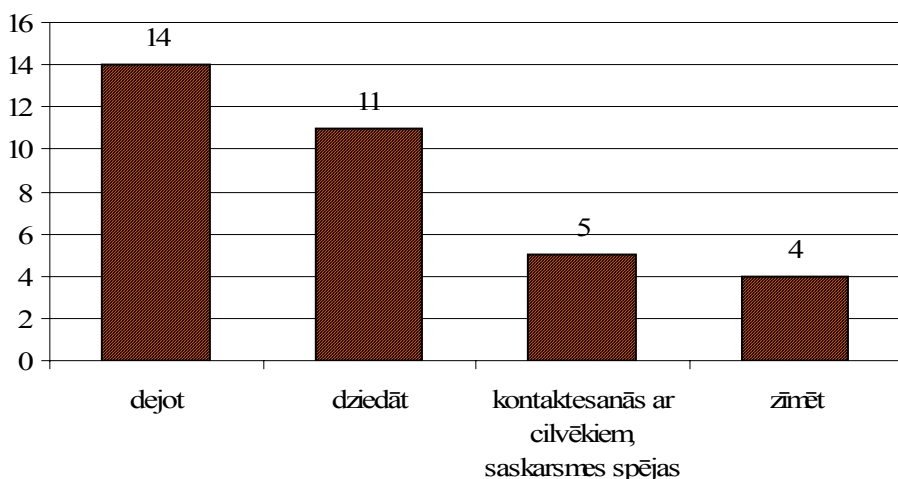
tiem bija saistīti ar darba jomu – šeit visbiežāk tika minētas sekojošas īpašības: labsirdība, strādīgums, izpalīdzīgums un čaklums. Vēl salīdzinoši bieži tika minētas tādas pozitīvās īpašības kā atklātība, godīgums un pacietība.

Lai izzinātu respondentu pašapziņu un pašvērtējuma līmeni, svarīgs bija noskaidrot respondentu viedokli par viņu īpašajām spējām, talantiem. Liela daļa respondentu uz jautājumu par personīgajiem talantiem varēja atbildēt tikai pēc tam, kad intervijas vadītājs bija izskaidrojis

jēdzienu „talants” (augsts spēju attīstības līmenis kādā konkrētā jomā) un minējis konkrētus piemērus.

Visbiežāk respondentes kā savu talantu min dežošanu (14 reizes minēts), tālāk seko dziedāšana (11 reizes minēts), spēja kontaktēties ar citiem cilvēkiem (5 reizes minēts), zīmēšana (4 reizes minēts) (skatīt attēlu nr. 11).

11.attēls. Respondentu talantu un spēju raksturojums.

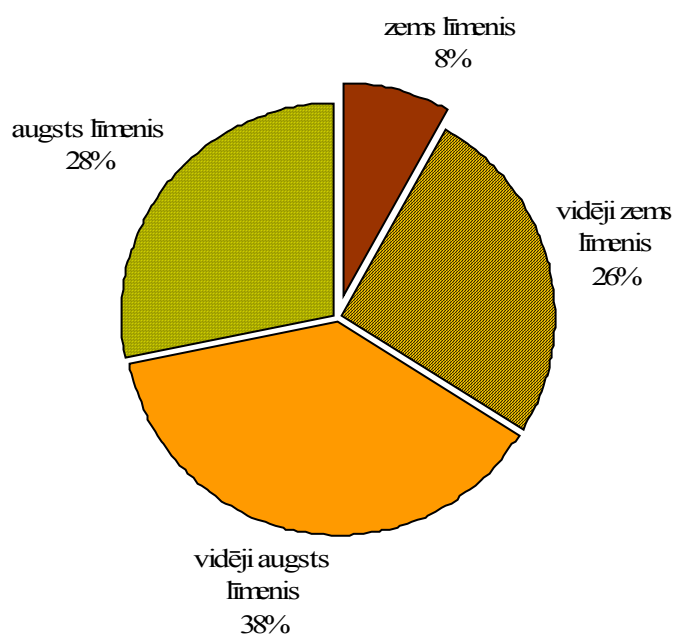
Iespēja pašrealizēties, nodarboties ar savu vaļasprieku, rast prieku tajā un priecēt citus ir ļoti pozitīvi vērtējamas darbības, kuras būtu nepieciešams atbalstīt arī turpmāk. Cietuma administrācijai vajadzētu būt pretimnākošai un sekmēt ieslodzīto iesaistīšanos mākslinieciskajā pašdarbībā, ne tikai svētkos, bet arī

ikdienā, izveidojot tādas interešu grupas, kuru aktivitātes neprasa lielus materiālus ieguldījumus un kuru vadītājas un organizētājas var būt pašas ieslodzītās (skatīt turpmāk profesionālās apmācības programmas plāna 2.posmu).

12. attēls. Respondentu apmierinātības ar savu ārējo izskatu atspoguļojums.

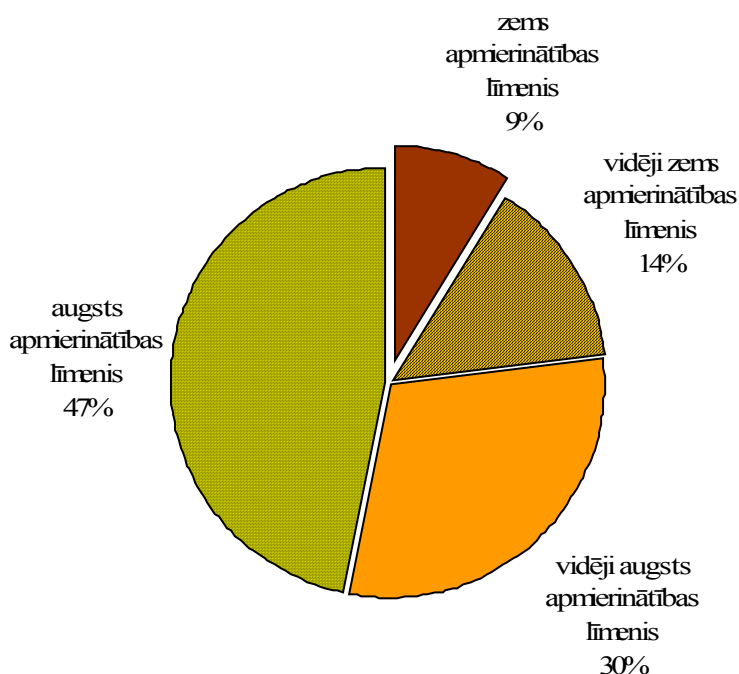
Balstoties uz pašvērtējuma termina skaidrojumu, Profesionālās Orientācijas Centra eksperti, veidojot pētījuma anketu, iekļāva jautājumu grupu par ieslodzīto sievietu apmierinātību ar savu ārējo izskatu, apmierinātību ar darbu ieslodzījumā un attiecībām (tuvinieki, ģimene, draugi un citas ieslodzītās).

Atspoguļotie rezultāti attēlā nr.12 uzskatāmi parāda, ka 38% respondentēm apmierinātība ar savu ārējo izskatu ir vidēji augsta, savukārt, 28% respondentes ir ļoti apmierinātas ar savu ārējo izskatu, 26% - apmierinātība ir vidēji zema un 8% no respondentēm nav apmierinātas ar savu ārējo izskatu.

Pieņemot to, ka sievietes ārējais izskats ietekmē viņas pašvērtējumu un otrādi, aptaujātajām respondentēm šis rādītājs ir salīdzinoši augsts.

13.attēls. Respondentu apmierinātības līmeņa (attiecības ar tuviniekiem) atspoguļojums.

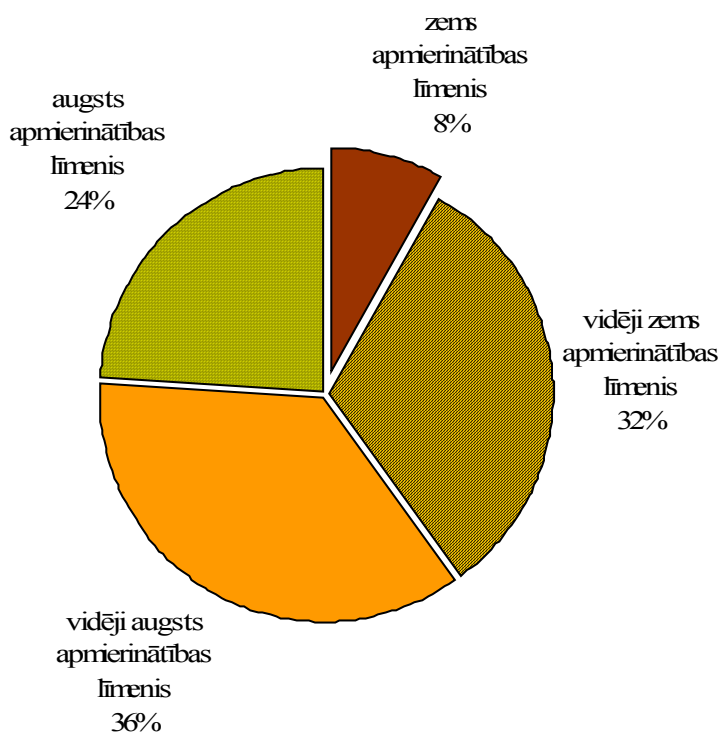
Personības pašvērtējumu lielā mērā nosaka cilvēka attiecības ar apkārtējo vidi un cilvēkiem, ģimeni un tuviniekiem. Cilvēkam ir svarīgas attiecības ne tikai ar tuviniekiem, bet arī ar draugiem, kuri var sniegt atbalstu. Ieslodzījumā esošām sievietēm nozīmīgas ir arī attiecības ar citām ieslodzītajām. Pētījuma rezultāti parāda, ka 47% respondentu ir augsts apmierinātības līmenis attiecībās ar ģimeni un tuviniekiem. 30% respondentu šis līmenis ir vidēji augsts, savukārt 14% - vidēji zems apmierinātības līmenis un 9% respondentu neapmierina savas attiecības ar ģimeni un tuviniekiem (skatīt attēlu nr.13).

Analizējot 11. attēlā atspoguļotos rezultātus, var secināt, ka ir nepieciešams pievērst lielāku uzmanību šim faktam, proti: ieslodzīto sievietu vidēji zemu un zemu apmierinātību ar savām attiecībām ar ģimeni, tuviniekiem, jo šie cilvēki var kalpot kā pozitīvie resursi, atgriežoties brīvībā.

14. attēls. Respondentu apmierinātības līmeņa (attiecības ar draugiem) atspoguļojums.

Lielākā daļa respondentu, t.i., 60%, attiecības ar draugiem apraksta kā apmierinošas, savukārt, 40% respondentu uzsver, ka viņas neapmierina attiecības ar draugiem (skatīt attēlu nr.14). Šis jautājums ir aktuāls arī, domājot par dzīvi brīvībā.

Par ļoti aktuālu un būtisku problēmu, kas satrauc lielu daļu respondentu, tiek minētas bailes no sabiedrības, ģimenes, tuvinieku un draugu attieksmes, kāda tā būs pret respondentēm pēc viņu atbrīvošanas no ieslodzījuma.

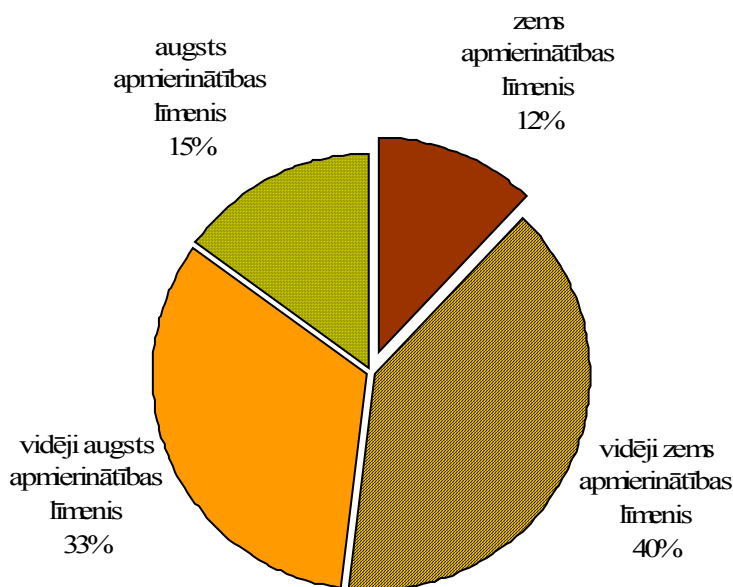
Analizējot respondentu savstarpējās attiecības, var secināt, ka vairums respondentu šīs attiecības neraksturo kā pozitīvas. Aplūkojot attēlu nr.15., var redzēt, ka 52% respondentu nav apmierinātas ar savstarpējām attiecībām, savukārt, 48% - uzskata savstarpējās attiecības par labām.

15.attēls. Respondentu apmierinātības līmeņa (ar savstarpējām attiecībām ieslodzījumā) atspoguļojums.

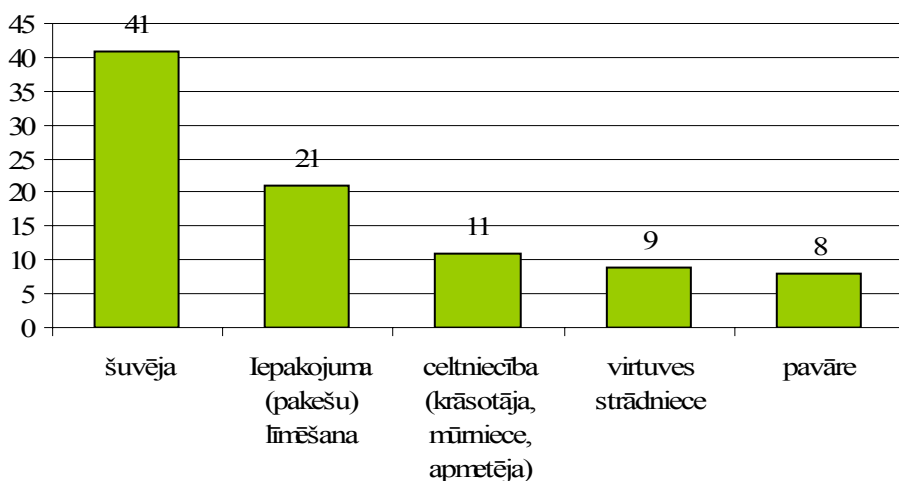
Pētījumā izmantotās aptaujas anketas rezultāti parāda to, ka respondentes ir spējušas saglabāt un uzturēt apmierinošas attiecības ar savu ģimeni un tuviniekiem. Savukārt, atrodoties ieslodzījumā, sarežģītākas un problemātiskākas ir kļuvušas attiecības ar draugiem. Arī, veidojot attiecības ar citām ieslodzītajām, respondentes sastopas ar nesapratni, nevēlēšanos kontaktēties, atstumšanu u.c.

Jebkura cilvēka neatņemama dzīves sastāvdaļa ir darbs, spēja strādāt sevis un citu labā. Arī atrodoties ieslodzījumā šis dzīves aspekts nezaudē aktualitāti.

Turklāt, Ilģuciema cietumā ieslodzītajām sievietēm iekšējās kārtības noteikumi nosaka, ka darba spējīgām sievietēm darbs ir obligāts. Visbiežāk respondentes tiek nodarbinātas sekojošos darbos: šuvēja (šī profesija starp aptaujātajām respondentēm minēta 41 reizi), iepakojumu līmētāja (21 reizi minēts), darbs celtniecībā (11 reizes minēts), darbs virtuvē (9 reizes minēta) un pavāre (8 reizes minēts) (skatīt attēlu nr.16).

16.attēls. Respondentu visbiežāk veiktie darbi ieslodzījumā.

Aptaujājot respondentes, atklājās, ka 70% - ir ļoti apmierinātas ar iespējām strādāt ieslodzījumā un tikai 30% respondentu nav apmierinātas ar darbu ieslodzījumā (skatīt attēlu nr.17).

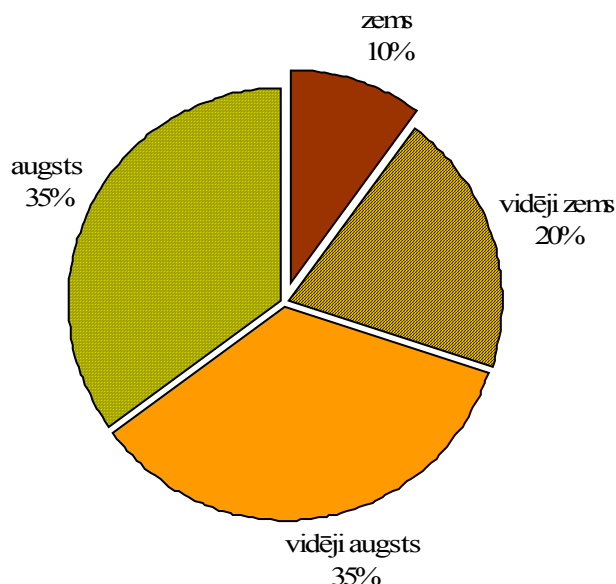
Nopelnītā nauda, lai cik niecīga tā arī nebūtu (piemēram, 2 Ls mēnesī), dažām no viņām ir vienīgais ienākumu avots, ja

netiek saņemts atbalsts no tuviniekiem. Svarīgi ir pieminēt arī psiholoģisko aspektu, - sievietes ir nodarbinātas, darbs viņām ir svarīga ikdienas sastāvdaļa, ievērojami tiek samazināta tieksme domāt par negatīvo un tiek veicināta savas un visa dzīves vērtības izjūtas celšana.

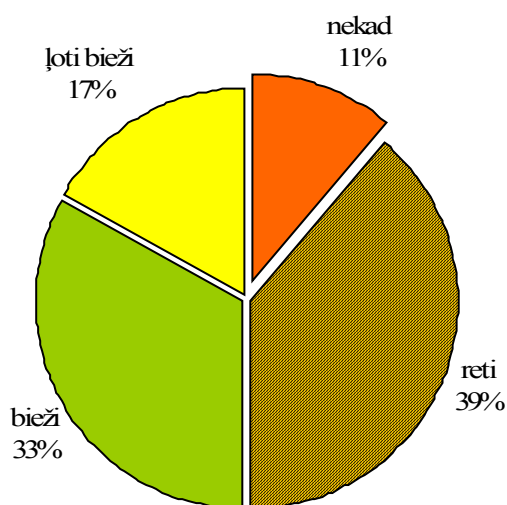
17.attēls. Respondentu apmierinātības ar darbu ieslodzījumā atspoguļojums.

4.2. Pētāmās grupas psiholoģiski emocionālā stāvokļa raksturojums.

Ciešā saistībā ar iepriekš aplūkoto respondentu pašvērtējumu, pētījuma ietvaros izpētīt respondentu psiholoģiski-emocionālo stāvokli ieslodzījumā, jo tas, savukārt, ietekmē cilvēka vēlmi dzīvot, strādāt, aktīvi darboties utt. Attēls nr.18. atspoguļo pētījumā iegūtos rezultātus, kas liecina, ka 11% respondentu nekad neizjūt negatīvas emocijas, 39% - reti izjūt negatīvas emocijas, 33% - bieži, bet 17% - ļoti bieži. Fakts, ka starp respondentēm ir tādas, kas nekad neizjūt negatīvas emocijas, pārsteidz, taču tam var rast sekojošu skaidrojumu: iespējams, respondentes ir samierinājušās ar situāciju (ieslodzījumu), kuru nevar mainīt, vai pieradušas pie tās (starp aptaujātajām ir respondentes, kuras ilgstoši atrodas ieslodzījumā, kā arī tādas, kuras ieslodzījumā atrodas atkārtoti). Pieļaujams arī, ka respondentes ir devušas sociāli vēlamas atbildes.

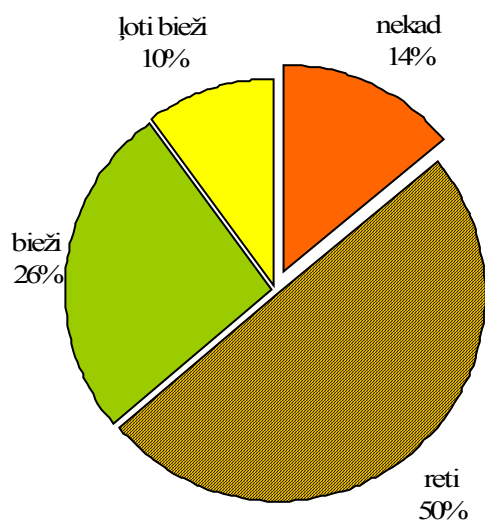
18. attēls. Respondentu piedzīvoto pozitīvo emociju ieslodzījumā biežuma atspoguļojums.

Pētot respondentu emocionālā stāvokļa polaritātes, tika noskaidrots, ka 64% respondentu nekad vai reti ieslodzījumā izjūt negatīvas emocijas, savukārt 36% - vidēji bieži un bieži. (Skatīt attēlu nr.19) Šie rezultāti vēlreiz apliecina 18. attēlā atspoguļotos rezultātus, ka respondentes, atrodoties ieslodzījumā, biežāk izjūt labas, patīkamas, apmierinošas emocijas nekā. Tas būtisks fakts, kas var radīt risku sievietei atkal nonākt cietumā. Tomēr var arī uzskatīt, ka respondentes, esot cietumā, samierinās ar situāciju un spēj negatīvajā saskatīt pozitīvo.

Trauksme, skumjas, emocionālā apdraudētība – ir vieni emocionālā raksturojošiem lielumiem. Psiholoģijā trauksmi, arī bailes, nemieru, bažas definē kā neskaidru emocionālo stāvokli, kas rodas neskaidru, nenoteiktu reālu vai iedomātu

draudu iespaidā [10]. Eksistenciālajā psiholoģijā trauksme tiek cieši saistīta ar nākotnes un esamības nenoteiktību, kas bija svarīgs skaidrojums arī projekta ekspertiem.

19. attēls. Respondentu piedzīvoto negatīvo emociju ieslodzījumā biežuma atspoguļojums

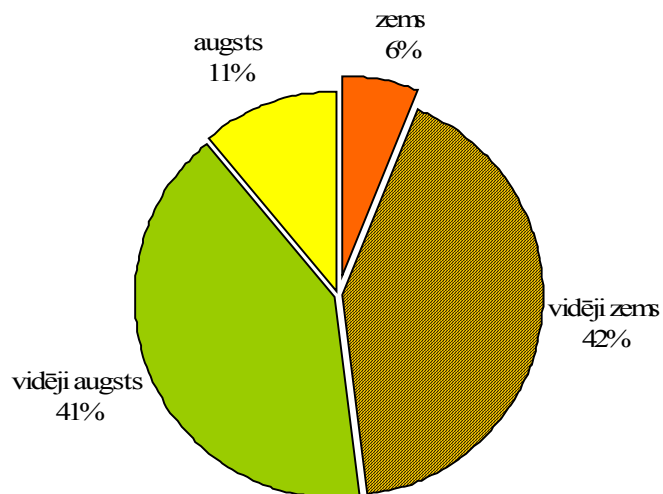
Pētījuma ietvaros tika noskaidrots, ka vairāk kā puse respondentu - 52% savu trauksmes līmeni vērtē kā vidēji augstu un augstu, bet 48% kā vidēji zemu vai zemu (skatīt attēlu nr.20.). Šis jautājums - problēma, kas skar daudzas respondentes, tika sīkāk un detalizētāk pētīts ar intervijas palīdzību.

Viens no intervijas mērķiem bija noskaidrot respondentu gatavību dzīvei brīvībā kā pilnvērtīgam sabiedrības loceklim (cilvēks, kurš strādā algotu darbu, saņemot likumīgus ienākumus). Intervijas ietvaros tika noskaidroti faktori, kas satrauc respondentes, domājot par dzīvi brīvībā (kādas ir viņu lielākās bažas).

20. attēls. Respondentu trauksmes līmeņa atspoguļojums.

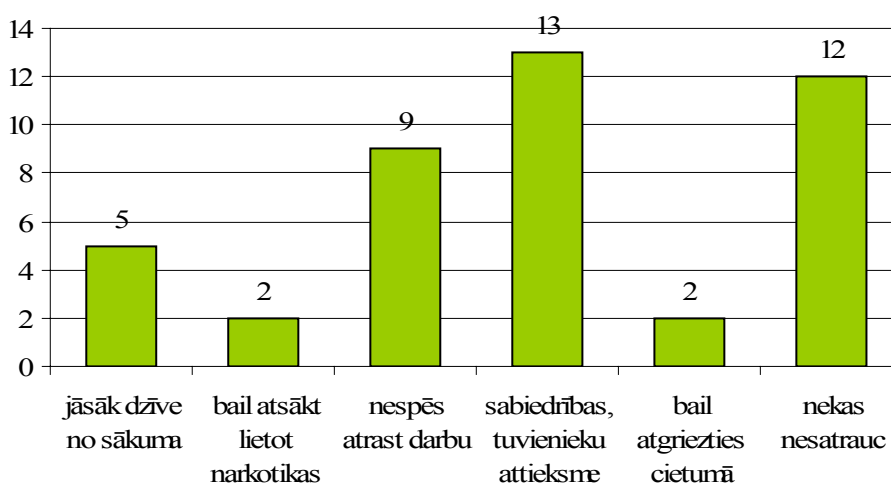
Neskatoties uz to, ka lielākā daļa respondentu apgalvoja, ka ir psiholoģiski gatavas dzīvei pēc ieslodzījuma, tomēr gandrīz katra no viņām intervijas laikā, pauda savu satraukumu par iespējamajiem problēmjautājumiem un problēmsituācijām.

Aplūkojot attēlu nr. 21., redzams, ka vairums respondentu atzīst, ka tieši sabiedrības un/vai tuvinieku iespējamā attieksme ir tas jautājums, kas viņas uztrauc visvairāk. Otra biežāk skartā tēma respondentu stāstījumos bija bažas par to, ka viņas nespēs atrast darbu sekojošu iemeslu dēļ: nav atbilstošas kvalifikācijas, trūkst darbavietu, darba devēju negatīvās attieksme u.c. Starp respondentēm bija tādas, kuras uztrauca fakts, ka dzīve būs jāsāk no jauna – jāmaina savs draugu un paziņu loks, jāveido jaunas attiecības, jāmēģina apgūt jaunas dzīves sfēras, ar kurām agrāk nav nācies saskarties, jāmeklē un jāsāk strādāt jaunā darbā.

Vēl bija respondentes (salīdzinoši augsts rādītājs – minēts 12 reizes), kuras apgalvoja, ka nav tādas lietas vai jautājuma, kas viņas uztrauktu, domājot par dzīvi pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma. Šos rezultātus iespējams skaidrot divējādi: respondentēm nav nekādas informācijas par sarežģījumiem, ar kādiem nāksies saskarties pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma; vai otrs variants – respondentes ir apmierinātas ar dzīves apstākļiem, norisēm cietumā un viņas nedomā par to, kas notiks pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma.

21.attēls. Respondentu bažas, uztraukumi, kas saistās ar dzīvi brīvībā.

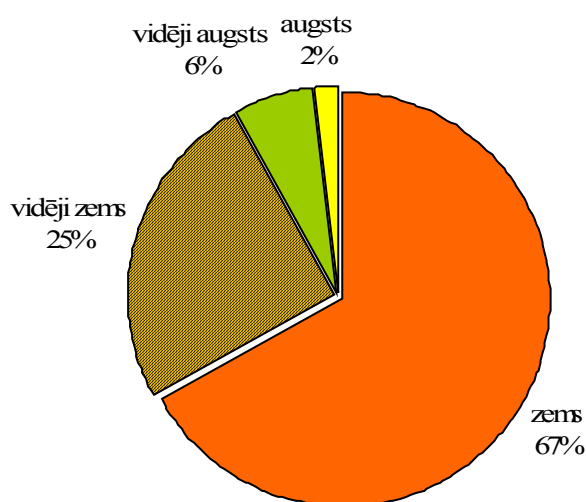
Lai iepazītu un labāk izprastu vidi, kurā respondentēm jāuzturas ilgstoši, kā arī dažādu stereotipu ietekmē, būtiski bija noskaidrot, cik lielā mērā respondentes jūtas apdraudētas cietumā. 22.attēla rezultāti pārlicinoši parāda, ka procentuāli lielākā daļa - 92% respondentu apdraudētības līmeni nosauc kā zemu vai vidēji zemu. Tikai 8% respondentu apdraudētības līmeni cietumā raksturo kā vidēji augstu un augstu. Analizējot šo rezultātus, var secināt, ka vide ieslodzījumā ir pietiekami droša, ka cietuma administrācija nodrošina reglamentētu uzvedības un disciplīnas normu ievērošanu. Par šo normu neievērošanu ieslodzītās saņem sodu, kas ietekmē viņu iespēju, nosacīti atbrīvoties pirms termiņa. Tāpēc, atrodoties ieslodzījumā, sievietes pakāpeniski, ar laiku, iemācās, apgūst prasmi savaldīt, kontrolēt, apspiest savas negatīvās emocijas, lai netiktu sodītas.

22. attēls. Respondentu apdraudētības līmeņa atspoguļojums.

23.attēlā atspoguļoti rezultāti respondentu spējām kontrolēt savas emocijas: 5% respondentu atzīst, ka nespēj kontrolēt savas dusmas, naidu, aizvainojumu; 26% - spēju kontrolēt savas emocijas vērtē vidēji, savukārt, lielākā daļa t.i., 69% respondentu apgalvo, ka viņu spēja kontrolēt savas emocijas ir augsta. Šie rezultāti sasaistās ar respondentu iepriekšminētajām bailēm un vēlmi izvairīties no sodiem, kas ietekmē izredzes uz pirmstermiņa atbrīvošanu.

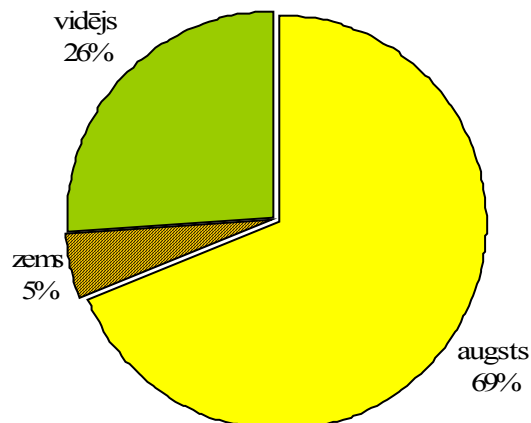
Apkopojot analizētos datus par ieslodzīto sieviešu personības psiholoģisko profilu, var secināt, ka:

- lielākajai daļai respondentu savs pašvērtējums un emocijas pārsvarā ir pozitīvas.
- lielākā daļa no respondentēm izjūt apmierinātību ar savu izskatu, darba iespējām ieslodzījumā, kā arī savām attiecībām ar sev tuviem cilvēkiem brīvībā.

23.attēls. Respondentu spējas kontrolēt savas emocijas atspoguļojums.

Neskatoties uz iegūtajiem secinājumiem, pastāv varbūtība, ka respondentes esošo situāciju, atrodoties ieslodzījumā, nevērtē objektīvi, atbilstoši realitātei. Respondentu priekšstats par dzīvi brīvībā vairāk ir iluzors, viņas pieņem vēlamo par esošo. Tas nozīmē, ka praktiski saskaroties ar dzīves realitāti, tai skaitā ne vienmēr veiksmīgām situācijām, respondentes var smagi vilties. Šis morālais trieciens var sagraut ieslodzītās sievietes ieceres, kas, savukārt, liek viņai spert izmisīgus soļus, tādējādi, riskējot atkal nonākt uz noziedzības ceļa.

4.3. PĒTĀMĀS GRUPAS MOTIVĀCIJAS SFĒRAS ANALĪZE.

Saskaņā ar pētījumā izvirzītajiem uzdevumiem, būtiski bija noskaidrot, kāds ir ieslodzīto sieviešu motivācijas līmenis, t.i., vēlme mācīties, strādāt, apgūt profesiju, kā arī vēlme mainīt savu dzīvi un šajā procesā saņemt profesionālu cilvēku palīdzību.

Psihologijā ar motivāciju tiek saprasts mudinājums, ierosme, kas izraisa organisma aktivitāti un nosaka tās virzību uz kāda mērķa sasniegšanu. Spēcīgi motivēts cilvēks var pārvarēt daudzas grūtības, lai sasniegtu iecerēto. Par motivācijas spēku liecina mērķtiecīgi virzīta ilgstoša darbība, kurā ieguldītas lielas pūles, izmantotas esošās prasmes un apgūtas jaunas prasmes. Motivāciju apskata kā *ārējo* un *iekšējo* motivāciju. Ārējā motivācija balstās uz ārēji pamudinošiem apstākļiem, tādiem kā atbalvojums vai sods, apkārtējo cilvēku vērtējums un reakcijas konkrētā situācijā [12].

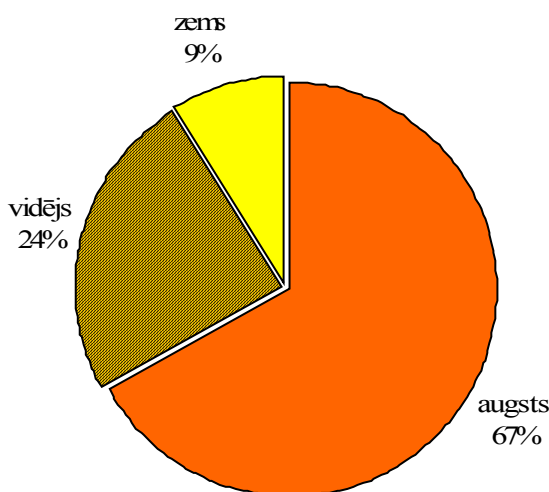
(Projekta aktivitāšu laikā respondentes bija papildus jāmotivē ar dažādu atbalvojumu un dāvaniņu palīdzību, lai viņas piekristu sadarboties, aizpildītu anketas, testus un labprāt atklātu informāciju par sevi).

Iekšējā motivācija, savukārt, ir personības ieinteresētība pašā darbībā, aktivitātē. Cilvēks veic kādu darbību pašas darbības dēļ, nevis lai gūtu kādus ārējus atbalvojumus (cietumā esošās māmiņas, kuras regulāri divas reizes dienā apmeklē savus bērnus, kuri ir 1- 4 gadu vecumā).

Motivācija cieši saistīta ar cilvēka vajadzībām, nevar runāt par augstāka līmeņa vajadzībām, (vajadzība pēc pašaktualizācijas, pašizpaušmes), ja nav apmierinātas sievietes pamatvajadzības. Uzsākot dzīvi brīvībā, lielākajai daļai ieslodzīto pamatvajadzību apmierināšana ir primāra, tāpēc jautājums par mācībām un pat darbs paliek otrajā plānā. Atrodoties ieslodzījumā, sievietēm tiek nodrošināta pajumte, pārtika, izdzīvošanai nepieciešamās lietas. Tāpēc sievietes pienākums ieslodzījumā būtu, izmantojot ieslodzījumā piedāvātās iespējas, mācīties un apgūt kādu profesiju, lai, atbrīvojoties no ieslodzījuma, spētu sekmīgi reintegrēties sabiedrībā.

Viens no projekta uzdevumiem bija izpētīt ieslodzīto sieviešu gatavību sākt/atsākt mācīties un strādāt, apgūt profesiju vai celt savu profesionālo kvalifikāciju. Tāpēc anketās un intervijā tika iekļauti jautājumi par viņu motivāciju to visu uzsākt darīt. Saskaņā ar pētījumā iegūtajiem rezultātiem, motivācijas līmenis ir sekojošs: 67% respondentu uzskata, ka viņu motivācija ir augsta, 24% atzīst, ka viņu motivācija ir vidēja, bet 9% - savu motivāciju vērtē kā zemu (skatīt attēlu nr.24).

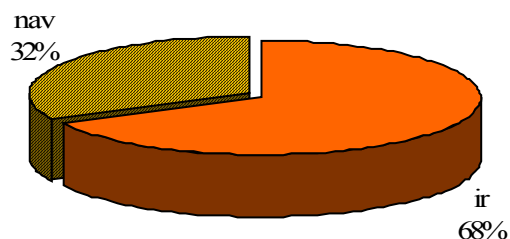
24.attēls. Respondentu motivācija kvalitatīvi mainīt savu dzīvi.

Tā kā lielākais skaits respondentu, kas atbrīvosies tuvāko divu gadu laikā, vērtē savu gatavību mainīt savu dzīves kvalitāti pilnībā, tad jāsecina, ka, ieslodzījumā esot, respondentes mainījušas savu vērtību sistēmu, sapratušas savas kļūdas.

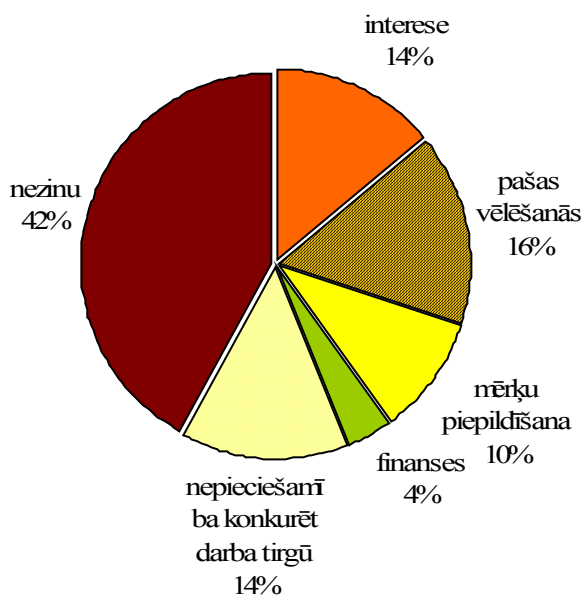
Turpmāk tiks aplūkoti 4 grafiki, kas parāda respondentu atbildes uz iepriekšminētajiem jautājumiem saistībā ar vēlmi mainīt savu dzīvi. Attēlā nr. 25. varam redzēt, ka 68% respondentu parāda apņēmību mācīties pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma (pabeigt un/vai iegūt pamatizglītību un/vai vidējo izglītību, daudzas minēja vēlmi mācīties kursos, lai celtu kvalifikāciju). 32% respondentu apgalvo, ka mācības nebūs primārais, par ko viņas domās, uzsākot dzīvi brīvībā.

25.attēls. Respondentu vēlme mācīties pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma.

No respondentēm, kuras nevēlas izglītoties pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma, gandrīz puse - 42% respondentu nevar nosaukt iemeslu, kas viņas stimulētu uzsākt savas esošās izglītības turpināšanu vai jaunas izglītības iegūšanu. Iespējams, šie skaitļi procentuāli ir tik lieli tādēļ, ka liela daļa respondentēs

26.attēls. Faktori, kas pamudinātu respondentes mācīties pēc ieslodzījuma.

ar izglītību saprot tikai akadēmisko izglītību (nepieņemot to, ka mācīties var arī kursos, apgūstot, piemēram, svešvalodas vai datorzinības).

No respondentēm, kuras minējušas iespējamus iemeslus, kas veicinātu uzsākt mācības brīvībā, visvairāk - 16% respondentēs min pašas vēlēšanos, 14% - interesi mācīties, 14% - iemeslu, ka izglītība var ietekmēt spēju sekmīgi konkurēt darba tirgū, 10% - savu mērķu un sapņu papildīšanu. Vismazāk, 4% aptaujāto respondentu kā būtisku faktoru min finanses (skatīt attēlu nr.26).

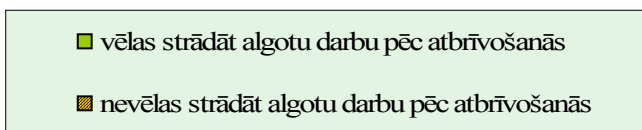
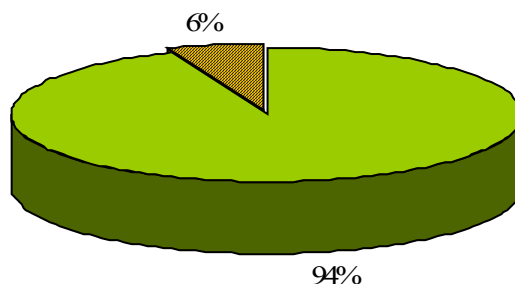
Kā redzams attēlā nr. 27., 94 % aptaujāto atzina,

ka vēlas strādāt algotu darbu pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma, tikai 6% no respondentēm neizteica vēlēšanos strādāt.

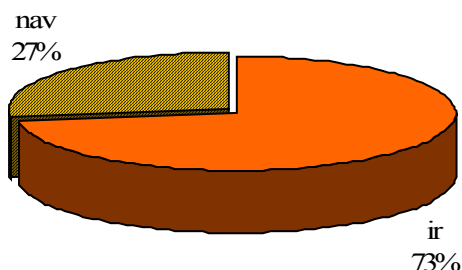
Iemesls varētu būt tas, ka šīm respondentēm ir mazgadīgi, aprūpējami bērni vai nav skaidrības par noteiktu dzīvesvietu brīvībā.

27.attēls. Respondentu vēlme strādāt algotu darbu pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma.

Pateicoties iespējai cietumā mācīties (pabeigt pamatizglītību) un apgūt kādu no profesionālās izglītības programmām, 73% no aptaujātajām respondentēm ir izteikta vēlēšanās apgūt profesiju, padziļināt savas zināšanas, prasmes un iemaņas jau apgūtajā darbības sfērā. (Saskaroties ar apmācības procesu, respondentes ir nonākušas pie slēdziena, ka apgūt profesiju ir interesanti un saistoši.) 27 % respondentu neizrāda vēlmi apgūt profesiju (iespējams, ka šī respondentes ir apmierinātas ar esošo specialitāti). (Skatīt attēlu nr.28.).

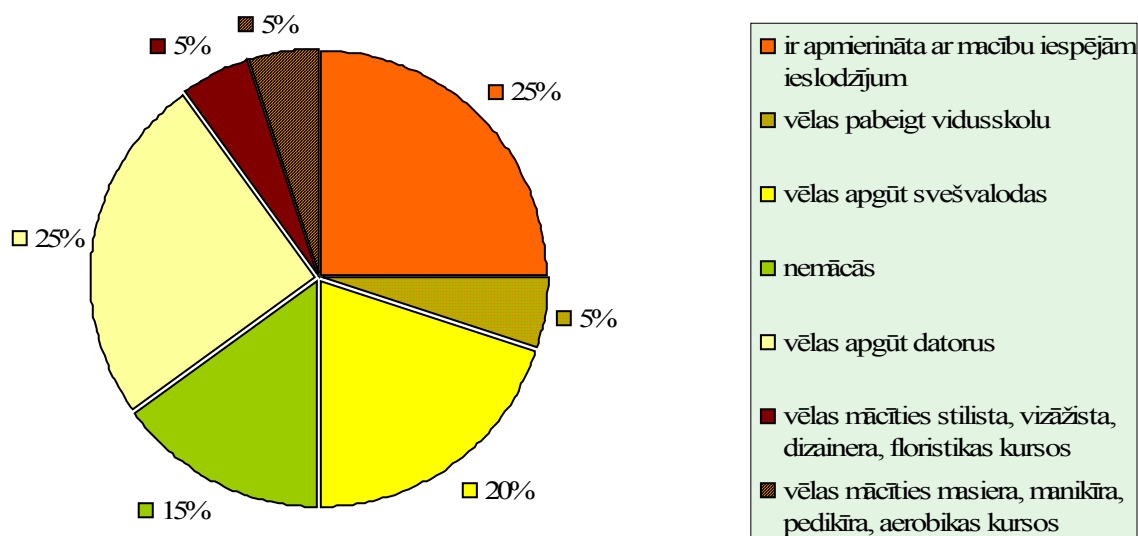
28.attēls. Respondentu vēlme apgūt profesiju pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma.

Analizējot mācību iespējas ieslodzījumā, zināms, ka Ilģuciema cietumā sievietēm ir iespējams kvalificēti apgūt sekojošas profesijas: pavāra palīgs, šuvēja un friziere. Bez tam sievietēm, kuras neprot latviešu valoda, tiek piedāvāta iespēja to apgūt.

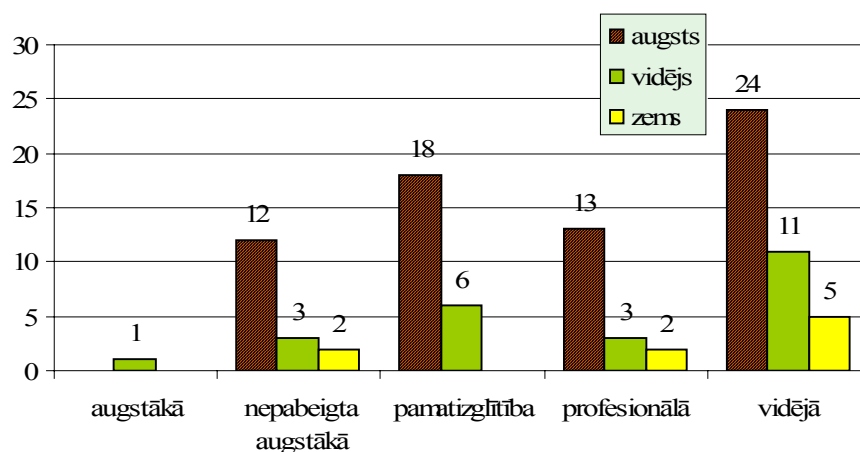
Pamatojoties uz intervijā iegūtajiem rezultātiem, tika konstatēts sekojošais - 15% respondentes ieslodzījumā nemācās, jo viņas vai nu nespēj apvienot mācības ar darbu, vai arī piedāvātās profesionālās apmācības iespējas viņas neapmierina. Savukārt 25% respondentes ir apmierinātas ar piedāvātajām mācību iespējām ieslodzījumā. 5% respondentes vēlētos ieslodzījumā pabeigt vidusskolu. 25% respondentu vēlētos apgūt iemaņas darbā ar datoru un 20% - vēlētos apgūt svešvalodas. 5% respondentu vēlētos mācīties stilista, vizāžista, dizainera un floristikas kursus, savukārt, vēl 5% - vēlētos mācīties masiera, manikīra, pedikīra un aerobikas kursus (skatīt attēlu nr.29.).

29. attēls. Respondentu apmierinātība ar mācību iespējām ieslodzījumā.

Pētījuma ietvaros tika noskaidrots, kā respondentu izglītības līmenis korelē ar respondentu motivācijas līmeni tālākizglītoties. Rezultātu atspoguļojumā, attēlā nr. 30., ir redzams, ka neatkarīgi no tā, kāda respondentes iegūtā izglītība, viņa vēlas tālākizglītoties, sekmēt savu izaugsmi, būt sabiedrībai derīgs loceklis. Visaugstākais motivācijas līmenis (24%) tālākizglītoties ir respondentēm ar vidējo izglītības līmeni. Pēc tam seko respondentes ar pamatzglītību (18%). No respondentēm ar profesionālo izglītību, 13% ir augsti motivētas tālākizglītoties. Savukārt no respondentēm ar nepabeigtu izglītību - 12% ir augsti motivētas turpināt izglītoties.

30. attēls. Sakarības starp respondentu izglītību un viņu motivācijas līmeni tālākizglītoties.

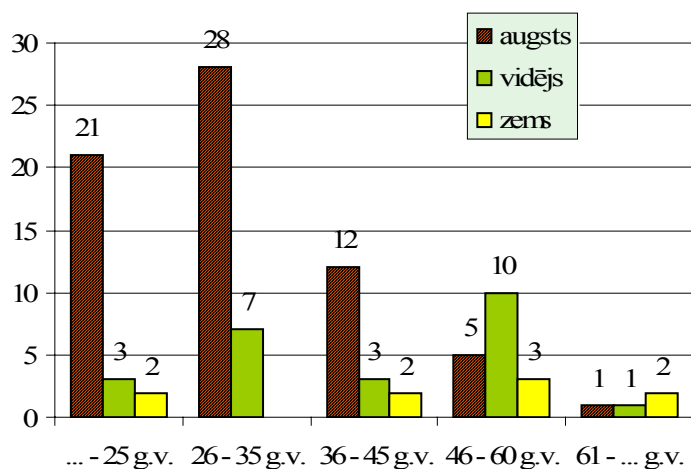

Aplūkojot 31. attēlu, var redzēt, ka motivācijas līmenis pievērsties tālākizglītībai ir atšķirīgs arī pa vecumposmiem. Proti:

- vecumā līdz 25 gadiem 21% respondentu ir augsts motivācijas līmenis, 3% - vidējs motivācijas līmenis, bet 2% - zems;

- vecumā no 26-35 gadiem 28% respondentu ir augsts motivācijas līmenis, bet 7% - vidējs motivācijas līmenis;
- vecumā no 36 līdz 45 gadiem 12% respondentu ir augsts motivācijas līmenis, 3% - vidējs motivācijas līmenis, bet 2% - zems;
- vecumā no 46 līdz 60 gadiem 5% respondentu ir augsts motivācijas līmenis, 10% - vidējs motivācijas līmenis, bet 4% - zems;
- vecumā no 61 gada 1% respondentu ir augsts motivācijas līmenis, 1% - vidējs motivācijas līmenis, bet 2% - zems;

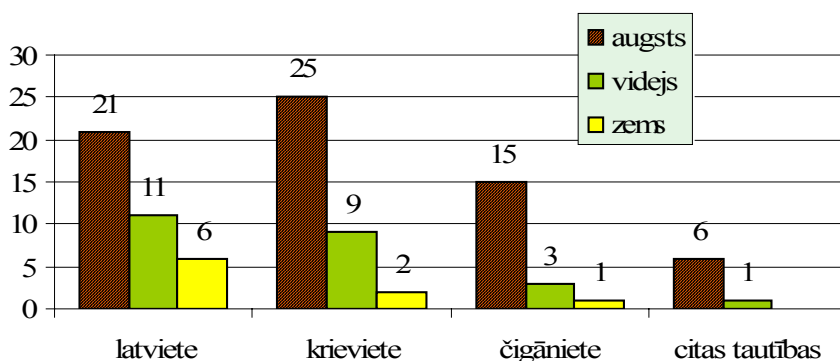
31.attēls. Sakarības starp respondentu vecumu un viņu motivācijas līmeni tālākizglītoties..

Savukārt pētot sakarības starp respondentu tautību un respondentu motivācijas līmeni tālākizglītoties, tika iegūti sekojoši dati (skatīt attēlu nr.32):

- 21% latviešu tautības respondentu ir augsts motivācijas līmenis, 11% latviešu tautības respondentu ir vidējs motivācijas līmenis, savukārt, 6% - zems motivācijas līmenis;
- 25% krievu tautības respondentu ir augsts motivācijas līmenis, 9% krievu tautības respondentu ir vidējs motivācijas līmenis, savukārt, 2% - zems motivācijas līmenis;
- 15% čigāņu tautības respondentu ir augsts motivācijas līmenis, 3% čigāņu tautības respondentu ir vidējs motivācijas līmenis, savukārt, 1% - zems motivācijas līmenis;
- 6% citu tautību respondentu ir augsts motivācijas līmenis, bet 1% - vidējs motivācijas līmenis.

32.attēls. Sakarības starp respondentu tautību un respondentu motivācijas līmeni tālākizglītoties.

Līdzīgi kā ar pašvērtējumu, kurš respondentēm ir salīdzinoši augsts, arī motivācijas sfēras analīze uzskatāmi parāda, ka respondentes, vēl atrodoties ieslodzījumā, ļoti pārliecinoši runā par savu gatavību dzīvot un strādāt brīvībā. Iespējams, ja šis jautājums tiktu uzdots

respondentēm tad, kad viņas jau reāli uzsākušas dzīvi brīvībā un saskārušās dažādiem šķēršļiem, grūtībām, atbildes krasi atšķirtos.

Būdamas izolētas no sabiedrības norisēm, ekonomiskajām aktivitātēm valstī, straujajām pārmaiņām, kas ir neizbēgamas vidē, kura attīstās un progresē, ieslodzītās sievietēm nav iespējams reāli un objektīvi novērtēt dzīvi brīvībā, neskatoties uz informācijas daudzumu, ko viņas saņem no masu medijiem vai tuviniekiem.

Taču jāatzīmē, ka daudzas no respondentēm intervijas laikā ar projekta ekspertiem atzina, ka no visas sirds vēlas mainīt savu apkārtējo vidi, cilvēkus, ar kuriem viņas ir bijušas saistītas pirms ieslodzījuma, jo atgriešanās vecajā vidē pie iepriekšējiem paziņām varētu viņas atkal uzvest uz noziedzīga ceļa.

Daļa respondentēm, kuras vēlas uzsākt „dzīvi no jauna”, kā labvēlīgu, pozitīvi pamudinošu faktoru sev min tuvinieku, īpaši draugu, vīru atbalstu dzīves materiālās puses sakārtošanā.

Tomēr jāmin fakts, ka daudzi no šiem draugiem un vīriem paši šobrīd atrodas ieslodzījumā un līdz ar to atrodas līdzīgā situācijā. Līdz ar to situācija neatrisinās un sievietēm vajadzētu apzināties, ka jāmācās pašauties pašām uz saviem spēkiem. (Varbūt, ka te var izķīdāt pa secinājumiem).

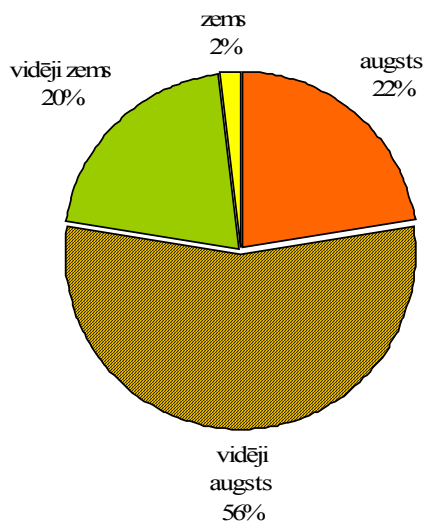
4.4. Pētāmās grupas adaptācijas spēju raksturojums

Adaptācija – tā ir pielāgošanās dabas un sociālās vides mainīgajiem apstākļiem. Adaptēšanās nav pasīvs process, pakļaušanās vides apstākļiem, bet gan aktīvas, kompleksas norises (tādas, kas virzītas uz indivīdam nelabvēlīgu, neadekvātu vides faktoru pārvarēšanu). Šis process ietver sevī divus principiāli atšķirīgus, bet savstarpēji papildinošus procesus, kā *akomodāciju* un *asimilāciju*. Akomodācija ir pielāgošanās jauniem ārējiem apstākļiem, pateicoties paša indivīda iekšējām pārmaiņām, bet asimilācija ir pielāgošanās, transformējot ārējos apstākļus, kā sev vajadzīgus, vēlamus un atbilstošus sev [4].

Domājot par ieslodzīto sievietību spēju adaptēties dzīvē pēc ieslodzījuma, viens no galvenajiem pētījuma uzdevumiem bija noskaidrot, kā ieslodzītās sievietes vērtē savu iepriekšējo pieredzi, pielāgojoties jaunai videi, apstākļiem, cilvēkiem. Ar šādas informācijas palīdzību ir iespējams mainīt pozitīvā virzienā ieslodzīto sievietību attieksmi pret līdzcilvēkiem un apkārt notiekošo.

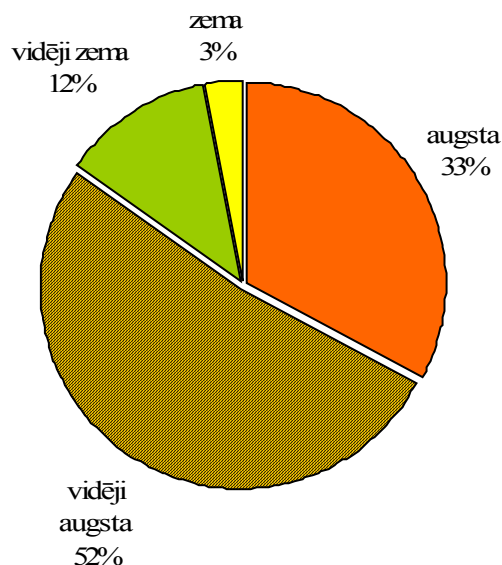
Uz iepriekš minētajiem pētījuma jautājumiem no respondentēm tika saņemtas pārlicinoši pozitīvas atbildes. Attēlā nr. 33., var redzēt sekojošus rezultātus: 72% respondentu savu spēju adaptēties, pielāgoties jaunai, mainīgai videi un cilvēkiem raksturo kā augstu vai vidēji augstu, 20% - kā vidēji zemu un tikai 2% - kā zemu.

33.attēls. Respondentu vispārējais adaptācijas līmenis

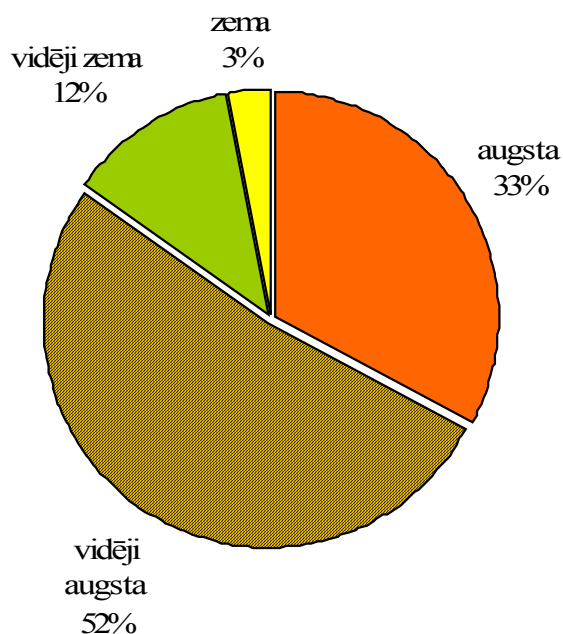

Uzskatāmi ļoti līdzīgi rezultāti ir aplūkojami divos nākamajos attēlos (attēlā nr.34 un nr.35).

34.attēls. Respondentu spēju iedzīvoties jaunā cilvēku grupā atspoguļojums.

35.attēls. Respondentu spēju pieņemt jaunus apstākļus atspoguļojums.

Kopumā analizējot respondentu sniegtās ziņas par viņu nākotnes plāniem, iecerēm, saredzot sevi kā aktīvu darba veicēju, respondentes bija atklātas un reāli sprieda par savām profesionālajām iespējām nākotnē. Tikai dažas no viņām saredz sevi kā augsti kvalificēta darba veicēju. Šīm respondentēm ir vai nu augstākā izglītība, vai iepriekšējā pieredze labi atalgotā, prestižā amatā, (piemēram, piederējis savs uzņēmums), vai arī ir strādājušas par tūrisma grupu vadītāju, nekustamā īpašuma mākleri, grāmatvedi u.c.

5. SECINĀJUMI

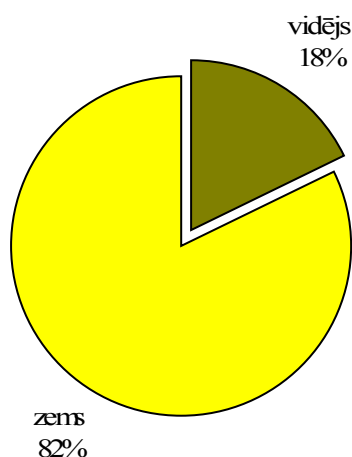
1. Izglītības un profesionālās apmācības jautājumam ieslodzījuma vietā ir jāpievērš pastiprināta uzmanība, jo liela daļa respondentu ir jaunas sievietes vecumā, kurā parasti tiek iegūta izglītība, kā arī izdarīta izvēle apgūt kādu profesiju.
 2. Apkopojot analizētos datus par respondentu personības psiholoģisko profilu, var secināt, ka lielākajai daļai respondentu (66%) pašvērtējums un emocijas pārsvarā ir pozitīvas.
 3. Lielākā respondentes ir apmierinātas gan ar savu izskatu, gan darba iespējām ieslodzījumā, kā arī ar savām attiecībām ar sev tuviem cilvēkiem brīvībā.
 4. 70% respondentu ir apmierinātas ar darba iespējām cietumā, jo tas dod iespēju gan nopelnīt naudu, gan būt nodarbinātām lietderīgi pavadot savu ieslodzījuma laiku.
 5. Lielākā daļa respondentu (67%) apgalvo, ka ir psiholoģiski gatavas dzīvei brīvībā, vienlaicīgi atzīstot, ka ir jautājumi, kas viņas uztrauc domājot par dzīvi pēc atbrīvošanas (sabiedrības un/vai tuvinieku iespējamā attieksme, nespēja atrast darbu zemās kvalifikācijas, darbavietu trūkuma, darba devēju negatīvās attieksmes dēļ, u.c.).
 6. Motivācijas sfēras analīze uzskatāmi parāda, ka respondentes, vēl atrodoties ieslodzījumā, ļoti pārliecinoši runā par savu gatavību, dzīvot un strādāt brīvībā.
 7. Respondentu motivācija tālākizglītoties ietekmē vairāki faktori:
 - izglītības līmenis,
 - vecums,
 - tautība.
 8. 67% no respondentēm ļoti vēlas mainīt apkārtējo vidi, cilvēkus, ar kuriem viņas ir bijušas saistītas pirms ieslodzījuma, lai netiktu pamudinātas atgriezties pie noziedzīgām darbībām.
 9. Lielākā daļa respondentu saredz sevi mazāk vai mazkvalificētos darbos. Šīs respondentes šobrīd samierinās ar to, jo viņām ir jāatjauno savs sociālais statuss sabiedrībā, jāceļ sava reputācija, atkal jāpierāda darba devējam sava uzticamība, savs atbildīgums, veicot jebkāda veida darbu, kas tiek piedāvāts.
- Ņemot vērā visus iepriekš iegūtos un analizētos rezultātus, var secināt, ka respondentes apzinās sava šī brīža situāciju un zina, kas viņas sagaida nākotnē, kā arī spēs sekmīgi adaptēties vidē ārpus ieslodzījuma.

6. PROFESIONĀLĀ APMĀCĪBA.

Viens no uzdevumiem veicot pētījumu, bija noskaidrot respondentu spējas mācīties. Tā kā šīs spējas izmērāmā daļa ir intelekts, tad pētījumā iesaistītajām respondentēm, izmantojot Intelekta testu (CFIT), tika aprēķināts intelekta koeficients un noteikts viņu intelekta līmenis.

Aplūkojot attēlu nr. 36., uzskatāmi var redzēt, ka lielākajai daļai, t.i., 82% respondentu intelekta līmenis ir zems un tikai 18% - vidējs. Neviena no respondentēm intelekta līmenis nav uzrādīts kā augsts.

36.attēls. Intelekta testa (CFIT) rezultātu grafiskais atspoguļojums.

Intelektu iespējams attīstīt lasot, apgūstot un uzkrājot jaunu informāciju, risinot dažādus loģikas uzdevumus, praktiski darbojoties, analizējot savas darbības, saprotot kļūdas un mēģinot labot tās. Viss iepriekšminētais liecina, ka, domājot par apmācības sistēmu ieslodzījuma vietā, administrācijai būtu jāsniedz iespēja sievietēm attīstīt un pilnveidot savus psihiskos procesus - domāšanu, uztveri un atmiņu, iesaistoties dažāda veida teorētiskās un praktiskās nodarbībās.

Analizējot projektā iegūto datu kopsakarības, varam redzēt, ka respondentu izglītības līmenis ir salīdzinoši zems: 17% respondentu ir nepabeigta pamatzglītība, 24% - pamatzglītība (skatīt attēlu nr.7). Līdz ar to ir pašsaprotami, ka nemācoties, neturpinot izglītošanās procesu, arī viņu intelektuālas spējas netiek pilnveidotas.

Pētījuma ietvaros, tika apzinātas respondentu profesionālās spējas, prasmes un intereses, kā arī to atbilstība noteiktam profesionālajam tipam.

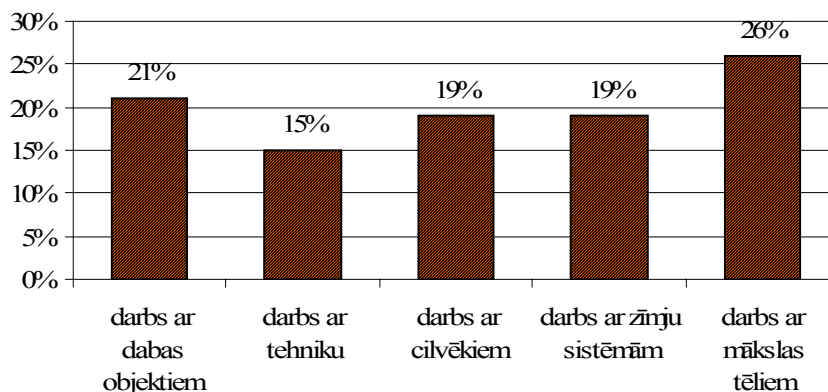
Lai izpētītu augstāk minētos faktorus, tika izmantota E.A. Kļimova testa modifikācija „Izvēle”.

Kā redzams attēlā nr.37 iegūto rezultātu grafiskajā attēlojumā, lielākā daļa respondentu par sev visatbilstošāko profesionālo darbības sfēru uzskata darbu ar mākslas tēliem (respondentes šo darbības sfēru novērtējušas visaugstāk - kopumā 350 punkti). Kā nākamā sfēra seko darbs ar dabas

37.attēls. Testa „Izvēle” rezultātu grafiskais atspoguļojums.

objektiem, kurā respondentēm ir 291 punkts, nākamā - darbs ar cilvēkiem (264 punkti), tad seko, darbs ar zīmju sistēmām – 259 punkti un pēdējā ar vismazāko punktu skaitu (198) ir tehnikas sfēra.

Pētījuma ietvaros, iesaistot ekspertu no Latvijas Pašvaldību savienības un veicot nodarbinātības iespēju

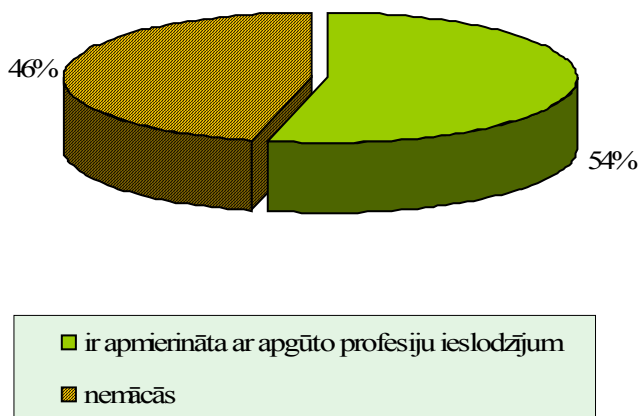

izpēti kopumā, kā arī atsevišķi nodarbinātības iespēju izpēti ieslodzītajām sievietēm pēc atbrīvošanās no cietuma konkrētos reģionos (Rīgā, Liepājā, Daugavpilī), tika iegūti dati, balstoties, uz kuru bāzes tika apzināta un analizēta esošā nodarbinātības situācija konkrētajos reģionos. Iepazīstoties ar iegūto informāciju un pētījuma rezultātiem, var izdarīt secinājumus, kuros var izcelt dažādas kopsakarības:

Kā liecina aptauju dati no Latvijas reģionu pašvaldībām, pēdējo trīs gadu laikā populārākās un pieprasītākās profesijas, kurās strādā bijušās ieslodzītās, ir pārdevēja, apkopēja, pavāre, šuvēja, palīgstrādniece u.c. Tās galvenokārt ir profesijas, kurās (ar dažiem izņēmumiem) mazāk svarīgs ir kāds noteikts izglītības līmenis, bet vairāk svarīgas labi apgūtas darba iemaņas, precizitāte, rūpīgums, atbildības izjūta, godīgums. Jau vairākus gadus Ilģuciema cietums piedāvā vairākas profesionālās apmācības programmas (pavāra palīgs, šuvēja un, sākot ar 2005./06. mācību gadu – frizieris).

Kā redzams attēlā nr.38, ar šobrīd esošajām profesionālās apmācības programmām un iespējām tās apgūt apmierinātas ir 54% respondentes. Bet 46% aptaujāto respondentu dažādu iemeslu dēļ cietumā neapgūst nevienu no piedāvātajām profesijām. Intervijas ietvaros tika noskaidrots, ka daļai respondentu nemācīšanās iemesls ir viņu nespēja savieno mācības ar darbu, kas ir obligāts katrai darbaspējīgai ieslodzītajai. Savukārt daļai respondentu piedāvātās šīs izglītības programmas nav saistošas, vēl daļai - ieslodzījuma termiņš ir pārāk īss, lai spētu iesāktās mācības pabeigt līdz galam. Ir respondentes, kuras labprāt mācītos un apgūtu kādu profesiju, taču viņas attur fakts, ka par mācībām ir jāmaksā (piemēram, apgūstot friziera profesiju). Lai arī mācību maksa ir salīdzinoši neliela summa- 5Ls, daļai no viņām tā ir divas mēnešalgas.

38.attēls. Respondentu apmierinātība ar profesiju, kas apgūta ieslodzījumā.

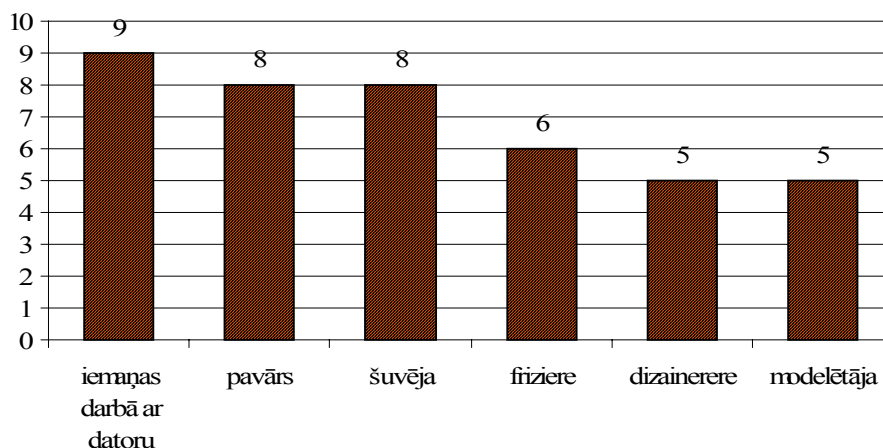

38.attēlā redzamie rezultāti ir vērtējami ļoti pozitīvi un apliecina to, ka iesāktā profesionālās apmācības sfērā vajadzētu turpināt. Proti, ne tikai papildinot piedāvāto profesionālo apmācības programmu klāstu ar tādām profesijām kā pārdevēja, floriste, dārzniece, celtniecības specialitātes (krāsotājs, apmetējs, mūrnieks), informācijas ievades speciāliste, lietvede, bet arī veicinot tādu īpašību, kā atbildības izjūta, godīgums, precizitāte attīstību.

Augstāk minēto apstiprina attēlā nr. 39 atspoguļotais, kurā ir redzamas tās visbiežāk nosauktās profesijas, kuras respondentes vēlas apgūt pēc atbrīvošanās

no ieslodzījuma. Lielākā daļa aptaujāto min prasmes strādāt ar datoru kā vienu no iemaņām, kura sniedz priekšrocības, uzsākot darba meklējumus. Šobrīd ieslodzījuma vietā sievietēm nav iespējas apgūt iemaņas darbā ar datoru. Tāpēc cietuma administrācijai būtu jānodrošina visām interesentēm. Tāpat liela daļa pētījumā iesaistīto respondentu min, ka tieši pavāra, šuvējas un frizieres profesijas (šīs profesijas ir iespējams apgūt ieslodzījumā) ir tās, ar kurām viņas grib saistīt savu profesionālo karjeru turpmāk. Vēl tiek minētas dizaineres un modelētājās profesijas, kas apstiprina, ka tieši ar mākslas jomu saistītajām profesijām respondentes dod priekšroku.

39. attēls. Visbiežāk minētās profesijas, kuras vēlas apgūt respondentes pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma.

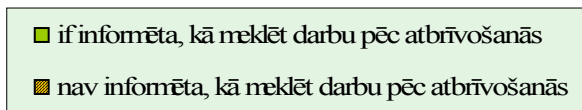
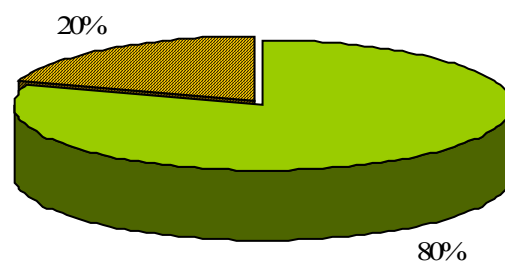
Analizējot Nodarbinātības pētījuma reģionos aptauju datus, tika noskaidrots, ka visas bijušās ieslodzītās pēc atbrīvošanās neiegūst bezdarbnieka statusu, reģistrējas tikai daļa. Tātad būtu jādama par to, kā aktualizēt šo jautājumu ieslodzīto vidū, lai atbrīvojoties no ieslodzījuma vietas, sievietes pilnībā izmantotu visus valsts sniegtos palīdzības veidus, arī tos, kas saistīti ar atgriešanos aktīvā darba dzīvē

Viens no pētījuma uzdevumiem un intervijas mērķiem bija noskaidrot, vai respondentēm ir pietiekama informācija par iespējām, kur (pie kā griezties) un kādā veidā meklēt darbu pēc atbrīvošanās. Attēlā nr. 40 ir attēloti iegūtie rezultāti: 80% respondentu ir informētas par darba meklēšanas veidiem, bet 20% - nav informācijas par darba meklēšanas iespējām pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma.

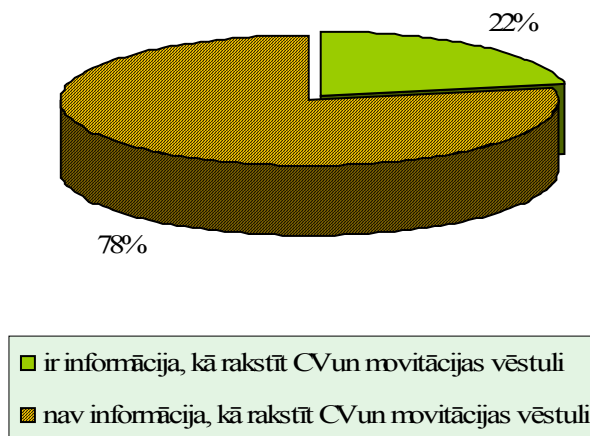
40. attēls. Respondentu informētības par darba atrašanas iespējām pēc atbrīvošanās atspoguļojums.

Respondentes, kuras apgalvoja, ka ir informētas par darba meklēšanas iespējām pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma, kā iespējamās darba meklēšanas veidus minēja divus veidus: ar Darba biržas palīdzību un ejot tieši pie potenciālā darba devēja. Neliels skaits respondentu minēja vēl arī citus veidus, kā darba meklēšana internetā, presē, atsaucoties uz konkrētiem sludinājumiem.

Intervijas ietvaros tika noskaidrota arī respondentu informētības līmenis par divu svarīgāko dokumentu – autobiogrāfijas un motivācijas vēstules izveidi. Zinot to, ka darba devēji, pieņemot mazkvalificētus darbiniekus, neliel iesniegt šos dokumentus, respondentes maz interesējas par šo dokumentu nozīmīgumu un neuzskata par vajadzīgu iedziļināties to būtībā. Līdz ar to likumsakarīgi ir 41.attēlā redzamie rezultāti, kas parāda, ka 78% respondentu nav informācijas par to, kā rakstīt CV un motivācijas vēstuli. Tikai 22% aptaujāto atbild apstiprinoši.

41.attēls. Respondentu informētības par CV un motivācijas vēstules izveidošanu atspoguļojums.

Tikai neliela daļa atbrīvoto sieviešu uzreiz uzsāk darbu pēc ieslodzījuma, neatkarīgi no tā, vai viņai ir vai nav profesionāla kvalifikācija. Tāpēc fakts ir tas, ka būtu jādomā ne tikai par profesionālo apmācību, bet, strādājot ar ieslodzītajām, uzsvars jāliek tieši uz darbu ar motivācijas sfēru, vērtību sistēmu, pilsoniskuma un apzinīguma veidošanu.

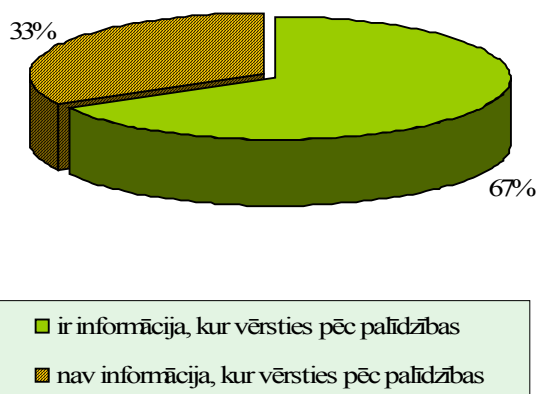
Ļoti ciešā saistībā ar augstāk minēto liela uzmanība būtu jāpievērš sociālās rehabilitācijas sistēmas uzlabošanas un pilnveidošanas jautājumiem, lai sieviete, nonākot brīvībā, saņemtu tūlītēju praktisku palīdzību, kaut vai padoma, konsultācijas līmenī par sev

svarīgiem sociāliem jautājumiem (dzīvesvieta, bērni). Iznākot no ieslodzījuma vietas, sievietes parasti ir apņēmības pilnas mainīt savas dzīves kvalitāti, tāpēc, kamēr sievietē ir šī vēlme, vajadzētu sniegt viņai maksimālu atbalstu un palīdzību, lai viņai tas izdotos.

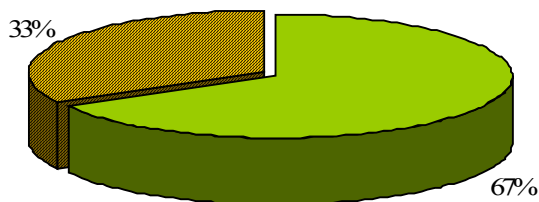
Saskaroties ar sociālo jautājumu risināšanu, t.i., darba meklējumi, ģimenes un bērnu pabalsti, dzīvesvietas deklarēšana u.c., tika noskaidrots, ka 67% respondentu ir informētas iespējām, kur meklēt palīdzību. Galvenokārt viņas min tādas iestādes, kā: Valsts Probācijas dienests, pašvaldības, sociālie dienesti, kur viņas varētu vērsties pēc palīdzības. Savukārt 33% respondentēm šādas informācijas nav - tas apstiprina faktu, ka viņas nezina, kur un kā meklēt palīdzību sociālo jautājumu risināšanā (skatīt attēlu nr.42).

42.attēls. Respondentu informētība par to, kur vērsties pēc palīdzības sociālo jautājumu risināšanā, esot brīvībā.

Ilģuciema cietumā ieslodzītajām sievietēm ir iespēja iesaistīties kristīgajā programmā „Mirjama”, apmeklēt s/o „Papardes zieds” vadītās praktiskās un informatīvās nodarbības, aktīvi līdzdarboties teatrālajā pulciņā un pusgadu pirms atbrīvošanās apmeklēt „Dzīves skola” lekcijas par sociālajiem un darba tirgus jautājumiem, kurā periodiski tiek organizētas tikšanās ar dažādiem speciālistiem un notiek lekcijas par aktuālām tēmām, piemēram, „Darba intervija. Ko vēlas darba devējs?”, „Kā un kur meklēt darbu, darba sludinājumi, adreses”, „Kas ir CV, kādam nolūkam tas paredzēts, kā to uzrakstīt?” u.c.

Pamatojoties uz pētījumā iegūtajiem rezultātiem, (skatīt attēlu nr. 43.), varam konstatēt, ka 67% respondentes aktīvi iesaistās augstāk minētajās papildus izglītojošajās programmās, kas ļauj secināt, ka viņas ir atvērtas un gatavas līdzdarboties arī citās aktivitātēs, piemēram izglītojošajā atbalsta grupā. 33% respondentes ir skeptiski noskaņotas un papildus nodarbības neapmeklē.

■ aktīvi iesaistās papildus izglītojošās programmās
■ neiesaistās papildus izglītojošās programmās

Analizējot attēlus nr. 43 un nr. 44, var secināt, ka šobrīd cietumā esošās papildizglītojošās programmas vai aktivitātes, neskatoties uz respondentu apmeklējumu, tomēr nav respondentēm saistošas un interesantas. Daļa respondentu uzskata, ka tās ir maz efektīvas, neaktuālas, nepiedāvā vajadzīgo informāciju, neaptver visus respondentēm svarīgos jautājumus. Tomēr respondentes atzīst nepieciešamību pēc šādas izglītojošas atbalsta grupas. Tās izveide ieslodzījumā būtu kā labs papildinājums un aizsākums cietuma profesionālās apmācības reformai.

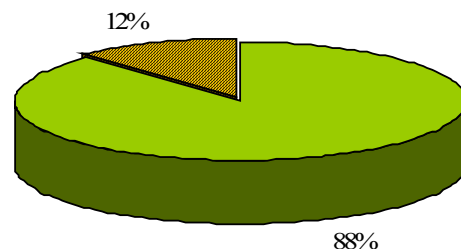
8. Secinājumi

1. 82% respondentu intelekta līmenis un līdz ar to arī spējas mācīties līmenis ir zems.
2. Respondentu pirms ieslodzījuma iegūtās izglītības līmenis arī ir salīdzinoši zems.
3. Visbiežāk minētās profesijas, kuras respondentes vēlas apgūt pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma, ir sekojošas:
 - pavāra,
 - šuvējas,
 - frizieres profesijas,
 - vēlme gūt iemaņas darbā ar datoru.
4. 80 % respondentes uzskata, ka ir informētas par darba meklēšanas iespējām un veidiem.
5. 78% respondentu trūkst informācijas par to, kas ir CV jeb autobiogrāfija un motivācijas vēstule, kādam nolūkam tās ir paredzētas un kā tās ir jāizstrādā.
6. Savukārt 67% respondentu ir informētas par palīdzības saņemšanas iespējām dažādu sociālo jautājumu risināšanā pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma.
7. Lielākā daļa respondentu (67%) respondentu aktīvi piedalās dažādās papildus izglītojošās programmās ieslodzījumā un vēlas, lai nākotnē tādas būtu vairāk, dažādas un saturiski bagātākas.
8. Izglītojošās apmācības programmas plāns

43. attēls. Respondentu iesaistīšanās papildus izglītojošās programmās ieslodzījumā.

Pētījuma ietvaros tika noskaidrots, vai respondentes vēlētos iesaistīties izglītojošā atbalsta grupā, kur ar viņām strādātu psihologs, stila konsultants, sociālais darbinieks, jurists u.c. speciālisti, 88% respondentu atbildēja apstiprinoši, t.i., viņām tas šķiet interesanti un ļoti nepieciešami. Savukārt 12% respondentu atbildēja noliedzoši, par iemeslu minot nespēju apvienot darbu ar papildus izglītojošu programmu apmeklējumu (skatīt attēlu nr. 44).

44.attēls. Respondentu vēlmes iesaistīties izglītojošā atbalsta grupā atspoguļojums.

■ izjūt nepieciešamību pēc izglītojošas atbalsta grupas
■ neizjūt nepieciešamību pēc izglītojošas atbalsta grupas

Lai veiktu un realizētu projektā izvirzītos uzdevumus, eksperti apmeklēja respondentes ieslodzījuma vietā daudzas reizes un šo apmeklējumu laikā pārliecinājās, ka respondentes gūst no tā labumu, jo cietumu apmeklē cilvēki, kas redz viņās līdzpilsoņus. Lielāka atvērtība ļauj arī cietumu sistēmai iemācīties strādāt ar plašsaziņas līdzekļiem. Savukārt, sabiedrība gūst labumu, saņem informāciju par cietuma dzīves realitāti, kā arī cietuma iespējām un resursiem ieslodzīto profesionālo apmācības jomā. Projekta pētījumā iesaistītie POC eksperti un Ilģuciema sieviešu cietuma eksperti, sekmīgi sadarbojoties un veicot projekta pamatuzdevumus, nonāca pie daudzām vērtīgām atziņām un secinājumiem, kuras kalpojušas par pamatu šo rekomendāciju izstrādē.

Būtiski ir minēt faktu, kam būtu jāpievērš īpaša uzmanība citu projektu ietvaros, proti: sabiedrības attieksmes pret ieslodzītajām mainīšanās, vienlaicīgi apzinoties, ka pilsoniskās sabiedrības iesaistīšana var būt viens no veidiem, kā atbrīvotās ieslodzītās integrēt sabiedrībā, lai viņas atkal kļūtu par pilnvērtīgām sabiedrības locekļēm, darba veicējām. Sniedzot vienkārši draudzīgu un no aizspriedumiem brīvu atbalstu, palīdzot tādās aktivitātēs, kā izglītība un sports, humānās palīdzības (piemēram, uztura un medikamentu sagādē), sabiedrība kopējiem spēkiem var meklēt tās iespējas, kā ļaut bijušajām ieslodzītajām meklēt sevi, celt savu pašvērtību un pašapziņu un „sākt savu dzīvi no jauna”.

Apmeklējot respondentes, kontaktējoties ar viņām un uzklusot viņas, eksperti atzina, ka respondentes nepieciešams iesaistīt grupu darbā pašapziņas celšanai, motivēšanai kvalitatīvi izmainīt savu dzīvi, kas ietver sevī arī mācības profesionāli kvalificēta speciālista (psihologs, psihoterapeits) vadībā.

Ieslodzīto sieviešu pašapziņas celšana, motivēšana kvalitatīvi mainīt savu dzīvi, savu apkārtējo vidi un vērtību sistēmu nav iespējama, lasot lekcijas vai izsniedzot izdales materiālus par konkrētām tēmām. Lai reāli varētu palīdzēt ieslodzītajām sievietēm sagatavoties dzīvei brīvībā, palīdzēt apzināties savu reālo situāciju un spēt novērtēt un mācīties pārvarēt šķēršļus, kas viņas sagaida pēc atbrīvošanās no ieslodzījuma, viens no galvenajiem ekspertu piedāvātajiem palīdzības veidiem ir veidot **izglītojošu atbalsta grupu** ieslodzījuma vietā.

Ieslodzītajām būtu jāiesaistās sekojošā izglītojošā atbalsta grupā, kurā:

- Strādātu, apmēram, 10-15 cilvēki, gadu pirms atbrīvošanās no ieslodzījuma,
- Grupā būtu jāvada speciālistam ar atbilstošu izglītību, t.i., psihologam, kuram ir zināšanas un pieredze darbā ar grupām, lai varētu sekmīgi izprast, vadīt un izskaidrot grupā notiekošo, rosināt dialogam. Visefektīvākie rezultāti būtu sasniedzami tādā gadījumā, ja grupas vadītājs būtu maksimāli ieinteresēts katras sievietes tālākajā liktenī, ieslodzītās spējās sekmīgāk uzsākt pilnvērtīgu dzīvi brīvībā.
- Grupā nodarbībām būtu jānotiek regulāri 1x nedēļā un tām jābūt obligātām visām ieslodzītajām, kas atbrīvosies tuvākā gada laikā.

Šādas izglītojošās atbalsta grupas pamatdarbības veids būtu praktiskās nodarbības ar lomu spēlēm, iespējamo dzīves situāciju izspēli un analīzi. Būtu jānodrošina iespēja sievietēm atklāti runāt par sev aktuālajiem jautājumiem, bažām un trauksmi sakarā ar dzīvi pēc ieslodzījuma.

- Papildus psihologs var izdalīt grupas dalībniecēm teorētiskus materiālus par dažādiem psiholoģiskiem terminiem, kā arī par šo terminu realizēšanos dzīvē.
- Šai programmai ir jābūt ne tikai informatīvai un teorētiskai, jo pašapziņu nevar iegūt lekciju veidā, bet arī praktiski virzītai. Tas nozīmē, ka nodarbībās sievietes būtu jāiepazīstina ar varbūtējām sadzīves situācijām, kas ir cieši saistītas ar reālo dzīvi. Piemēram, darba intervijas izspēle, kuras laikā darbs sievietei tiek atteikts (kā reaģēt uz atteikumu, kā uzvesties, saglabāt mieru sevī, nepazaudēt pašcieņu, neieslīgt depresijā). Situāciju izspēles laikā jāļauj sievietei izdzīvot šīs emocijas, lai viņa saskatītu savas rīcības

un uzvedības motīvus, kā arī sekas, lai pati nonāktu pie secinājumiem par savu vietu un lomu konkrētās sarunās, tikšanās reizēs, situācijās, kuras var rasties, meklējot darbu, saskaroties ar darba ņēmējiem un tml. Nodarbību praktiskais raksturs ļautu ieslodzītajām sievietēm daudz efektīvāk uztvert nodarbību norisi, pašām iesaistīties šo tikšanās reižu veidošanā, veicot dažādus mājas darbus un sagatavojot jautājumus par sev aktuālajām tēmām.

Vēl būtu svarīgi nodrošināt ieslodzītajām sievietēm iespēju tikt ar dažādiem speciālistiem un gūt vajadzīgo informāciju par sev svarīgiem jautājumiem. Projekta aktivitāšu norises laikā projektā iesaistītie cietuma eksperti iepazīstināja ar nodarbību plāniem, ko paralēli profesionālajai apmācībai šobrīd piedāvā Ilģuciema cietums (augstāk minētās „Mirjama”, „Papardes zieds”, „Dzīves skola”).

Izglītojošās atbalsta grupas apmācības programmas plānu nosacīti var dalīt 2 posmos. Pirmais posms, kas aptver tiešo darbu izglītojošajā atbalsta grupā, bet otrajā posmā ieslodzītās sievietes, pašas, uzņemoties (ļaujot viņām uzņemt) iniciatīvu un atbildību, strādā patstāvīgi, sniedzot pārskatus (rādot padarīto, uzstājoties, vadot savstarpējās diskusijas utml.) par savu darbu izglītojošā atbalsta grupas darba ietvaros.

1.posms

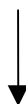
Psiholoģija	Profesionālā orientācija	Informācija
<ul style="list-style-type: none"> - Pašapziņa, pašvērtējums. To rašanās un veidošanās. Kas ir adekvāts pašvērtējums un kā tādu iegūt? - Vērtības, vērtību sistēma. Kas man ir svarīgs dzīvē un kādēļ? - Cilvēka vēlmes un vajadzības. Kā tās atšķiras, kā un vai tās realizēt? - Motivācija, motīvi. Kādēļ es daru to, ko es daru? - Saskarsme. Kā iemācīties kontaktēties ar dažādiem cilvēkiem? - Konflikti. Kas tie ir un kā tos risināt? 	<ul style="list-style-type: none"> - Spēja profesionāli virzīties uz priekšu un pašnoteikties, savas nākotnes un karjeras aktīva, mērķtiecīga plānošana – ir viens no aktuālākajiem jautājumiem sievietēm, kuras atbrīvojas no ieslodzījuma vietas. (Praktiskas nodarbības kopā ar Profesionālā karjeras izvēles centra vai Profesionālās Orientācijas centra speciālistiem) - Profesionālā orientācija ir iekļauta dažādos likumos, taču valstī nav vienotas profesionālās orientācijas sistēmas cilvēkiem no sociālajām riska grupām, t.sk., bijušajiem ieslodzītajiem, kurā būtu konkrēti noteikta ieinteresēto institūciju vieta un loma. - Darba tirgus šodien. Pieprasītākās profesijas. 	<ul style="list-style-type: none"> - Veicinot ieslodzīto sievietu prasmju un iemaņu profesionālajā jomā uzlabošanu un veicinot sievietu reintegrāciju sabiedrībā pēc atbrīvošanās, tiek veidots informatīvu lekciju – sarunu cikls, kurā kā lektori tiek pieaicināti Probācijas dienesta, pašvaldību sociālo dienestu darbinieki, bāriņtiesu speciālisti, juristi, mediķi u.c.
Darbs ar grupas psihologu (-iem)	Tikšanās ar Valsts Nodarbinātības dienesta un Darba biržas darbiniekiem	

Pašapziņa Motivācija	Motivācija Profesionālā apmācība	Pašapziņa Motivācija Informācija arī profesionālajai apmācībai
---------------------------------------	---	---

2.posms

Sabiedriskie pienākumi izglītojošās darba grupas ietvaros

Laikā, kad ieslodzītās sievietes iesaistās izglītojošajā atbalsta grupā un tās darbā, vienlaicīgi viņas saņem arī dažādus sabiedriskos pienākumus, kas dod iespēju sievietēm savlaicīgi sākt interesēties par profesionālo iespēju daudzveidību, paplašina viņu redzesloku. Pienākumi ļauj ieslodzītajām sievietēm atklāt sevī jaunus talantus un realizēt jau esošos. Pienākumi, darbojoties grupas ietvaros, tiek savstarpēji mainīti, lai katra no viņām izzinātu pēc iespējas vairāk interešu sfēras, izvēlētos sev patīkamākās, saprotamākās, tuvākās. Sabiedriskie pienākumi varētu būt dažādi, piemēram:

1. „Ziņu informators politikā, ekonomikā”- cilvēks, kas regulāri apmeklē bibliotēku, lasa, skatās TV ziņu pārraides, informē par aktuālāko pārējās grupas sievietes 1x nedēļā grupas darba ietvaros.
2. „Ziņu informators kultūrā, izglītībā”- cilvēks, kas regulāri apmeklē bibliotēku, lasa, skatās TV ziņu pārraides, informē par aktuālāko pārējās grupas sievietes 1x nedēļā grupas darba ietvaros.
3. „Dārznieks – puķkopis” – cilvēks, kas rūpējas par cietuma zaļo zonu, tās apzaļumošanu, uzturēšanu kārtībā, istabas augu kopšana.
4. „Mākslinieciskais noformētājs” – noformē izglītojošās atbalsta grupas darba telpas ikdienā un svētkos, arī atpūtas istabas, atpūtas stūrīšus, informācijas planšetes.
5. „Kultūras un pašdarbības pasākumu veicinātājs”- informē par un organizē kultūras pasākumus grupā, veicinot māksliniecisko pašdarbību ieslodzījuma vietā. (Pētījumā respondentes norāda, ka labprāt nodarbotos ar mākslas sfēras virzieniem– dejotu, zīmētu).
6. Rekomendācijas
 - Veicināt saiknes ar ģimeni un tuviniekiem uzturēšanu un attiecību uzlabošanu.

Būtu jāvērs uzmanību uz ieslodzīto sieviešu vidēji zemu un zemu apmierinātību ar savām attiecībām ar ģimeni, tuviniekiem, jo tie cilvēki var kalpot kā pozitīvie resursi, atgriežoties brīvībā. Tāpēc būtu ļoti svarīgi darīt visu iespējamo, lai negatīvie rādītāji būtu zemāki.

- Sniegt iespēju attīstīt un pilnveidot savus psihiskos procesus.

Domājot par apmācības sistēmu ieslodzījuma vietā, administrācijai būtu jāsniedz iespēja sievietēm attīstīt un pilnveidot savus psihiskos procesus - domāšanu, uztveri un atmiņu, iesaistoties dažāda veida teorētiskās un praktiskās nodarbībās.

- Paplašināt piedāvājamo profesionālās apmācības programmu klāstu ieslodzījuma vietā.

Respondentes izrāda vēlmi mācīties un apgūt profesijas, taču šobrīd viņu izvēles iespējas ir stipri ierobežotas, līdz ar to būtu aktīvi jādomā par šo iespēju paplašināšanu nākotnē.

- Informēt un aktualizēt par valsts, pašvaldību un organizāciju sniegtajiem palīdzības veidiem.

Tāpat būtu jādomā par to, kā aktualizēt jautājumus, kuri saistīti ar pieejamo iespējamo palīdzību ieslodzītajām atgriezties aktīvā darba dzīvē.

- Apmācības procesā pievērst pastiprinātu uzmanību darbam ar ieslodzīto sieviešu personības pilnveidošanu.

Būtu jādomā ne tikai par profesionālo apmācību, bet, strādājot ar ieslodzītajām, uzsvars jāliek tieši uz darbu ar motivācijas sfēru, vērtību sistēmu, pilsoniskuma un apzinīguma veidošanu.

- Sniegt draudzīgu atbalstu bijušajām ieslodzītajām.

Pēc sodas izciešanas iznākot no ieslodzījuma vietas, sievietes parasti ir apņēmības pilnas mainīt savas dzīves kvalitāti. Tāpēc, kamēr sievietē ir šī vēlme, vajadzētu sniegt viņai maksimāli daudz atbalsta un palīdzības, lai viņai tas izdotos.

7. NOBEIGUMS

POC eksperti, izstrādājot ieslodzīto izglītības un profesionālās apmācības rekomendācijas un apmācības programmu – plānu, centās domāt par to, ka jācenšas panākt ieslodzīto personu izglītības integrāciju valsts izglītības sistēmā, nodrošināt ieslodzīto tiesības uz izglītību un sekmētu ieslodzīto personu iekļaušanos sabiedrībā pēc soda izciešanas.

Kā vienu no iemesliem var minēt arī nepietiekamo izglītības programmu piedāvājumu ieslodzītajām, tāpat ieslodzījuma vietās ir nepietiekams darbinieku skaits, kas nodrošinātu izglītības procesu. Līdz 1990.gadam Latvijas brīvības atņemšanas iestādēs pastāvēja vispārējās izglītības sistēma. Visiem notiesātajiem līdz 40 gadu vecumam, kuri nebija ieguvuši pamatizglītību vai kuriem nebija specialitātes, obligāti bija jāapmeklē skola, kura atradās katrā brīvības atņemšanas iestādē. Diemžēl, sākot no 1990.gada izglītības iestādes dažādu iemeslu (pārsvārā nepietiekamu finanšu līdzekļu dēļ) brīvības atņemšanas vietās pakāpeniski tika slēgtas. Vēlākos gados atsevišķās brīvības atņemšanas iestādēs ieslodzīto izglītošanas procesu atsāka, taču šīs aktivitātes valstī kopumā nav notikušas koordinēti. Šobrīd izglītības pieprasījums ieslodzījuma vietās ievērojami pārsniedz piedāvājumu.

Saskaroties ar dažādiem dokumentiem un pētījumiem par no ieslodzījuma vietām atbrīvoto sieviešu situāciju nodarbinātības un sociālās rehabilitācijas jomā, projekta eksperti saskatīja vairākus virzienus, kuriem jāvērs pastiprināta uzmanība nākotnē, lai situācija uzlabotos. Pirmkārt, valstī būtu jāveido vienota pieeja ieslodzīto izglītības organizācijas procesam, otrkārt, būtu jāveido normatīvā regulējuma starpinstiūciju sadarbībai izglītības procesa nodrošināšanai cietumos. Treškārt, ieslodzījuma vietās būtu jārada izglītībai piemērota vide – atbilstošas telpas, aprīkojums, mācību līdzekļi, atbilstoši darba apstākļi.

Lai varētu runāt par šo virzienu sekmīgu īstenošanu, cietuma administrācijai vajadzētu būt atvērtākai un iniciatīvas bagātākai, kā arī jācenšas drošāk iesaistīt savās aktivitātēs pilsonisko sabiedrību. Piemēram, aicinot uzņēmējus ziedot savu lietoto datortehniku ieslodzījuma ietēdēm, ka arī iesaistīties ES struktūru finansētajos projektos, kas atbalsta izglītības aktivitāšu pilnveidošanu ieslodzījuma vietās.

Ņemot vērā lielo ieslodzīto skaitu ar zemu izglītības līmeni un ieslodzījuma vietu iespējas šo izglītību nodrošināt, var secināt, ka šībrīža izglītības piedāvājums nav atbilstošs ieslodzīto izglītības reālajām vajadzībām.

Ieslodzījuma vietu izglītības un profesionālās apmācības pamatnostādņu, (t.sk., projekta ekspertu ieteikto rekomendāciju un apmācības programmas – plāna) ieviešanas rezultātā tiks nodrošinātas ieslodzīto tiesības uz izglītību, panākta vispārējās, profesionālās un interešu izglītības pieejamība visās brīvības atņemšanas iestādēs, kā arī nodrošinātas bijušo notiesāto iespējas integrēties valsts izglītības sistēmā, darba tirgū un sabiedrībā pēc atbrīvošanas no soda izciešanas un panākta ieslodzīto izglītības sistēmas atbilstība starptautisko tiesību aktu rekomendācijām.

8. IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Latviešu valodas vārdnīca: A-Ž / Atb. Red. D. Guļevska.- R.: Avots, 1987.- 883 lpp.
2. Lasmanis A. Matemātiskās statistikas metodes pedagoģijas un psiholoģijas pētījumos. – R.: P&K, 1999. – 40 lpp.
3. Lasmanis A. Datu ieguves, apstrādes un analīzes metodes pedagoģijas un psiholoģijas pētījumos.– R.: Mācību apgāds NT, 1999. – 187 lpp.
4. Psiholoģijas vārdnīca. Red.G.Breslavs. – R.: Mācību grāmata, 1999. – 157.lpp.
5. Raščevska M., Kristapsone S. Statistika psiholoģijas pētījumos. – R.: Izglītības soli, 2000. – 356 lpp.
6. Raščevska M. Psiholoģisko pētījumu datu analīze. Lekciju konspekts. – R.: LU, 1996.
7. Абрамова Г.С. Введение в практическую психологию. – Екб.: Деловая книга, 1995. – 224 lpp.
8. Аткинсон Р. Введение в психологию. – М.: Тривола, 1999. – 729 lpp.
9. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психодиагностике. – Спб.: Питер Ком, 1999. – 528 lpp.
10. Холл К.С., Линдсей Г. Теории личности. – М.: «КСП+», 1997. – 720 lpp.
11. Э.А. Уткин., 2000, *Основы мотивационного менеджмента*. Москва, Ассоциация авторов и издателей «Тандем», Издательство «Экмос», 9.-64.; 110.-159.; 322.-347. lpp.
12. Э.П. Ильин., 2000, *Мотивация и Мотивы*. Санкт-Петербург, Издательство «Питер», 46.-62., 270.-316.lpp
13. Практическая психология в тестах. – М.: АСТ – Пресс, 1999. – 376 lpp.